

ВІЙСЬКО

11-12'99

УКРАЇНИ

**ЧИТАЙТЕ ТА ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ЖУРНАЛ
«ВІЙСЬКО УКРАЇНИ»**

Передплату здійснювати за адресою: Україна, 04655, м. Київ-655, МСП, вул. Артема, 24,
редакція газети «Народна Армія», відділ передплати

Тел. (044) 216-65-34

У НОМЕРІ:

АКТУАЛЬНО

- 4Перехід на якісні параметри —
нагальна вимога часу
- 11Зв'язок та автоматизовані системи
управління майбутнього

ЖИТТЯ ВІЙСЬК

- 7«Дуель-99»:
поєдинок без компромісів
- 14Традиції високої звитяги
- 16У зоні особливої уваги
- 20Полігон екзаменує курсантів

ЮВІЛЕЙ

- 18Ми крокуємо єдиною лавою

ГЕОПОЛІТИКА

- 22Стан і перспективи розвитку ВМС
Причорноморського регіону

ТОЧКА ЗОРУ

- 27Хто завтра носитиме погони?

ПОСТАТІ

- 30Слово про Лікаря

НЕВІДОМІ ФАКТИ

- 32Операції «Агенда» та «Енормоуз»

СПАДЩИНА

- 37Світ ловив його, та не спіймав

ДАТА

- 48Зимові походи армії УНР

СПОРТ

- 50Володимир Безсонов:
«ЦСКА ще гратиме в лізі чемпіонів.
Дайте нам лише час...»

ДЕТЕКТИВ

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ!

У житті кожної людини п'ятдесятирічний ювілей — урочиста подія. Адже це своєрідний рубіж підведення підсумків, аналіз власних помилок і здобутків, поразок і перемог.

Колектив часопису «Військо України» щиро вітає свого колегу і головного редактора журналу полковника В'ячеслава Андрійовича Болотнюка з нагоди п'ятдесятиріччя.

Бажаємо Вам, В'ячеславе Андрійовичу, міцного здоров'я, нових творчих здобутків і успіхів у виданні військового часопису Збройних Сил України!

*Колектив редакції журналу
«Військо України»*

The Chief of the Main Operative Office – the Deputy Chief of the General Staff of Ukrainian Armed Forces Lieutenant-General Mykola Palchuk: «Urgent request of the times is a transition to quality parameters».

In the present-day stage the military strength reduction with simultaneous rise or conservation of the existing fighting potential is a feature of the Armed Forces' development. It is executed for account of a creation of military units with fundamentally new structure. The author states ways for Ukrainian Armed Forces to pass to quality indexes, what was reflected in the State Program of Construction and Development of Ukrainian Armed Forces till 2005.

The Commander-in-Chief of North Operating Command Colonel-General Victor Kolotov: «Traditions of high valor are enhanced by soldiers of North OC».

The North OC had been created only one year ago. Important tasks as to solving problems of the northern Ukraine defensive capacity are placed on it. How are these task fulfilled? What traditions are adopted by today successors of old generations warriors? – that is related in the printed material.

Major Ivan Stupak: «Duel-99»: single combat without any compromises».

In this year autumn the wide-dimensioned military exercises were conducted in Crimea, which representatives of all forces of Ukrainian Army take part in. The most interesting aspects of these exercise are imparted in the report of magazine's correspondent.

The Chief of Armed Forces' Communications – the Deputy Chief of the General Staff of Ukrainian Armed Forces Major-General Volodymyr Ischuk: «Communications and automated control systems of the future».

Information exchange in control systems of forces provides with signal transmission and reception for centralized military management. This question is taken on special significance because communications and automated control systems are becoming determinates of future wars. This subject is disclosed in the article spent by the leading expert in this field.

Lieutenant Andriy Lavreniuk: «We are marching in united array». In this year the Military Institute of the «Lvivska Politechnika».

State University celebrates its sixtieth anniversary. Its former graduate, which has become a military journalist, tells about history and glorious traditions of this older military institution.

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

11-12 '99

Центральний друкований орган
Збройних Сил України – журнал
«ВІЙСЬКО УКРАЇНИ»

Головний редактор

Полковник **В'ячеслав БОЛОТНЮК**

Редакційна колегія:

Іван БІЖАН,

генерал-полковник, перший заступник Міністра оборони України

Петро БУНЯК,

координатор по зв'язках з українською діаспорою у США та Канаді

Віктор ВЛАСЮК,

полковник, заступник головного редактора

Микола ДРАГАН,

полковник, начальник Головного контрольно-ревізійного управління Міністерства оборони України

Олександр ЗЛОТНИК,

композитор, народний артист України

Анатолій ПИСАРЕНКО,

багаторазовий чемпіон світу, віце-президент Національного Олімпійського комітету України

Олексій ПРОЦЕПКО,

генерал-лейтенант, начальник Головного управління виховної роботи Міністерства оборони України

Петро П'ЯТИБРАТ,

генерал-лейтенант, начальник Головного управління кадрів Міністерства оборони України

Дмитро САВЧИН,

полковник, відповідальний секретар редакції

Василь СОБКОВ,

генерал-полковник, генеральний інспектор Генеральної військової інспекції при Президентові України

Володимир ТКАЧОВ,

генерал-лейтенант, начальник адміністрації Міністерства оборони України – помічник Міністра оборони України, кандидат військових наук

Віктор ФРІС,

підполковник, начальник міжнародного відділу

Валентин ШЕВЧЕНКО,

генерал-лейтенант юстиції, заслужений юрист України, голова Військового суду Центрального регіону України

Володимир ШКІДЧЕНКО,

генерал-полковник, начальник Генерального штабу Збройних Сил України – перший заступник Міністра оборони України

Петро ШУЛЯК,

генерал-полковник, заступник Міністра оборони України – командувач Сухопутних військ Збройних Сил України

Засновник Міністерство оборони України
Зареєстрований Державним комітетом України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження 12.07.1994 р. Серія KB № 827

Над номером працювали:

Художник Сергій АНДРЕЄВ

Комп'ютерна верстка Ігоря ЧЕРНИШЕНКА

Інженер-програміст Валентина ПАЛЕНКО

Оператор Дарина ФЕНІК

Технічний редактор Наталія ЗАБАШТАНСЬКА

Фото Сергія ПОПСУЄВИЧА, Юрія ЩОКОВА,

Михайла КОЙФМАНА та Юрія САМІЛЯКА

Адреса редакції: 01133, Київ-133, вул. Командарма Каменєва, 8,
журнал «Військо України», тел. (044) 295-30-70, 295-96-49
E-mail: nella@viysko.rel.com www.viyskoukraine.rel.com (анонс)

Передплату можна оформити в кожному відділенні зв'язку,
а також за адресою: Україна, 04655, м. Київ-655, МСП, вул. Артема, 24,
редакція газети «Народна Армія», відділ передплати, тел.: (044) 216-65-34.
Ціна договірна. Підписано до друку 14.12.1999 р. Наклад 3 000 прим.
Журнал віддрукований поліграфічним підприємством «Вітал-Пресс»

При використанні матеріалів посилання на журнал «Військо України» обов'язкове. Рукописи, фотографії, малюнки редакція не рецензує і не повертає. Журнал надає авторам можливість висловлювати думки, які не конче віддзеркалюють погляди редакції.
За рекламну інформацію відповідає рекламодавець.

**Президент України—
Верховний Головнокомандувач
Збройних Сил України
Л. Д. КУЧМА**

ПЕРЕХІД НА ЯКІСНІ ПАРАМЕТРИ — НАГАЛЬНА ВИМОГА ЧАСУ

«Перехід на якісні показники — це якраз той неминучий і єдино вірний шлях, який гарантовано забезпечить за короткий термін суттєве підвищення боєздатності Збройних Сил України»

*Міністр оборони України
генерал армії України О. Кузьмук*

Начальник Головного оперативного управління — заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-лейтенант **Микола ПАЛЬЧУК**

Продовжується виконання заходів другого етапу Державної програми будівництва та розвитку Збройних Сил України, головною відзнакою якого є перехід на якісні параметри.

Досвід практичної роботи у військах (силах) свідчить, що не всі командувачі, командири (начальники) чітко усвідомлюють, що ж таке якісні параметри та як їх необхідно реалізовувати. Це не дає змоги зосередитися на вирішенні пріоритетних напрямів діяльності, призводить до розпорошення зусиль і негативно впливає на кінцевий результат. Тому метою цієї статті є вироблення єдиного розуміння всіма категоріями військовослужбовців такого поняття, як якісні параметри.

Однією з характерних особливостей розвитку збройних сил провідних країн світу, яка проявилася після завершення епохи «холодної війни», стало скорочення чисельності військових угруповань при одночасному підвищенні або ж збереженні існуючого їхнього бойового потенціалу. Це здійснюється, в основному, завдяки створенню принципово нових за своєю структурою військових формувань, розвитку форм і способів їх застосування, поліпшенню рівня підготовки військ (сил), прийняттю на озброєння новітніх зразків озброєння та військової техніки, адаптації систем управління військами та зброєю до сучасних вимог.

Отже, в більшості розвинутих країн основою військового будівництва стає перехід на якісні показники збройних сил. Пріоритет кількісних параметрів, який з різноманітних причин допускався в минулому, у сучасних умовах визнається більшістю держав неефективним. Орієнтація на якісні показники — це об'єктивна ре-

альність, котра обумовлюється революційними змінами у військовій справі: масовим упровадженням науково-технічних досягнень для створення принципово нових інформаційно-керованих систем, розвідувально-ударних комплексів далекої дії, високоточної зброї та зброї, заснованої на нових фізичних принципах, бойових машин-роботів та інших ефективних засобів збройної боротьби; її гуманізації, насамперед, за рахунок переоцінки значимості життя людини.

Шляхи переходу збройних сил на якісні показники обумовлюються конкретними умовами, в яких домінуючими є економічні можливості держави.

Перший. В розвинутих країнах світу цей процес здійснюється переважно за рахунок збільшення бюджетних асигнувань на оборону. Це дає можливість забезпечити збройні сили новітніми зразками озброєння та військової техніки, створити сприятливі умови для значного підвищення професійної майстерності військових кадрів, організувати їхню повноцінну підготовку.

Другий. У державах з обмеженим економічним потенціалом підвищення якісних параметрів збройних сил здійснюється, в основному, за рахунок переведення процесу будівництва, розвитку та підготовки збройних сил з екстенсивного шляху на інтенсивний, економічний, коли всі засоби та ресурси, які виділяються державою на національну оборону, використовуються більш раціонально, з максимальною ефективністю.

Цілком зрозуміло, що перший шлях більш прийнятний, а його реалізація не потребує багато часу. Але той економічний стан, у якому опинилася Україна після розпаду колишнього СРСР, обмеженість об-

сягів витрат на національну оборону не дають змоги скористатися ним.

Україн негативно впливає на будівництво сучасних Збройних Сил України необхідність спрямування значних коштів на скорочення бойового та чисельного складу військ (сил). Так, починаючи з 1993 року, кількість особового складу військ (сил) зменшилася більше ніж у два рази. Подібних прикладів ми не зможемо знайти в жодній армії Європи та й не тільки Європи.

Ці та низка інших чинників викликають необхідність розумного, виваженого підходу до визначення чисельності особового складу, кількості озброєння та військової техніки, приведення оборонної системи відповідно до економічних умов та політичних реалій.

Усе це знайшло своє відбиття у Державній програмі будівництва та розвитку Збройних Сил України до 2005 року, яка повною мірою враховувала стан військ (сил), озброєння та військової техніки, положення Конституції України, Военної доктрини, Концепції (основи державної політики) національної безпеки України, інші акти законодавства України та її міжнародні зобов'язання.

Державною програмою будівництва та розвитку Збройних Сил передбачається створення нової моделі збройних сил, оптимальних за чисельністю, але мобільних, добре озброєних, підготовлених і всебічно забезпечених, здатних виконати за будь-яких умов своє конституційне завдання.

Основні заходи, які здійснювалися у 1997–1999 роках, були спрямовані на створення відповідної нормативно-правової бази, приведення бойового та чисельного складу військ (сил), озброєння та військової техніки до оборонних потреб держави, її економічних можливостей та міжнародних зобов'язань.

Нині перед нами стоїть завдання вищого порядку: підвищити можливості наявних видів озброєння, удосконалити форми та способи застосування військ (сил), а в кінцевому рахунку — забезпечити здатність Збройних Сил ефективно протистояти будь-якому агресору в можливому воєнному конфлікті.

Саме тому Міністр оборони України генерал армії України О. Кузьмук за основу всіх напрямів службово-бойової діяльності Збройних Сил України на найближчі роки поставив вимогу рішучого переходу на якісні параметри.

У чому ж саме полягає їх зміст?

Якісні параметри — це ті характеристики збройних сил, розвиток яких дасть змогу підвищити їхні бойові можливості без значних витрат матеріальних та фінансових ресурсів. Стосовно кожної конкретної галузі діяльності збройних сил вони мають певний зміст.

Так, стосовно будівництва збройних сил це, насамперед, всебічне врахування принципу оборонної достатності; збалансований розвиток усіх видів Збройних Сил,

родів військ і спеціальних військ; удосконалення організаційно-штатних структур з'єднань, частин та установ; рішуча ліквідація малоефективних військових організацій тощо.

Актуальним також у цьому питанні завжди була та залишається проблема удосконалення стилю та методів діяльності апарату військового управління, створення такої системи військового керівництва та організаційних структур органів управління і військ (сил), які б забезпечували максимальну відповідність призначенню, найбільш повну реалізацію їх бойових можливостей і здатність у воєнний час виконувати завдання без особливих їх змін при мінімальних витратах засобів і ресурсів.

Це вимагає підвищення вимог до воєнних кадрів щодо раціонального використання матеріальних засобів і коштів, які виділяються державою, впровадження у практику військового будівництва науково обґрунтованих методів економічного аналізу, оволодіння економічними знаннями.

Умови сьогодення потребують від генералів та офіцерів Збройних Сил України не тільки новітніх воєнних, а й політичних та економічних знань, без всебічного врахування яких успішно керувати військами (силами) неможливо. На цьому постійно акцентує увагу офіцерського корпусу Президент України—Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України.

До покращення якісних параметрів Збройних Сил України веде також і удосконалення системи управління, підвищення її ефективності. Реалізація цієї вимоги повинна здійснюватися за двома напрямками: перший — удосконалення підготовки, бойового злагодження органів управління, другий — впровадження в їхню діяльність найефективніших форм і методів роботи з широким використанням засобів автоматизації. Цілком зрозуміло, що тільки при взаємопов'язаному просуванні вперед обома цими напрямками можна забезпечити дійсне підвищення якості управління. Не треба забувати також і про те, що критерієм якості управління повинна виступати не кількість розроблених різними інстанціями наказів, директив, розпоряджень, інших документів або цільових перевірок чи інспектувань, а ступінь реального впливу на покращення стану бойової готовності, результатів підготовки військ, військової дисципліни у підлеглих об'єднаннях, з'єднаннях, частинах.

У підготовці військ (сил) якісні показники тісно пов'язані з наданням комплексного характеру проведенню заходів оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки; підвищенням методичної майстерності генералів, адміралів та офіцерів, удосконаленням їхніх знань та практичних навичок у галузі воєнного мистецтва; забезпеченням високої інтенсивності та ефективності занять і навчань.

Їх реалізація вимагає, перш за все,

всебічної інтенсифікації заходів оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки. Механізм підвищення якості, поряд з удосконаленням системи підготовки військ (сил), потребує безкомпромисного вилучення з навчального процесу елементів парадності та спрощень.

Вимагає подальшого удосконалення і процес планування підготовки військ (сил). Як свідчить досвід, плани підготовки військ (сил) дають найбільш позитивний ефект лише тоді, коли передбачені ними заходи тісно пов'язані між собою єдиною спрямованістю і тематикою, термінами і місцем проведення, відповідають завданням, які стоять перед об'єднаннями, з'єднаннями та частинами за оперативним (бойовим) призначенням.

Вирішення цього питання можливе лише завдяки комплексному підходу до навчального процесу, впровадженню в практику підготовки військ (сил) сучасних поглядів на її зміст, засоби, форми та методи.

При цьому комплексний підхід передбачає: всебічно продуману, чітку організацію планування оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки військ (сил); залучення до навчального процесу всіх категорій особового складу, його відповідність теорії та практиці воєнного мистецтва Збройних Сил України; спадкоємність у навчанні; повне використання можливостей навчально-матеріальної бази, озброєння та військової техніки.

Сучасні умови будівництва Збройних Сил України висувають настійливу вимогу щодо необхідності значного підвищення ефективності воєнної науки. З огляду на це, основні якісні показники стосовно воєнної науки обумовлені, насамперед, прискореним розвитком її пріоритетних напрямів: удосконаленням структури науково-дослідних організацій; покращенням керівництва науковою роботою в збройних силах; скороченням термінів реалізації теоретичних висновків, наукових рекомендацій та технічних нововведень; активною її опорою на практику підготовки Збройних Сил України і досвід застосування військ (сил) інших держав у воєнних конфліктах.

Вимоги сучасності потребують розширення кола досліджень щодо подальшого розвитку форм і способів підготовки, застосування та всебічного забезпечення збройних сил тощо. За основу цієї роботи необхідно взяти всебічний аналіз, оцінку та врахування багатьох факторів, які впливають на розвиток воєнного мистецтва, зокрема таких, як розвиток засобів збройної боротьби, удосконалення організації військ (сил), пошук шляхів підвищення їх бойових можливостей тощо.

Значне місце у воєнній науці займає й обґрунтування та втілення в практику найдосконаліших систем і способів керівництва повсякденною та бойовою діяльністю військ (сил) на різних рівнях: від тактичної ланки — до стратегічного масштабу. При

цьому доцільно використовувати новітні досягнення в галузі інформатики та теорії управління.

Загальноприйнята вимога взаємозв'язку теорії і практики особливо стосується воєнної науки. Її головними лабораторіями повинні стати поле, повітря, море, заходи оперативної підготовки, повсякденна діяльність військ (сил). Рухатися вперед, якісно удосконалюватися, приносити конкретну користь будівництву збройних сил вона зможе тільки спільними зусиллями колективів науково-дослідних організацій, військових навчальних закладів, а також командувачів, командирів, штабів та й, фактично, всіх військових кадрів. Найбільш повно цей взаємозв'язок проявляється під час навчань і тренувань, які висвітлюють безліч проблемних питань. Тому одним із важливих теперішніх завдань воєнної науки є ретельне дослідження цих питань, а також повне та цілеспрямоване використання результатів навчань різноманітного масштабу. З огляду на це вкрай важливо удосконалювати роботу дослідницьких груп, домагатися їх максимальної результативності.

Творчість, ініціатива, сміливий пошук, розумний ризик — це підґрунтя для дієвої науки. Тільки завдяки такому підходу може максимально розкритися її творчий потенціал.

Особливе місце в процесі підвищення якісних показників збройних сил займає удосконалення систем їх всебічного забезпечення.

Якісні показники технічного забезпечення на нинішньому етапі розвитку Збройних Сил України визначаються, насамперед, дбайливим ставленням до експлуатації, зберігання озброєння та військової техніки, підтриманням їх у боєздатному стані; концентрацією матеріальних і фінансових ресурсів, науково-технічних і виробничих зусиль на розробку та модернізацію тих видів зброї, які матимуть вирішальне значення у можливих воєнних конфліктах майбутнього.

Акцент на якісні показники щодо озброєння полягає, перш за все, в радикальному підвищенні його надійності, покращенні бойових характеристик, створенні новітніх засобів збройної боротьби, які спроможні суттєво підвищити бойовий потенціал Збройних Сил України.

Водночас важливо підвищувати й рівень бойової майстерності, технічної підготовки особового складу. Головною характеристикою цього є вміння грамотно обслуговувати і експлуатувати озброєння та військову техніку і, як наслідок, — досягти найефективнішого застосування. Щоб стати справжнім майстром бойової спеціальності, треба любити свою зброю, пишатися та твердо вірити у неї.

Не менший потенціал підвищення якісних показників збройних сил існує в удосконаленні системи тилового забезпечення військ (сил). На сьогодні він залежить

від максимального використання можливостей створеної системи тилового забезпечення за територіальним принципом з подальшою її інтеграцією в єдину систему матеріально-технічного забезпечення держави. Тільки впровадження такої системи дає можливість підвищити її ефективність, уникнути дублювання при організації забезпечення військ (сил), знизити її вартість, значно скоротивши як саму систему, так і чисельність відповідних структур у видах Збройних Сил.

Настав також час уточнити функції господарської діяльності командирів частин. Поступове надання їм, як юридичним особам, права самостійного вирішення питань комунально-побутового характеру, закупівлі продовольства та деяких інших дасть змогу більш економно і якісно забезпечувати життєдіяльність з'єднань та частин.

Необхідно створити таку відкриту систему економічної та господарської діяльності Збройних Сил України, яка б дозволила здійснювати більш жорсткий контроль за ресурсними потоками в оборонній сфері, запобігти зловживанням та іншим порушенням законодавства України. Вона повинна базуватися на розробці та впровадженні нових підходів, механізмів і шляхів використання наявних потенціалів військ (сил).

Цілком зрозуміло, що завдяки впровадженню в процес розвитку Збройних Сил України якісних параметрів багаторазово підвищується роль людського фактора. Це висуває особливі вимоги до компетентності кадрів, їхнього вміння діяти в нових умовах, знаходити нестандартні підходи до вирішення проблем військового будівництва. Саме життя примушує сучасне покоління генералів та офіцерів перебудовувати своє мислення, рішуче відмовлятися від існуючих стереотипів. На першому плані повинна бути загальна та військова культура, військова дисципліна та старанність, чесність та самовідданість. Треба вчитися по-державному виконувати покладені завдання, цілеспрямовано вдосконалювати професійну майстерність, постійно відчувати внутрішню незадоволеність досягнутим. Повсякденна практика підтверджує, що успіху досягають лише ті офіцери, які діють самостійно, творчо, з опорою на військовий колектив, використовуючи роль та вплив офіцерських зборів, атестаційних комісій, інших демократичних інститутів.

Саме завдяки такій роботі ми зможемо забезпечити ефективність військового будівництва шляхом підвищення якісних показників.

Це, в свою чергу, стає запорукою підтримання бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України на рівні, який забезпечив би надійне запобігання можливій агресії проти України, а у випадку її розв'язання — гарантоване її відбиття.

«ДУ»

«Дуель-99»

ПОЄДИНОК БЕЗ КОМПРОМІСІВ

Цієї осені кримський степ поблизу мису Чауди перетворився на велетенський військовий табір. Ця горбиста рівнина, вкрита тріщинами, поросла ковилем, чередою та дзвониками, наскрізь продута штормовими вітрами, стала місцем проведення комплексних дослідницьких навчань «Дуель-99» — унікальних як за своїм характером і завданнями, які вирішувалися, так і за своєю масштабністю. Всього в маневрах, котрим керував перший заступник Міністра оборони України генерал-полковник І. Біжан, брали участь понад 20 командних пунктів і пунктів управління, майже 30

зенітних ракетних дивізіонів, 10 ракетних пускових установок, 52 літальних апарати, чотири кораблі, майже 1000 одиниць спеціальної та автомобільної техніки, а також понад чотири з половиною тисячі особового складу.

Для вирішення учбово-дослідницьких завдань було створено угруповання всіх видів Збройних Сил: ВПС, ППО, ВМС і Сухопутних військ, відпрацьовувалось управління військами при підготовці та проведенні повітряної та протидесантної операції на окремому напрямку. Головну роль у «Дуелі-99» відігравали Військово-Повітряні Сили та Війська Протиповітряної Оборони, між якими вперше в історії Збройних Сил України розігрувалася реальна дуельна ситуація. Завдання підрозділів ППО — відбиття повітряної агресії з виконанням бойових стрільб по повітряних і надводних цілях. У свою чергу ВПС мали за мету завоювання оперативної переваги у повітрі над умовним противником, подолання його системи ППО, знищення замаскованих командних пунктів та ураження повітряних і наземних цілей.

За легендою навчань, «блакитні» надають допомогу сепаратистським рухам із метою усунення від влади конституційних органів управління «оранжевих», утворення на їхніх південно-західних та південних територіях держави, орієнтованої політично та економічно на «блакитних», і розпочинають проведення повітряної наступальної операції.

Командир корпусу Протиповітряної Оборони генерал-майор Сергій Клімов доповів заступнику Міністра оборони України — командувачу Військ ППО генерал-полковнику Олександру Стеценку про виявлення засобами розвідки об'єднання повітряних цілей, що наближаються до державного кордону «оранжевих», і отримав наказ у разі його порушення знищити літаки-розвідники противника силами винищувальної авіації, розпочати масовану постановку радіоелектронних перешкод, посилити ведення розвідки та вивести мобільні зенітні ракетні дивізіони для ведення дій із засад на нападобезпечних напрямках.

Тим часом у небі над бойовими позиціями «оранжевих» уже працювали екіпажі 511-го окремого авіаційного розвідувального полку. Су-17М4Р, пілотований

військовим льотчиком 1 класу підполковником Юрієм Яковузиком, та 2 літаки Су-24МР підполковників Андрія Соколова та Миколи Аришкова на низьких висотах, систематично застосовуючи протиракетні маневри та ефект зміщеного віражу, «проходять» над підрозділами умовного противника. Літаки ведуть радіотехнічну, фото-, інфрачервону та візуальну розвідку. Не бажаючи передчасно розкривати свої сили і засоби, війська ППО не відкривають вогню. Зенітні ракетні комплекси здатні змінювати позиції, а тому дані розвідки зможуть задовольняти «блакитних» протягом не більше 6 годин.

Чергова доповідь на командний пункт Військ ППО: радіолокаційною розвідкою встановлено початок масованого нальоту авіації. Командування «блакитних» вирішило підсилити засоби повітряної розвідки з метою викриття органів управління та системи ППО «оранжевих» у тактичній глибині. Командирів авіаційного корпусу надійшла команда на знищення літаків-розвідників. Для її виконання піднято у повітря чергову пару від 161-го винищувального авіаційного полку. Як літак-розвідник використовується дистанційно пілотований розвідувальний літальний апарат «Рейс».

Першими у бій пішли «старики»... Два МіГ-29, пілотовані командиром 161-го ВАПу військовим льотчиком 1 класу полковником Миколою Андрющенком та веденим, старшим штурманом полку військовим льотчиком 1 класу Володимиром Проценком, вийшли у зону перехоплення цілі. Саме вони відкрили рахунок двоюбо. Першою ж ракетою середньої дальності Р-73 пара знищила розвідника «блакитних».

За сценарієм навчань, умовний противник, на основі зібраної розвідувальної

інформації, вирішив нанести ракетно-бомбовий удар по позиціях військ «оранжевих». Льотчики 161-го ВАПу підполковник Ігор Лопухов та капітан Володимир Бриліантов отримали завдання поставити парашутні мішені М-6, які б імітували літаки ударної авіації «блакитних». МіГ-29УБ, керований підполковником Лопуховим, із висоти трьох тисяч метрів скидає над морем мішень, яка зависає у повітрі. Політ на перехоплення та знищення виконують пілоти-винищувачі Олег Захарчук та Андрій Даниленко. Висота польоту 1500 метрів. На підході до лінії фронту, щоб не дати передчасно виявити себе РЛС «противника», вони знижуються до шестисот метрів і, використовуючи рельєф місцевості, зближаються з «противником». За 15 км льотчики помітили повітряну ціль і, готуючись до атаки, ввімкнули системи бортового озброєння. Над полігоном — гуркіт реактивних двигунів. Пара МіГів, немов із засідки, з'являється із-за хмар, і з відстані шести кілометрів ведучий здійснює пуск першої керованої ракети. Підрив! Друга ракета, пущена капітаном Даниленком, проскочує повз клуби диму, що залишилися від вибуху. Правим розворотом авіатори виводять літаки з бою, поступаючись місцем своїм товаришам. На мішень, яку поставив капітан Бриліантов, чекала доля попередньої. Наступна пара винищувачів знищила її також першою ракетою.

Доки у небі тривали повітряні баталії, наземні підрозділи закінчували приготування до бою. І коли командир авіаційного корпусу «оранжевих» доповів командувачу про те, що кількість засобів повітряного нападу противника перевищує можливості створеного авіаційного угруповання, мобільні дивізіони ЗРК уже були спроможні діяти із засад. Маневр здійснили 6-й ЗРДН 148-ї зенітної ракетної бригади ЗРК С-300 ПС на чолі з підполковником Андрієм Михайловим та 1-й зенітний ра-

кетний дивізіон майора Андрія Белова з 25-ї ЗРБр, озброєний комплексом С-300 В1 «Гладіатор».

Завдяки створеному у кілька смуг маловисотному радіолокаційному полю засобами РТВ у повітрі виявлено 4 низьковисотні цілі, ймовірно крилаті ракети. Радіолокаційна розвідка ведеться в умовах масованої постановки «блакитними» радіоелектронних перешкод. На навчаннях уперше підрозділи радіотехнічних військ видають бойову інформацію на автоматизовані КП бригад та полків, уперше демонструються перспективи застосування модернізованої українськими виробниками РЛС 35Д-6, використання її як станції з трасовим виходом.

У зону ураження ЗРК входять чотири повітряні мішені типу «Рейс». Вони імітують крилаті ракети «блакитних». Саме ці безпілотні літаки є найскладнішими цілями для підрозділів Протиповітряної Оборони. Швидкість польоту «Рейсів» — 950 км/год, ефективна відбиваюча поверхня 0,1 м² при висоті до 800 метрів. Такі показники максимально відповідають характеристикам крилатих ракет і тому «безпілотники», незважаючи на велику вартість, використовуються як мішені.

Дивізіони офіцерів Михайлова та Белова, виявивши противника на дальності 90 км, супроводжують їх. Мішені швидко наближаються, ось уже з'являються на обрії над поверхнею моря. Бойовий пуск здійснює «Гладіатор». Вертикальний мінометного типу старт ракети з контейнера — і вона блискавкою мчить назустріч цілі. У небі — вогняний спалах! Ще три зенітні ракети пронизують кримське небо, уламки знищених «Рейсів» падають у хвили Феодосійської затоки.

Сутичка триває. Кораблями радіолокаційного дозору виявлено надводного противника, який намагається провести ракетний напад. Командувачем «оранже-

вих» прийнято рішення про зустрічний удар. Його реалізує 199-а ракетна бригада оперативно-тактичних ракет. Підлеглі підполковника Андрія Коленникова надсилають у бік атакуючих нищівний «подарунок» — ракету Р-300. Слідом за нею вогневе ураження наносить 459-а ракетна бригада підполковника Анатолія Кличка, озброєна тактичними ракетами «Точка-М».

До державного кордону «оранжевих» наближається авіаційна група ешелону прориву ППО. Для зниження ефективності засобів розвідки противника, підвищення живучості ЗРК стороною, що обороняється, обладнано декілька удаваних позицій зенітних ракетних дивізіонів і окремих радіолокаційних рот.

Для дорозвідки над позиціями ЗРК С-75 літак Су-17М4Р пілотує першокласний військовий льотчик підполковник Анатолій Короткін. Він виявив наземні цілі і по радіо передав їх координати командирі ударної групи. З бойового розвороту при повторному виході на об'єкт розвідник двома бомбами позначив його для літаків прориву. Дії бомбардувальників прикриває винищувальна авіація, а тому командування «оранжевих» кидає в бій власні винищувачі — чергову ланку МіГ-29. Знемацька її атакувала пара «противника», яка

відійшла від основних сил. Повітряну дуель розігрують авіатори уславленої пілотажної групи «Українські соколи» під керівництвом льотчика-винищувача 1 класу полковника Володимира Росошанського.

Командир ланки, помітивши атаку «блакитних», дав команду на оборонний маневр під назвою «Краб». Його пара та пара підполковника Ігоря Овчинникова одночасно виходять у бойовий розворот. Продовжуючи переслідування веденої пари, нападники після набору висоти опиняються поміж двома парами винищувачів. З'ясувавши своє положення, щоб уникнути удару Росошанського та його веденого, Міґи «блакитних» негайно входять у напівпереворот. Але це не стало несподіванкою для досвідчених авіаторів «оранжевих», і за наказом ведучого вони здійснюють наступальний маневр «Вихор».

Намагаючись зірвати атаку, «противник» із висоти 200 метрів на швидкості 800 км/год бойовим розворотом спрямовує політ у бік сонця. Безрезультатно — переслідувачі «висять на хвості», а тому знову маневр — і повернення на попередню висоту. Ланка «оранжевих», наздоганяючи втікачів, застосовує «виделку»: два винищувачі продовжують атаку, а інші з висоти 1500 метрів прикривають своїх товаришів. Утікачі ідуть на відчайдушний крок, їхні Міґи «вижимають» уся потужність своїх двигунів у вертикальній фігурі вищого пілотажа під назвою «дзвін», і пара полковника Росошанського проскочує повз них. Намагаючись набрати швидкість, літаки «блакитних» стрімко знижуються, їх перехоплює Овчинников.

А в цей час ударна група «оранжевих» у складі 2 літаків Су-25 із 299-го окремого штурмового авіаполку під командуванням комеска військового льотчика 2 класу підполковника Олександра Ястребова, маючи на озброєнні 4 блоки некерованих ракет та по 2 бомби, атакувала позиції ЗРК С-75. Після бомбометання штурмовики роблять повторний захід, із висоти півтори тисячі метрів пікірують, залпом пускаючи ракети. Боезапас вичерпано, і у

протизенітних віражах літаки розвертаються на зворотний курс. Їх заступають два Су-24М, діями яких керує командир 947-го бомбардувального авіаційного полку полковник Віктор Левков. Кожен літак має 4 бомби. Висота польоту 1100 метрів, пара на бойовому курсі. Позначку об'єкту атаки добре видно на бортових радіолокаторах переднього огляду, екіпажі виконують прив'язку та прицілювання. Іще мить — і бойова кнопка натиснута, по дві тисячі кілограмів смертоносного вантажу відділилися від кожного літака і падають на ворожі позиції. Спрацював автомат, розкриваються касети, і тепер не 8, а 24 авіабомби «накривають» вибухами площу ураження.

Для закріплення успіху «оранжеві» приймають рішення про ракетно-бомбовий удар по об'єктах фронту і тилу противника із залученням літаків важкої бомбардувальної та штурмової авіації.

Командир 299-го окремого штурмового авіаполку полковник Микола Ряба веде 8 екіпажів Су-25 до лінії фронту. Перша група штурмовиків наближається до переднього краю оборони і «працює» по об'єктах ЗРВ, забезпечуючи проліт решті літаків. Друга ланка під прикриттям пасивних перешкод атакує інші наземні цілі вздовж передової.

Щоб відновити потужність ППО на окремих ділянках, підрозділи зенітних ракетних військ «оранжевих» здійснюють марш із засад. Дивізіони комплексів «Бук», «Круг», С-300 ПС, витягнувшись у похідні колони, змінюють позиційні райони.

Остаточо зруйнувавши систему ППО умовного противника, авіація «оранжевих» безперешкодно перетинає лінію фронту. В напрямку аеродрому Багерове для нанесення бомбового удару слідує Су-24М. Важкі бомбардувальники Ту-22МЗ з відстані 200 км від місця бойових дій керованими ракетами обстрілюють базу ВМС «блакитних» та під прикриттям винищувачів готуються до подолання їхніх бойових порядків, маючи головне завдання — знищення теплової електростанції. Екіпажі

підполковника Олександра Волкова та майора Глуценка супроводжує ланка важких надзвукових усепогодних винищувачів Су-27. Минаючи берегову смугу, перша пара літаків прикриття на форсажній швидкості залишає основну групу, поспішаючи у район ТЕЦ для розчистки повітряного простору в зоні «роботи» Ту-22МЗ.

Після маршу зенітні ракетні підрозділи «оранжевих» займають нові місця розташування, переводять техніку та озброєння з похідного положення у бойове, проводять топоприв'язку, контроль функціонування комплексів, здійснюють інженерне обладнання та маскування зайнятих позицій, організовують наземну оборону.

Згодом розвідка знову викрила повітряні цілі — постановщики перешкод. Знищити їх наказано обслугам ЗРК С-200 540-го зенітного ракетного полку.

Варто зазначити, що в навчаннях «Дуель-99» уперше в умовах полігону Чауди до бойових стрільб залучалися дані комплекси далекої дії. Іспит на бойову зрілість складав розрахунок, очолюваний підполковником В'ячеславом Шамком.

У ролі мішені постановщика перешкод задіяно безпілотний літальний апарат «Стриж». Він летить на малій висоті, що призводить до труднощів у веденні бойової роботи обслуги ЗРК. Однак висотомір комплексу виявив ціль на дальності 70 км і стійко її супроводжує, видаючи інформацію на радіолокатор підсвітки та наведення. «Стриж» у зоні ведення вогню. Пуск! Для нарощування зусиль у поєдинок вступає ЗРК С-300 ПС. Безпілотний літак припиняє своє існування.

Так розпочався запеклий протиповітряний бій. Один за одним спалахували у небі «Стрижі» та «Рейси», уражені прямими влучаннями зенітних ракет. Особливо відзначився особовий склад 25-ї зенітної ракетної бригади — офіцери Сергій Белов, Костянтин Лисичко, Юрій Мещеряков, Андрій Соляник.

Повітряну оборонну операцію було завершено. «Оранжеві» відбили перший

масований ракетно-авіаційний удар умовного противника і після оперативного «стрибка» на 15 діб війська приступили до втілення в життя плану протидесантної оборонної операції.

Готуючись до висадки десанту на берег, транспорти та кораблі вогневої підтримки «блакитних» скопичуються в зовнішньому районі стоянки та маневрування. Реально надводну ціль імітує виведена в море на відстань 11 кілометрів від берега баржа. Бойові пуски по ній проводять підрозділи ЗРК С-125 майора Ігоря Чернова та ЗРК С-75 офіцера Валерія Леончука.

Пуск «стодвадцятип'ятки». Ракета по ламаній траєкторії знижується, здійснює підриг над ціллю. Другий пуск — і пряме влучення! Разом із засобами ППО «флотилію» протидіючої сторони обстрілюють армійська авіація, ракетні війська і артилерія.

У районі розташування одного із зенітних ракетних підрозділів противник висадив тактичний повітряний десант силами близько батальйону. Його прикривають гелікоптери вогневої підтримки. Командир 371-ї реактивної артилерійської бригади полковник Юрій Могилевич отримав наказ знищити «противника», і вогонь відкривають системи залпового вогню «Смерч».

Тим часом транспорти «блакитних» у супроводі гелікоптерів вогневої підтримки зосередилися у районі формування десантних хвиль, а їхні літаки-розвідники розпочали дорозвідку узбережжя з метою уточнення дислокації військ «оранжевих». Вогонь по них ведуть підрозділи ППО Су-

хопутних військ, озброєні комплексами «Стріла-10» та ПЗРК «Ігла». Як мішені використовують освітлювальні 122-мм снаряди, якими стріляють із гармати Д-30. Пуски також здійснює підрозділ комдива Леончука. У небі — вибухи підригів.

На командний пункт «оранжевих» доповідають: першу хвилю десанту знищено, друга розпочала відхід. Командирові морського району наказано нанести корабельні артилерійські, ракетні та торпедні удари по відступаючих. Однак противник, прикриваючи уцілілі транспорти, з повітря контратакує загін бойових кораблів «оранжевих», продовжує інтенсивну розвідку. Для взаємодії з надводними силами в небо піднято винищувальну авіацію. Бойові пуски по мішенях літаків-розвідників ведуть батареї ЗРК «Оса», якими оснащені підрозділи ППО Сухопутних військ.

Командир бригади надводних кораблів сповістив про прийняття літаків на керування з корабельного пункту управління та наведення авіації. Фрегат «Гетьман Сагайдачний» та корвет «Луцьк» займають район бойового призначення. Винищувачі ВПС «оранжевих» продовжують політ у загрозливому напрямку з метою перехоплення літаків противника у далекій зоні ППО.

Під час навчань «Дуель-99» відпрацьовувалися не лише питання, пов'язані з управлінням і бойовим застосуванням військ та сил. Велика увага приділялася дослідженню нових зразків військової техніки та озброєння. Паралельно з діями на морі тривав двобій між ВПС та ППО, під

час якого проходила полігонні випробування нова вітчизняна система протидії високоточної зброї під назвою «Сполох».

Тим часом бойові дії продовжують вести «Луцьк» та «Гетьман Сагайдачний». Для них на відстанях 8, 6 та 4 кілометрів установлено повітряні мішені М-6 і кораблі обстрілюють їх, максимально використовуючи власні зенітні вогневі засоби. Задіяно 2 ЗРК «Оса», стрільба ведеться з двох універсальних одностовольних 100- і 76-мм та двох 30-мм шестистовольних артилерійських комплексів. Ухиляючись від некерованих авіаційних бомб, кораблі збільшують хід до повного і під прикриттям аерозольної завіси одночасно звертають праворуч, виходячи з району бойових дій для виконання інших завдань.

Висадку десанту «блакитних» зірвано. Тактичні навчання закінчилися.

Комплексні дослідницькі навчання «Дуель-99» стали важливим випробуванням на зрілість і бойову спроможність для всіх видів Збройних Сил України. За перебігом подій, що відбувалися на полігоні Чауда, спостерігав Міністр оборони України генерал армії України Олександр Кузьмук, його колеги з Росії, Грузії, Білорусії, Молдови, представники держав-учасниць Північно-атлантичного альянсу. На їхню думку, ці навчання засвідчили високий бойовий потенціал наших Збройних Сил, ефективність створеної в Україні єдиної системи Протиповітряної Оборони.

Майор Іван СТУПАК
Мис Чауда—Феодосія—Київ

ЗВ'ЯЗОК ТА АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАЙБУТНЬОГО

Генерал-майор Володимир ІЩУК,
начальник зв'язку Збройних Сил—заступник начальника
Генерального штабу Збройних Сил України

Двадцять століття світова цивілізація завершує бурхливим розвитком інформаційних технологій, які проникають в усі галузі людської діяльності, піднімаючи їх на якісно новий рівень. Держави, які визначають інформатизацію пріоритетом технічної політики та наполегливо домагаються її реалізації, займають місце серед передових країн світу. При цьому в першу чергу вирішуються проблеми обороноздатності держави, підвищення бойових можливостей збройних сил шляхом якісного удосконалення системи управління завдяки комп'ютеризації органів управління, впровадженню в їхню діяльність інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень, автоматизації процесів управління, створенню сучасних комунікаційних систем.

Досвід воєнних конфліктів, локальних воєн, навчань свідчить, що відповідність управління сучасним вимогам підготовки та застосування збройних сил стає вирішальним фактором успіху, а співвідношення якісних рівнів систем управління не менш важливе, ніж співвідношення бойових сил та засобів. Та з протидіючих сторін, яка зуміє забезпечити безперерйне, оперативне, стійке та приховане управління, здобуває суттєву перевагу над противником, який має рівні бойові можливості, але поступається в якості управління військами та силами.

Удосконалення форм та способів збройної боротьби на основі сучасних видів озброєння і техніки, особливо при оснащенні армій провідних держав принципово новими високоточними системами звичайної зброї підвищеної ефективності та засобами технічної розвідки і радіоелектронного придушення противника, суттєво ускладнює завдання, які вирішують система зв'язку, автоматизовані системи управління та комп'ютерні інформаційні системи Збройних Сил України. Ми розуміємо, що забезпечення інформаційного обміну та автоматизованої обробки інформації із заданою якістю у сис-

темах управління військами (силами) є одним із напрямів підвищення бойового потенціалу Збройних Сил України та обороноздатності держави.

Інформаційний обмін у системах управління військами (силами) забезпечує передавання і приймання сигналів централізованого бойового управління, обмін документальними повідомленнями, ведення телефонних переговорів, обмін даними та надання інших послуг зв'язку посадовим особам органів управління.

Автоматизована обробка інформації створює умови для підвищення якості оперативного-тактичних розрахунків і моделювання бойових дій.

Головним управлінням зв'язку і АСУВ Генерального штабу Збройних Сил України розроблені й наполегливо реалізуються засади будівництва і розвитку системи зв'язку, автоматизованих систем управління та комп'ютерних інформаційних систем. У цій галузі протягом трьох етапів до 2005 року і на перспективу до 2010 року передбачено здійснити такі заходи:

➤ перший етап — удосконалення існуючих систем для забезпечення їх максимальної відповідності структурам і завданням реформованої системи управління військами (силами) Збройних Сил України. На цьому етапі використовуватимуться, в основному, існуючі засоби зв'язку та автоматизації управління;

► другий етап — будівництво і розвиток автоматизованих систем управління, комп'ютерних інформаційних систем та Єдиної автоматизованої системи зв'язку як складових частин Єдиної автоматизованої системи управління Збройних Сил України. Згадані системи мають будуватися та інтегруватися на основі використання модернізованих і перспективних засобів зв'язку та автоматизації управління;

► третій етап — побудова і розвиток Єдиної автоматизованої системи управління Збройних Сил на основі впровадження новітніх інформаційних технологій та інтегрування їх у систему управління обороною держави.

Мета цих заходів — підвищення якості систем зв'язку й автоматизації управління військами всіх видів Збройних Сил України і ланок управління завдяки впровадженню нової техніки зв'язку автоматизації, вдосконаленню способів їх бойового застосування. Тривалість етапів залежить від багатьох факторів і насамперед від економічного стану країни. Організаційна й технічна реалізація етапів, особливо другого і третього, може частково збігатися в часі.

В умовах фінансової скрути були виконані роботи щодо адаптації комплексів та засобів автоматизації старого парку до

районів розгорнута перша черга системи обміну даними, яка інтегрує локальні обчислювальні мережі органів управління, окремі робочі станції посадових осіб.

Основне завдання органів автоматизації в цій галузі — нарощення цих мереж, опрацювання та впровадження програмного забезпечення з метою створення автоматизованої системи управління та комп'ютерної інформаційної системи Збройних Сил. Технічні рішення, розробка програмного забезпечення здійснюються також у рамках виконання програм науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Із метою створення сучасної системи зв'язку Збройних Сил України з 1995 по 1998 роки розроблено та виготовлено дослідні зразки військової техніки: радіо-передавача, радіоприймача і факсимільного апарата. На етапі впровадження знаходяться:

- радіостанція Р-163-1КМ (БАТ «Супутник», м. Запоріжжя);
- радіорелейна станція «Радіус-15» (БАТ «Олімп», м. Світловодськ);
- радіорелейна станція «Мирта» (БАТ «Сузір'я», м. Київ);
- апаратура каналу створення ІКМ-120-4/5 (БАТ «Олімп», м. Світловодськ);
- АТС «Протон» (ВО «Протон», м. Харків);
- АТС «Фарлеп» (БАТ «Фарлеп», м. Одеса).

Існуючі комплекси, засоби зв'язку та автоматизованого управління усіх ланок управління Збройних Сил ще не повною мірою задовольняють постійно зростаючі потреби систем управління різного призначення. Це обумовлюється такими факторами:

- технічна оснащеність існуючих систем, мереж, вузлів зв'язку, комплексів засобів автоматизованого управління знаходяться на рівні розробок 60–70-х років. Значна кількість засобів зв'язку та автоматизованого управління відпрацювала встановлений ресурс, є морально та фізично застарілою і потребує заміни;
- система зв'язку Збройних Сил України суттєво відстає за обсягами й термінами впровадження цифрових систем передавання і комутації порівняно з мережами зв'язку загального користування Єдиної національної системи зв'язку;
- за своїми можливостями й технічним рівнем комплекси (засоби) зв'язку та автоматизованого управління суттєво поступають відповідним зразкам збройних сил США і Західної Європи.

У зв'язку з цим на другому етапі для забезпечення управління Збройними Силами в інтересах усіх видів і родів військ на території України створюється єдине інформаційне поле, матеріальною основою якого мають бути інтегровані автоматизовані системи управління, комп'ютерні інформаційні системи та Єдина автоматизована система зв'язку.

Основними принципами їх побудови та розвитку є:

- відповідність структури і можливостей вимогам системи управління військами;
- створення стаціонарного й мобільного компонентів;
- використання ліній прямого зв'язку між вузлами зв'язку пунктів управління;
- організація опорної мережі з оперативною комутацією;
- сполучення мереж зв'язку різного призначення;
- комплексне застосування різних засобів зв'язку.

Єдність систем зв'язку, автоматизованого управління, комп'ютерних інформаційних систем досягатиметься сумісністю комплексів та засобів щодо стиків, протоколів, швидкостей каналів передачі та кінцевих засобів, способів комутації, каналу створення та захисту інформації.

ЕАСУ ЗС України має стати складовою частиною системи управління державою і становитиме організаційно-технічне об'єднання комплексів засобів автоматизованого управління, комп'ютерних інформаційних систем, систем зв'язку Генерального штабу, видів Збройних Сил і всіх ланок управління військами (силами).

Вирішення такого комплексного завдання потребує тривалого часу, а також переходу до обробки інформації за допомогою комп'ютерних інформаційних технологій, передавання (приймання) різних видів документальних повідомлень і ведення телефонних переговорів у цифровій формі, модернізації існуючих і створення якісно нових мереж і елементів зв'язку та автоматизованого управління військами.

При цьому важливим завданням державного значення є розробка і впровадження національних засобів захисту інформації, що забезпечують конфіденційність із заданою стійкістю і достовірністю при обміні та обробці інформації.

Тому одним із найважливіших напрямів діяльності Головного управління зв'язку і АСУВ є створення інтегральної інфраструктури засобів автоматизованої обробки, доведення, контролю інформації та зв'язку з метою забезпечення потрібною інформацією у необхідному вигляді, у визначений термін та у визначеному місці органів управління та посадових осіб.

Реалізація цього напрямку здійснюється перш за все через створення, впровадження і розвиток комплексів та систем автоматизованого управління, автоматизованої обробки інформації, первинних та вторинних мереж зв'язку і вузлів зв'язку.

У цьому процесі важливе значення має розширення мережі послуг зв'язку на основі переходу до цифрового передавання (приймання) і обробки всіх видів повідомлень та ведення переговорів, автоматизації процесів встановлення, відновлення зв'язку та інтеграції основних процесів інформаційного обміну.

вимог системи управління, започатковані роботи щодо впровадження нових інформаційних технологій у діяльність органів управління.

Силами органів автоматизації в центральному апараті Міністерства оборони, Генеральному штабі Збройних Сил України створені локальні обчислювальні мережі, які об'єднані в інформаційно-телекомунікаційну мережу. Ядром цієї мережі став інформаційно-телекомунікаційний вузол центру АСУВ Генерального штабу. На цей вузол замкнуті інформаційно-телекомунікаційні вузли та робочі станції штабів видів Збройних Сил, оперативних командувань, низка локальних обчислювальних мереж і робочих станцій інших органів управління, а також військових навчальних закладів. Отже, започатковано практичне створення автоматизованої системи управління повсякденною діяльністю Збройних Сил.

Із метою автоматизації бойового управління від Генерального штабу Збройних Сил України до видів Збройних Сил, оперативних командувань, корпусів (армійських, авіаційних, ППО), морських

Створення цифрової інтегральної мережі зв'язку дасть змогу на основі цифрових повідомлень різних видів електрозв'язку розробити мінімально необхідну кількість типів пристроїв: кінцевих, автоматичної комутації, каналотворення, захисту інформації, які забезпечать передавання, введення (виведення), обробку і розподіл усіх видів повідомлень у задані терміни із зменшенням загального часу розгортання, кількості засобів зв'язку і задіяного особового складу. Для цього необхідна єдина державна технічна політика щодо розробки і виробництва максимально уніфікованих засобів зв'язку, які відповідають військовим стандартам і рекомендаціям Міжнародної спілки електрозв'язку (МСЕ).

Для Збройних Сил цифрова інтегральна мережа зв'язку (ЦІМЗ) повинна розроблятися за принципом: розгортання стаціонарного компонента ЦІМЗ для всіх ланок управління Збройних Сил і створення мобільних компонентів для кожної ланки управління. При цьому необхідно, щоб апаратно-програмні засоби зв'язку стаціонарного компонента розроблялися за спільними вимогами з апаратно-програмними засобами зв'язку мобільного компонента ЦІМЗ.

У стаціонарному компоненті може використовуватися техніка зв'язку цивільного призначення, яка отримала відповідну сертифікацію в центрах Державного комітету зв'язку та інформатизації України.

Удосконалення первинної мережі зв'язку повинне проводитися на основі модернізації частки існуючих систем передавання і нових розробок, які базуються на цифрових системах.

Первинні багатоканальні мережі зв'язку доцільно будувати на відомих принципах: напрямковому і створення опорної мережі або їх раціонального сполучення. За наявності опорної мережі передбачається заміна довгострокової комутації цифрових каналів передавання на оперативну автоматичну комутацію, що у свою чергу дасть можливість застосувати програми раціональної маршрутизації та пошуку абонентів.

Враховуючи необхідність застосування цифрових систем передавання на субпервинних швидкостях, потрібно забезпечити оренду цифрових каналів передавання зазначених швидкостей на мережових вузлах (пунктах прив'язки) мережі загального користування Єдиної національної системи зв'язку.

Лінії супутникового військового зв'язку в перспективі базуватимуться на національних наземних станціях та супутниках-ретрансляторах подвійного призначення. Розглядається питання про використання цивільних комерційних систем супутникового зв'язку.

Основними напрямками розвитку вторинних мереж зв'язку є:

— впровадження апаратури утворення

цифрових каналів різних швидкостей з елементами автоматичної комутації;

— інтеграція видів зв'язку завдяки передаванню повідомлень в єдиній цифровій формі й автоматичній комутації різних кінцевих засобів на одному автоматичному комутаційному пристрої;

— розробка і впровадження апаратури, яка поєднає функції каналотворення та автоматичної комутації;

— створення вторинних мереж на основі різношвидкісних систем комутації з динамічним розподілом ресурсу, однаковими транспортними і мережевими протоколами обміну й використанням багатфункціональних абонентських терміналів.

Вузли зв'язку повинні удосконалюватися в напрямі переходу на цифрові канали передавання та субпервинні, первинні і вторинні цифрові групи. Широкого застосування для передавання різноманітних видів повідомлень мають набути багатфункціональні термінали, електронні поштові скрині, сканери для введення документальних повідомлень в ЕОМ, засоби захисту повідомлень із потрібною стійкістю.

Для польових вузлів зв'язку Збройних Сил необхідно розробити комплексні апаратні зв'язку й абонентські пункти загального користування, які повинні забезпечувати на вузлах зв'язку:

— утворення цифрових каналів різних швидкостей;

— обслуговування повідомлень і абонентів по швидкій, негайній системі та системі на замовлення з використанням багатфункціональних терміналів і ПЕОМ;

— захист повідомлень із гарантованою стійкістю;

— зменшення часу розгортання абонентських мереж;

— створення локальних обчислювальних мереж на пунктах управління;

— підвищення розвідзахищеності й живучості тощо.

Побудова і розвиток мереж і вузлів Єдиної автоматизованої системи зв'язку базуватиметься на використанні, в основному, модернізованих і перспективних засобів зв'язку та автоматизації у першу чергу тих, які виробляються в Україні. На цей час на державне замовлення Міністерством оборони разом із промисловістю України проводиться модернізація техніки зв'язку для утворення цифрових каналів передавання, субпервинних і первинних груп. Підготовлені до виробництва: приймачі, аналогово-цифрові військові факсимільні апарати, що дадуть змогу суттєво розширити ємність мереж факсимільного зв'язку, безшнурові телефонні комутатори, що забезпечать застосування як аналогових, так і цифрових каналів у мережах телефонного зв'язку. А також розробляється цілий ряд сучасної техніки зв'язку і комплексів програмно-технічних засобів для органів управління.

Але такі заходи ще не достатні для по-

будови і розвитку принципово нової цифрової інтегральної системи зв'язку, створення комп'ютерних інформаційних систем та автоматизованих систем управління, оскільки не вирішені проблеми захисту інформації, розробки, серійного випуску засобів обчислювальної техніки спеціального призначення, комплексів та засобів автоматизації і зв'язку для Збройних Сил України. Ці проблеми можуть бути вирішені при достатньому фінансуванні відповідних цільових програм.

Отже, інтегрована система має бути складною організаційно-технічною сукупністю мереж, вузлів і ліній зв'язку, програмно-технічних комплексів (засобів) автоматизованого управління, засобів зв'язку, автоматизованих робочих місць посадових осіб пунктів управління (штабів), створених для забезпечення інформаційного обміну та автоматизованої обробки інформації в усіх ланках управління військами (силами) Збройних Сил України.

Необхідність побудови і розвитку Об'єднаної системи автоматизованого управління та зв'язку на третьому етапі обумовлюється потребами виконання спільних завдань військовими формуваннями силових структур у мирний і воєнний час.

Особливої актуальності набувають про-

блеми інформаційної взаємодії силових структур, спільного використання ресурсу систем зв'язку й автоматизованого управління, зосередження спільних зусиль щодо розвитку даних систем, оптимізації державного оборонного замовлення на засоби та комплекси управління.

Для побудови й розвитку такої Об'єднаної системи необхідна спільна розробка техніки зв'язку та АСУ і для військових формувань силових структур. Як варіант, можна запропонувати створення Міжвідомчої комісії з вирішення питань щодо побудови й розвитку Об'єднаної системи автоматизованого управління та зв'язку і проведення єдиної технічної політики, а також визначення наукових установ для воєнно-наукового супроводження розробок системних питань і техніки зв'язку та автоматизації. І в цьому напрямі вже проводиться певна робота.

Вирішення вищенаведених проблемних питань дасть можливість підвищити бойовий потенціал Збройних Сил, підняти на новий рівень якість управління ними і зміцнити обороноздатність держави в цілому.

ТРАДИЦІЇ ВИСОКОЇ ЗВИТЯГИ

ПРИМНОЖУЮТЬ ВОЇНИ ПІВНІЧНОГО ОК

**Генерал-полковник
Віктор КОЛОТОВ,**
командувач військ Північного
оперативного командування

Створення рік тому Північного оперативного командування стало основним підсумком виконання першого етапу Державної програми будівництва та розвитку Збройних Сил України. Сьогодні на оперативне командування покладені важливі функції у вирішенні питань обороноздатності Північного регіону України, який включає Житомирську, Київську, Полтавську, Черкаську та Чернігівську області.

Отже, бойовий дух нинішніх збройних захисників держави живиться силою й славою їхніх далеких предків. Адже саме тут виборювали волю України козаки Богдана Хмельницького, тут заснували і свою державу — Гетьманщину. Саме на цих землях проголосила свою незалежність Українська Народна Республіка і відстоювала її в боротьбі з численними ворогами. Ця земля, цей легендарний партизанський край надали нестримної сили нищівному удару, після якого у листопаді 1943 року столиця нашої держави Київ стала вільною від нацистських загарбників.

До складу Північного оперативного командування увійшли ушлявлені з'єднання та частини колишнього Київського військового округу, в тому числі й 1-а гвардійська армія. У роки Другої світової війни її тернистий шлях проліг від стін Сталінграда, через всю Україну, до передмість Праги. 18 грудня 1942 року вона першою вступила на землю України, звільнивши від гітлерівців наші села на Луганщині.

Саме на базі 1-ї гвардійської Червонопрапорної армії 1 січня 1998 року після

кількох організаційних переформувань було утворено управління Північного ОК, а до складу військ оперативного командування включено з'єднання і частини, які у воєнні чи повоєнні роки були у складі славетного об'єднання.

Це, зокрема, 25-а механізована Січельницько-Будапештська Червонопрапорна орденів Суворова і Богдана Хмельницького дивізія імені В. Чалаєва, 72-а механізована Червонопрапорна Красногвардійська дивізія, якій 29 червня 1999 року Указом Президента України було присвоєно почесне найменування «Київська», 30-й окремий Криворізький орденів Червоної Зірки, Богдана Хмельницького та румунського ордена «Захисту Вітчизни» полк зв'язку, створений у 1933 році Чернігівський військовий госпіталь.

На базі 292-го танкового Новгородського Червонопрапорного орденів Червоної Зірки, Богдана Хмельницького, Олександра Невського і Кутузова полку сформовано 1-у окрему танкову бригаду — перше і єдине у своєму роді танкове з'єднання у складі Збройних Сил України. Традиції 5-ї повітряно-десантної Звенигородської Червонопрапорної ордена Суворова дивізії продовжує 169-й окремий навчальний центр, а 117-ї гвардійської Бердичівської ордена Богдана Хмельницького дивізії — 119-й окремий навчальний центр.

Після завершення Великої Вітчизняної війни історія цих і багатьох інших таких же ушлявлених частин і установ, що нині входять до складу військ Північного опера-

тивного командування, ввібрала в себе не менш доблесні і звитяжні справи військово-вослужбовців повоеєних поколінь. Це участь у великомасштабних навчаннях «Дніпро», «Осінь-88», «Електрон», «Південь», «Захід», «Карпати», практична робота особового складу управління 1-ї армії, з'єднань, частин і підрозділів радіаційного, хімічного та біологічного захисту, авіації, медичних та тилових частин і установ по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, надання допомоги в ліквідації наслідків землетрусу у Вірменії та багато інших звершень.

Не припинилося ратне побратимство, не померкли подвиги воїнів попередніх поколінь — правонаступники з гідністю зберігають і примножують ці славні традиції. Завдяки їхнім зусиллям, волі і наполегливості триває у військах бойове навчання: регулярно, згідно з планом бойової підготовки, проводяться ротні, батальйонні та полкові навчання з бойовою стрільбою, штабні стрільби з танків, командно-штабні навчання, тренування, в тому числі «Редут-97», «Осінь-98», інструктивно-методичні збори і заняття.

Воїни інженерних підрозділів цього об'єднання за короткий строк і з високою якістю звели міст у селі Барішеві Житомирського району, що з'єднав обидва береги річки Лісової. Військові інженери з інших частин Північного оперативного командування спорудили понтонну переправу через річку Десну в районі села Лиски Менського району на Чернігівщині, де розташоване колективне сільгосп підприємство («Іскра»).

До речі, саме у військах Північного оперативного командування, в Деснянському гарнізоні, 18 березня 1998 року фахівці інженерних військ розпочали планове знешкодження більше ста тисяч протипіхотних мін ПФМ-1. Цей захід виконувався у відповідності з Державною програмою утилізації боєприпасів, затвердженою Урядом у 1995 році.

Серед багатьох складних проблем, які розв'язує зараз наша держава, ключове місце посідає створення нових Збройних Сил — оптимальних за чисельністю, але мобільних, добре озброєних, підготовлених і всебічно забезпечених військ (сил), здатних виконати свій конституційний обов'язок за будь-яких умов.

Найбільшою мірою якісному виконанню завдань по обороні держави сприяє створення оперативних командувань. Чітке визначення їхнього статусу, функцій і завдань повністю знімає питання: хто відповідає за оборону, підготовку до оборони та результати воєнних дій на суші, в повітрі і навіть у морській зоні, що межує з узбережжям? Відповідь одна — командувач військами ОК.

До основних завдань, які поставлені перед Північним оперативним командуванням, слід віднести:

- на мирний час — реалізація державної політики з питань оборони і військово-будівництва, оперативне планування, застосування визначених до його складу військ (сил), у тому числі й тих, які входять до складу інших видів міністерств і відомств, організація їх оперативно-бойової та мобілізаційної підготовки, організація і контроль за виконанням заходів, спрямованих на підтримання військ (сил) у постійній бойовій та мобілізаційній готовності, управління повсякденною діяльністю, комплектування особового складу, озброєння і військової техніки, забезпечення функціонування системи управління військами (силами), взаємодія з місцевими органами законодавчої влади, місцевими органами самоврядування тощо;

- в особливий період — здійснення мобілізаційного та оперативного розгортання військ (сил), управління ними під час воєнних дій по відбиттю агресії, ведення територіальної оборони, організація, підготовка та розгортання резервних комплектів з'єднань і частин.

За оперативними призначеннями і можливостями Північне ОК в особливий період виконує покладені бойові завдання в межах відповідальності. Одночасно може відправляти підпорядковані йому війська (сили) в район воєнних дій, продовжувати виконувати мобілізаційні завдання та ведення територіальної оборони, яке в окремих випадках може стати для ОК головним завданням.

Нині, крім визначених завдань оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки, ми вирішуємо і досить складні проблеми, які стосуються вдосконалення організаційно-штатної структури оперативного командування: поряд зі скороченням деяких військових частин, розформуванням багатьох зайвих військових організацій. Водночас цей процес включає і створення нових підрозділів. Період становлення став періодом напруженої праці, що проводилась у складних соціально-економічних умовах, пов'язаних із найгострішим дефіцитом коштів, паливно-мастильних та інших матеріалів, у режимі жорсткої економії ресурсів. У цей час більшість командирів, серед яких генерал-майор Федір Макавчук, полковники Володимир Васильченко, Микола Сайног, Віктор Дроздов, Володимир Замана, підполковники Юрій Назаренко, Костянтин Мужеський, майор Валерій Мошура, капітан Ігор Шелуденко, старший лейтенант Віталій Петренко, правильно розуміє ситуацію, що склалася у державі та збройних силах, шукає і знаходить шляхи вирішення нагальних проблем. Завдяки їхній копіткій, ініціативній, творчій роботі вдалося не тільки зберегти, а по деяких параметрах навіть підвищити рівень бойової та мобілізаційної готовності, оперативної і бойової підготовки, покращити забезпечення військ оперативного командування, поліпшити стан

військової дисципліни.

Зараз ми поступово перейшли до другого етапу, на якому відкривається перспектива підвищення оперативної підготовки органів управління, польової виучки військ, удосконалення системи тилового й технічного забезпечення з урахуванням нової структури, поступове оснащення військових частин новими або модернізованими зразками озброєння і військової техніки.

У майбутньому перед військами Північного оперативного командування постає завдання подальшого засвоєння методів роботи штабів і військ у новій організаційно-штатній структурі з урахуванням висновків із ретельного аналізу сучасного розвитку воєнно-політичних подій на міжнародній арені, досвіду застосування військ у війнах і воєнних конфліктах останніх років. Отже, незважаючи на всі труднощі матеріального та фінансового характеру, ми не розгубилися — наполегливо шукаємо нові нетрадиційні підходи у підготовці та забезпеченні військ, проводимо і стрільби, і марші, і навчання.

Відверто скажу, що все це було б неможливе без постійної підтримки Президента України, Міністра оборони України, обласних та районних держадміністрацій, а також колективів багатьох промислових і сільськогосподарських підприємств, засобів масової інформації. Нас розуміють, нам допомагають. Я впевнений, що, живлячись із джерел славетних традицій, керуючись визначеними принципами Державної програми будівництва і розвитку Збройних Сил, спираючись на енергію і самовідданість людей, Північне оперативне командування з кожним днем набиратиметься сили і, подолавши важкий шлях становлення, посяде чільне місце у системі забезпечення недоторканності та територіальної цілісності нашої держави.

У ЗОНІ ОСОБЛИВОЇ УВАГИ

Нещодавно в межах двостороннього співробітництва між флотами двох суверенних держав проходили спільні навчання ВМС України та ЧФ Російської Федерації «Фарватер миру-99». Навчання розпочалися з відпрацювання морської фази маневрів. Згідно з легендою навчань умовна держава Зелена республіка зазнала стихійного лиха (землетрусу), що призвело до численних жертв, руйнувань, соціальної кризи. Скориставшись цим, сепаратистські угруповання почали бойові дії з метою відокремлення частини республіки. «Північні» та «Східні» отримали мандат ООН на надання допомоги населенню Зеленої республіки, яке постраждало внаслідок землетрусу, а також на знешкодження терористичних формувань. Було створено об'єднаний штаб та міжнародний контингент миротворчих сил (МС). Загін кораблів, який був сформований керівництвом МС, доставив морем гуманітарну допомогу та забезпечив десантування морських піхотинців на узбережжя Зеленої республіки. «Фарватер миру-99» завершила берегова фаза. Міжнародний контингент миротворчих сил прибув морем до цієї країни. Об'єднаний українсько-російський батальйон відразу ж зіштовхнувся з шаленим опором умовних терористів.

Після забезпечення кораблями МС висадки миротворчого контингенту на узбережжя в дію вступила морська піхота. Здійснивши десантування бронетранспортерів на берег, миротворці вступили в бій з терористами. Завдяки рішучим діям командира об'єднаного батальйону морської піхоти підполковника Юрія Шестова (ВМС України), який прийняв рішення провести оточення, піхотинці України і Росії (по 100 осіб та 10 одиниць техніки з кожного боку) вправно здійснили маневр і змусили противника відступити.

Оперативно створивши зону безпеки (обладнали вузол зв'язку, пост спостереження, командний пункт, створили контрольно-перепускні пункти), морські піхотинці вирушили на автомобілях та БТРах у зону найбільших руйнувань.

— Їхнє завдання — взяти під контроль територію району і надати допомогу населенню продовольством і ліками, — прокоментував події, що розгорталися на цій ділянці навчань, командир бригади морської піхоти ВМС України пол-

ковник Юрій Ільїн, — а також створити коридор, яким змогла б вільно пройти колона вантажівок, автомобілів із «пораненими» та біженцями.

Спішившись із БТРів, бійці морської піхоти зайняли лінію оборони. Під їхнім прикриттям колона рушила до зони безпеки. На КПП миротворці оглянули вантажівки, перевірили документи у чіткій відповідності до правил, що викладені в мандаті ООН. Завдяки контролю було виявлено та заарештовано декількох озброєних екстремістів. Після перевірки колона перетнула КПП і ввійшла в зону безпеки. Потерпілих направляли в табір біженців або в польовий госпіталь. За словами начальника медичного загону спеціального призначення ЧФ Російської Федерації полковника медичної служби М. Кеворкова, польовий госпіталь розрахований на 500 місць. Тут пораненим надали повноцінну медичну допомогу.

Несподівано пролунав вибух, неподалік від госпіталю в повітря піднявся стовп диму та куряви. Згідно з свідною терористи атакували блок-пост. Одразу на місце нападу прибула група прикриття. Морські піхотинці України і Росії, вміло взаємодіючи, успішно відбили атаку.

На іншій ділянці рештки сепаратистських угруповань учинили відчайдушну спробу захопити арсенал зброї миротворчих військ, щоб продовжити бойові дії. Для підтримки об'єднаного батальйону було виділено бронетранспортери. Запеклий бій тривав недовго. Завдяки рішучим і впевненим діям миротворці знешкодили ворога...

Спільні навчання «Фарватер миру-99», на яких уперше відпрацьовувалися миротворчі завдання військовими флотами двох суверенних держав, завершилися. Під час бесіди з журналістами керівники навчань — начальник головного штабу ВМФ РФ адмірал В. Кравченко та начальник штабу — перший заступник командувача ВМС України віце-адмірал В. Фомін — дали високу оцінку діям військових флотів України і Росії. Як зазначив адмірал Віктор Кравченко, досягнуто головної мети — навчити штаби правильно планувати миротворчі операції, діяти в екстремальних ситуаціях, працювати з потерпілими та біженцями.

**Капітан 3 рангу
Едуард СОЛОДОВНИК**

**Генерал-майор
Борис КАТИРЕНЧУК,**
начальник Військового інституту
при Державному університеті
«Львівська політехніка»,
кандидат історичних наук

МИ КРОКУЄМО ЄДИНОЮ ЛАВОЮ

Цього року відбувся 60-й почесний ритуал випуску офіцерів у Військовому інституті при Державному університеті «Львівська політехніка». На плацу — стрункі шеренги лейтенантів та їхніх молодших товаришів — курсантів. Гордість, надія та впевненість — в очах рідних, близьких, коханих. Традиційний останній марш плацом рідного інституту. «Срібний» дощ...

Лише один раз у житті кожний офіцер переживає ці незабутні хвилини. Пізніше, зустрічаючись із випускниками своєї альма-матері, колишні «однокашники» обов'язково згадуватимуть нелегкі, але гідні справжніх чоловіків, роки курсантського життя і ту мить, коли прощалися з Бойовим прапором свого навчального закладу.

ганізацією та статусом вищий навчальний заклад. У його основу був покладений поширений у багатьох розвинутих країнах світу процес інтеграції військової та цивільної освіти. Унікальний військовий навчальний заклад утворився на базі колишнього політучилища та кафедр чотирьох провідних вузів Львова — Державного університету «Львівська політехніка», Державного університету ім. І. Франка, Державного вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, Державного інституту фізичної культури.

— Народження по суті нового вузу не обмежалося зміною вивіски. Адже процес становлення спочатку відділенням військової підготовки (з 1997 року Військового

інституту) був складним і потребував чималих зусиль задля втілення у життя задуманого, — зазначає начальник Військового інституту при Державному університеті «Львівська політехніка», кандидат історичних наук, генерал-майор Борис Катиренчук. — Під час реорганізації потрібно було не тільки не допустити зниження науково-педагогічного потенціалу, а і значно розширити його, поставити на службу військового закладу багатий науково-педагогічний потенціал міста Львова, розробити й ухвалити таку організаційно-штатну структуру, яка б цілком відповідала потребам Збройних Сил України у військових кадрах. Не менш складною була і проблема збереження уже існуючої навчальної

Історія військового училища бере свій початок з 18 листопада 1939 року в місті Брянську, але через складні умови на фронтах училище було передислоковане до міста Боброва (Воронезька область), а пізніше — до Халтуріна на Уралі.

За роки війни училище підготувало тисячі офіцерів. Чотирнадцять із них за мужність і відвагу в боротьбі з нацистськими загарбниками були удостоєні звання Героя Радянського Союзу. Коли фашистів було вигнано за межі України, військовий навчальний заклад 1944 року перебазувався до Харкова, а ще через три роки — до Львова...

У 1993 році вже із здобуттям Україною незалежності на базі колишнього ЛВВПУ виник принципово новий за своєю ор-

матеріально-технічної бази та її приведення відповідно до вимог підготовки фахівців нових кваліфікацій. Відверто кажучи, було важко, але нас підтримали і командування Західного ОК, і Головне управління військової освіти Міністерства оборони, і міська та обласна ради.

Зроблено чимало. Наприклад, якщо ЛВВПУ готувало для збройних сил лише культпрацівників і журналістів, то сьогодні тут створено три факультети (автомобільний, гуманітарний, загальновійськовий), на яких навчається понад півтори тисячі курсантів.

Військовий інститут готує для Збройних Сил України офіцерів за кваліфікаціями «спеціаліст» та «бакалавр», відповідно з п'яти- та чотирирічними термінами навчання. Майбутні спеціалісти стають фахівцями із застосування та управління діями геодезичних підрозділів військ (сил); автомобільної техніки військ; технічних засобів інформації та культурно-просвітницької роботи; фізичної підготовки у збройних силах; диригування військовим оркестром; міжнародної інформації; військової журналістики та міжнародної військової журналістики. Бакалаври отримують такі спеціальності: бойове застосування та управління діями підрозділів Сухопутних військ; застосування та управління діями топографічних підрозділів військ (сил) та фотограмметричних підрозділів топографічних служб. До речі, на деякі спеціальності набирають і дівчат.

Процес удосконалення та розширення фахової підготовки триває. Так, із минулого року кафедра журналістики вже готує журналістів-міжнародників, які поглиблено вивчають іноземні мови та міжнародні відносини. А військово-диригентська кафедра, згідно з розпорядженням начальника Генерального штабу, розробила навчальні програми ще й для підготовки молодших фахівців-музикантів військових оркестрів. Планується, що за цим напрямом майбутні курсанти навчатимуться три роки, і після закінчення Військового інституту вони матимуть відповідну військово-музичну освіту і їм буде присвоєно звання прапорщика.

Співпраця Військового інституту з іншими навчальними закладами міста Львова дає велику користь. У курсантів є більше можливостей збагачуватися духовно. Цьому сприяють численні спільні науково-практичні конференції, які відбуваються на базі вищого навчального закладу та за його межами.

За ініціативою керівництва Військового інституту в «Львівській політехніці» для підвищення наукового потенціалу викладацького складу було створено спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з військової історії та військової економіки під головуванням ректора Державного університету «Львівська політехніка» Юрія Рудавського. 1997 року кандидатами наук стали полковник Ана-

толій Каляев та підполковник Ашот Папікян. Викладач полковник Мирон Варій 1998 року успішно захистив докторську дисертацію. Загалом із Військовим інститутом співпрацюють 9 докторів наук та 136 кандидатів наук. Крім того, більше тридцяти викладачів є претендентами на звання кандидатів наук, четверо закінчують роботу над докторськими дисертаціями.

Успіхи у підготовці офіцерських кадрів були б неможливими без практичного опанування курсантами військової справи у польових умовах. Задля цього використовується сучасна потужна база Львівського навчального центру, відомого не лише в нашій країні, а й у Європі та Америці. Згідно з рішенням командувача військ Західного оперативного командування польові виходи курсантів проводяться з бойовими підрозділами Залізної дивізії. Такі заняття дають можливість майбутнім офіцерам набути практичних навичок ратної майстерності, володіння багатьма видами зброї і техніки, ведення наступального та оборонного бою.

За останні роки в інституті створено шість нових кафедр, діють комп'ютерні класи, які оснащені сучасною технікою. На кафедрі журналістики, наприклад за допомогою комп'ютерного обладнання, курсанти випускають газету Військового інституту «Курсантський вісник». Створено три нові науково-методичні лабораторії, де проводяться наукові дослідження, що пов'язані з навчанням фахівців фізичної підготовки, геодезії і топографії, військових автомобілістів.

Багато зроблено Військовим інститутом і для його міжнародного визнання. Стали звичними візити військових делегацій країн близького та далекого зарубіжжя. Лише за п'ять останніх років тут побували представники армій Великобританії, Словаччини, Франції, Молдови, Грузії, Чехії та інших. Установлені ділові відноси-

ни з багатьма іноземними військовими відомствами та організаціями. Традиційними стали поїздки львівських курсантів на стажування та роботу за кордон. Така співпраця розвивається і продовжується.

Авторитет Військового інституту при Державному університеті «Львівська політехніка» зростає не тільки на Галичині, а й у всій державі. Кількість тих, хто хоче навчатися у Військовому інституті, щороку збільшується, але курсантами стають лише кращі з кращих. Наприклад, 90% курсантів-міжнародників закінчили загальноосвітні школи із золотими медалями, були призерами районних і міських олімпіад.

Інститут заслужено пишається своїми випускниками. Нині важко назвати такий вид Збройних Сил, рід військ, де б не проходили службу випускники Військового інституту. Більше того, їх знають не тільки у Збройних Силах України, а і в усіх країнах СНД та ще в 27 країнах далекого зарубіжжя. Немало випускників училища стали вченими, видатними публіцистами, вихователями. Про успіхи вихованців вузу найкраще свідчать відгуки, що надходять в інститут від керівництва миротворчих багатонаціональних навчань, які протягом останніх років відбувалися в Україні. На навчаннях «Щит миру», «Козацький степ», «Спільний сусід», «Сі Бриз» та інших заходах курсанти, як перекладачі, працювали плідно і кваліфіковано.

Отже, досягнуто чимало. Хоча й труднощів в інституті існує також багато, але колектив намагається успішно подолати всі негаразди і вписати в 60-річню історію військового навчального закладу нові сторінки, які овіяні національним патріотизмом, духовною силою, вірним служінням народів України.

Лейтенант
Андрій ЛАВРЕНЮК

Уперше до тактичних навчань військ ППО СВ з бойовою стрільбою, що проводилися восени зенітною артилерією Західного оперативного командування, були залучені курсанти факультету озброєння та бойового застосування військ Протиповітряної Оборони СВ ХВУ, а також молоді офіцери, що закінчили вищі військові навчальні заклади в 1999 році.

Навчання проводилися на штатній бойовій техніці механізованих полків. Відповідно до задуму навчань була імітована повітряна і наземна обстановка.

Треба відзначити, що курсанти мали змогу безпосередньо не тільки спостерігати, а й брати участь у розташуванні підрозділів, організації харчування особового складу, ознайомленні із системою управління сил та засобів ППО механізованих і танкових частин та з'єднань у польових умовах. Та головне кожен із них уперше виконував бойові стрільби з усіх зенітно-ракетних комплексів, що перебувають на озброєнні в ППО СВ і були представлені на навчальному полігоні: зенітної установки ЗУ-23, самохідної зенітної установки ЗСУ-23-4М «Шилка», ЗРК «Стріла-10М», зенітного гарматного ракетного комплексу 2С6 «Тунгуска», переносного зенітного ракетного комплексу «Ігла». Крім того, курсанти виконували обов'язки командирів взводу, екіпажу бойової машини під час проведення стрільб та пусків ракет.

За словами керівника навчань полковника Петра Новаківського, підрозділи курсантів діяли досить злагоджено. Як свідчать результати стрільб, усі вогневі завдання були виконані на «добре». Загальна ж оцінка визначалася після виконання курсантами тактико-вогневого завдання, яке включало: здійснення стрільб, ведення тактичних дій та управління бойовими діями у складі підрозділів. Адже кожен майбутній офіцер повинен не лише добре знати бойові можливості техніки й влучно стріляти з різних видів озброєння, а й працювати з картою, самостійно приймати рішення на ураження тієї чи іншої цілі.

Дії курсантів спрямовували і контролювали викладачі ХВУ. Підсумовуючи результати навчань, вони одностайно відзначили, що залучення курсантів до подібних навчань дає гарну практичну підготовку майбутнім офіцерам.

Відповідно до рішення командувача Західного оперативного командування генерал-полковника Сергія Чернилевського під час проведення навчань на полігоні зенітної артилерії водночас проходив місячний збір молодих офіцерів-випускників 1999 року. Річ у тому, що до військ ППО СВ у цьому році прийшло лише 36 випускників ХВУ. Це добре підготовлені спеціалісти зенітно-ракетних комплексів «Ігла» та «Тунгуска». Та, на жаль, така кількість випускників не може нині зняти гостроту проблеми недоукомплектованості підрозділів ППО СВ офіцерами ланок командир

ПОЛІГОН ЕКЗАМЕНУЄ КУРСАНТІВ

взводу, командир дивізіону. Тому було прийнято хоча і вимушене, але цілком правильне рішення, згідно з яким вакантні посади були надані випускникам Житомирського військового інституту радіоелектроніки, котрі виявили бажання служити в підрозділах Протиповітряної Оборони СВ. Лейтенанти повинні були пройти курс перепідготовки. І таку можливість вони отримали на полігоні зенітної артилерії, де теоретично і, головне, практично готувалися до служби на нових посадах.

— Цей захід позаплановий, але життєво необхідний, — говорить начальник військ ППО ЗОК генерал-майор Микола Данильченко. — Лише тут, на навчальному полігоні зенітної артилерії, є можливість за короткий термін перепрофілювати молодих спеціалістів, а також дати необхідну практичну підготовку курсантам. Якщо у ході удосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів полігонна практика буде введена у вищих військових навчальних закладах як обов'язкова, це дасть змогу скоротити час навчання і прискорити процес оволодіння військовою спеціальністю.

Майор Сергій СОКОЛ

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВМС ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Згідно з оцінками зарубіжних спеціалістів на сучасному етапі склалася стійка тенденція до поступової зміни балансу ВМС у Причорноморському регіоні, що може мати тут безпосередній вплив на стан безпеки.

Серед основних причин можна відзначити такі, як ліквідація Варшавського договору, розпад колишнього Радянського Союзу, що стало підґрунтям для створення нових незалежних держав у Причорномор'ї, а також постійне зростання військово-морського потенціалу Туреччини. Наслідком цього стало, насамперед, різке зниження традиційно домінуючої ролі Чорноморського флоту Росії як правонаступника колишнього СРСР, а також виникнення двох нових незалежних держав — України і Грузії, які почали створювати власні ВМС. У результаті розпуску Варшавського договору перед Румунією та Болгарією, які традиційно орієнтувалися на постачання кораблів та військово-морських озброєнь із СРСР, а потім і з Росії, виникла необхідність переорієнтації на власні можливості у забезпеченні запасними деталями і знаряддям матеріальної частини ВМС, витрат на підтримання їхньої бойової готовності.

У цілому за рівнем потенціалу ВМС країни регіону умовно можна розмістити так (нижче наведено кількісний склад кораблів і суден ВМС за станом на 1 півріччя 1999 року):

Росія	389
Туреччина	200
Румунія	174
Україна	119
Болгарія	70
Грузія	25

Ці цифри постійно змінюються. Першість серед флотів у регіоні виборює Туреччина, яка систематично поповнює корабельний склад національних ВМС завдяки побудові надводних кораблів та підводних човнів як на іноземних, так і на вітчизняних верфях. За кількістю фрегатів та підводних човнів турецькі ВМС переважають у декілька разів усі флоти країн регіону разом узяті. Однак її традиційний супротивник Росія має на Чорному морі два ракетні крейсери, сильні протимінні і десантні сили, а при необхідності може перекинути на Чорне море кораблі з інших флотів, наприклад із Балтики, використовуючи для цього внутрішні водні шляхи. Румунія, маючи відносно сучасні ВМС, навіть в умовах кризи в економіці достатньо міцно утримує за собою третє місце. Україна ж унаслідок відсутності фінансування на ремонт кораблів, які вона отримала після розподілу колишнього Чорноморського флоту, може опинитися на п'ятому, передостанньому місці, уступивши четверте ВМС Болгарії. Правда, прийняте недавно рішення про добудову ракетного крейсера «Україна» деякою мірою сприятиме збереженню Україною балансу сил, що склався. Останнє місце займають ВМС Грузії, які засновані відносно недавно. Далі подаємо інформацію про сучасний стан і перспективи розвитку потенціалів ВМС країн регіону.

РОСІЯ

На Чорному морі інтереси Росії представлені Чорноморським флотом (ЧФ). Кількісний склад ЧФ РФ становить 389 бойових і допоміжних кораблів та суден, серед яких два ракетних крейсери — «Адмірал Головкин» (проект 58, термін служби 32 роки) і «Москва» (проект 1164, колишній «Слава», термін служби 18 років). Перший із них є флагманським кораблем флоту. Однак він застарів і тому планується до виведення з флоту після закінчення ремонту «Москви» (який мали завершити ще в 1998 році). Але через фінансову кризу ремонт корабля не закінчили повністю (відсутні частина озброєння і основні турбіни). 18 липня 1999 року крейсер на буксирі перевели з Миколаєва у Севастополь.

ЧФ РФ має також два великих протичовнових кораблі пр. 1134Б «Керч» та «Очаков» (ремонтуються з 1991 року); два сторожових кораблі пр. 61 «Сметливый» (термін служби 32 роки) і «Сдержанный» (термін служби понад 25 років); два сторожових кораблі пр. 1135 і 1135М «Ладный» та «Порывистый»; дев'ять малих протичовнових кораблів (МПК) проекту 1124, три МПК проекту 1241.2, два МПК на підводних крилах проекту 1145.

У складі бригади підводного плавання налічуються два підводних човни (ПЧ): один проекту 877, який через відсутність акумуляторних батарей не має можливості занурюватися і фактично не боєздатний, а також експериментальний ПЧ проекту 776А «Белуга», без озброєння.

Найсучаснішим кораблем у складі російського Чорноморського флоту є малий ракетний корабель (МРК), катамаран на повітряній подушці пр. 1239 «Бора».

Його водотоннажність становить 850 т, швидкість — 50 вузлів. Озброєння складається з 8 потужних високошвидкісних ракет класу «поверхня—поверхня» ЗМ-80, а також із зенітних ракет та універсальної артилерії. За оцінками зарубіжних фахівців, «Бора» не має аналогів у світі. Очікується переведення на Чорне море з Балтики і другого корабля цього типу «Самум». У складі легких сил флоту є три старіших МРК проекту 1234: «Гром», «Гроза» і «Зарниця», кожний з яких оснащений 6 ракетами класу «поверхня—поверхня» «Малахит». До складу ЧФ входять також 7 ракетних катерів пр. 1241, а також три ракетних катери проекту 206МР.

У складі протимінних сил є 25 тральників, найсучаснішим з яких є тральник-шукач мін водотоннажністю 1130 тонн «Железняков». ЧФ РФ має 4 великих десантних кораблі польської побудови пр. 775 (4400 т), корабель пр. 1171, 5 СДК (4700 т) та 5 середніх десантних кораблів польської побудови пр. 771 (1250 т), а також бригаду морської піхоти (чисельність 2000 чол. із бронетехнікою). Термін служби більшості кораблів (до 60%) перевищує 15 років.

Морська авіація ЧФ представлена 17 бойовими літаками (у т. ч. 7 Ту-26М, 10 літаючих човнів Бе-12, 4 літаки радіотехнічної розвідки Ан-12). Крім того, є ще майже 30 протичовнових гелікоптерів типів Ка-25, 5 гелікоптерів-тральників Мі-14 і 35 багатоцільових Мі-16. У цілому ці сили, за оцінкою західних фахівців, є відносно слабкі, хоча при цьому і відзначається, що літаки Ту-26М — це потужний засіб нанесення бомбових ударів на великих відстанях. Сучасний російський Чорноморський флот має загалом дуже обмежені можливості.

ТУРЕЧЧИНА

Туреччина стає все більш домінуючою регіональною військово-морською силою в Чорноморському регіоні. Завдяки багаторічній цілеспрямованій політиці турецькому уряду вдалося створити достатньо сильний флот, який здатний відстоювати інтереси країни в трьох регіонах — Егейському, Середземноморському і Чорноморському.

У складі ВМС Туреччини нараховується до 200 бойових кораблів і допоміжних суден різного призначення, в тому числі: 2 есмінці проекту «Kilic Ali Pasa» (типу «Gearing» американської побудови 40-х рр.), 3 (+1 будується) фрегати проекту MEKO 200T (типу «Barbaros»), 4 фрегати проекту MEKO 200 Track I типу «Javuz», 8 фрегатів проекту «Muavenet» (колишні американські типу «Кнох», отримані в оренду від США в 90-х роках), 3 фрегати проекту «Gaziantep» (колишні американські типу «Oliver H. Perry») і 2 фрегати проекту «Berk». У лютому 1999 р. стало відомо про схвалення конгресом США передачі Туреччині ще 3 фрегатів типу «Perry» і 11 типу «Кнох».

Підводні сили флоту нараховують у своєму складі 9 підводних човнів німецького проекту 209, у тому числі — 6 ПЧ проекту 209/1200 типу «Atılay» і два човни більш нових проектів 209/1400 типу «Prevez». На завершальній стадії побудови перебуває ПЧ цього типу, підписаний контракт на побудову ще 4 ПЧ такого типу. Побудова проводиться при технічній допомозі німецької компанії HDW. Вважається, що вони краще пристосовані для дій в умовах Чорного моря порівняно з більшими підводними човнами російської побудови пр. 877 (зі складу ВМС Росії та Румунії, а також застарілі ПЧ пр. 633 і 641 із ВМС Болгарії та України). Крім названих, ВМС Туреччини мають також 5 застарілих ПЧ «Burak Reis» (типу «Gurru II» американської побудови 40-х рр.), бойова цінність яких обмежена. Правда, частина з них пройшла модернізацію і, судячи з ефективного використання одного з них під час міжнародних навчань «Sea Breeze»

98» (ПЧ «Serbe»), в умовах Чорного моря продовжує залишатися досить ефективною зброєю. Крім того, із вступом у стрій нових ПЧ старі будуть поступово виводити із флоту. До 2007 р. підводні сили турецького флоту планується зберегти на рівні 18 одиниць.

У складі ВМС нараховується 8 ракетних катерів типу «Kartal» («Орел»), 10 типу «Dogan», 3 типу «Kilic» (розвиток типу «Dogan»), будуються за допомогою німецької компанії Lurssen).

Відмічається широке поширення на надводних кораблях (есмінці, фрегати), катерах і ПЧ турецьких ВМС ракетного протикорабельного озброєння, насамперед протикорабельних крилатих ракет «Harpoon» і «Penguin».

Турецький флот має 12 великих сторожових катерів і більше 20 патрульних катерів різних проектів, мінний загороджувач «Nusret» спеціальної побудови, а також 6 загороджувачів, переобладнаних із десантних кораблів типів «Sakabey» і «Sarucabey». Вони мають подвійне призначення, тобто можуть використовуватися як загороджувачі, так і десантні кораблі.

Протимінні сили, до яких входять 20 відносно застарілих тральників, частково поновлені за рахунок придбання у Франції 5 мінних тральників-шукачів мін типу «Edincik» (французький тип «Circe»).

Морська піхота має 3100 чоловік особового складу. Для їхнього перекидання морем і висадки на узбережжя призначені амфібійні сили у складі великого танко-десантного корабля проекту «Osman Gazi» і 2 проекту «Esturgul» (американської побудови типу «Terrebonne Paris»).

При необхідності кількість транспортних та допоміжних суден може бути збільшено за рахунок мобілізації тоннажу цивільних відомств. Аналіз корабельного складу і сучасного стану ВМС Туреччини показує, що вони мають необхідну матеріальну частину, підготовлений особовий склад і здатні дуже швидко перекидати сили в райони виникнення потенційної загрози.

Поточним оборонним бюджетом передбачено будівництво для потреб ВМС до

2025 року нових бойових кораблів: 14 фрегатів, 16 корветів, 15 ракетних катерів, десантного корабля-доку, корабля комплексного постачання, 4 підводних човнів, 6 патрульних кораблів, 2 мінних загороджувачів, 18 (+8) тральників, гідрографічного судна, парусного учбового судна для військово-морської академії (1) і не менше 35 десантних та інших кораблів та суден.

Основним пріоритетом програми є побудова фрегатів (програма TF2000). На її

реалізацію планується виділити понад 2,5 млрд доларів США. Введення у стрій флоту головного корабля намічено на 2003 рік, а останнього — на 2008 рік.

Велику перевагу надають також проекту «національного корвета» (MILGEM), міжнародний тендер на його створення буде оголошено вже до кінця цього року. До 2006 року мають побудувати 8 нових 1500-тонних корветів. Нова програма відрізняється від попередніх тим, що в її реалізації основний наголос пропонується

зробити насамперед на можливостях турецьких приватних компаній та фінансових груп.

У подальшій перспективі командування ВМС розглядає можливість придбання або побудови легкого авіаносця, оснащеного винищувальною штурмовою авіацією, а також протичовновими гелікоптерами. Наявність у складі ВМС авіаносця надасть їм бойову стійкість, оперативність і якісно розширить бойові можливості.

УКРАЇНА

Військово-Морські Сили України (ВМСУ) були створені 5 квітня 1992 року. Це рід військ збройних сил країни, на які покладається вирішення важливих завдань щодо забезпечення військових і політичних інтересів країни на морі як у мирний, так і воєнний час. Наявність боєздатних ВМС уже сьогодні є однією з найважливіших складових обороноздатності і безпеки України. Згідно з прогнозами розвитку політичної ситуації в регіоні з часом вплив присутності ВМСУ в акваторії Чорного моря як важливого стабілізуючого фактора в Криму і регіоні Чорного моря об'єктивно буде зростати. Це повинно також сприяти зміцненню престижу України як незалежної держави.

складі ВМСУ налічується всього 119 кораблів і суден (у тому числі підводний човен пр. 641 «Запоріжжя», 4 фрегати проєктів 1153 («Миколаїв», «Дніпропетровськ»), 1135М («Севастополь»), 1135.1 («Гетьман Сагайдачний»), 5 ракетних катерів пр. 206 МР і 2 пр. 1241.1, 5 корветів пр. 1124, 1124П і 1124М, 2 корвети пр. 1241.2, 5 тральників, 2 великих (пр. 775 і 1171), середній (пр. 773) та 4 малих (пр. 1232.2) десантних кораблі, 2 десантних катери, 2 кораблі розвідки та інші, що становлять біля 1/3 від необхідної чисельності. Майже всі вони, за незначним винятком, були отримані Україною в результаті розподілу ЧФ колишнього СРСР.

Беручи до уваги економічний стан в Україні, виділення перерахованих сум із бюд-

Незважаючи на досить високий рівень бойової підготовки особового складу, на боеготовність ВМС негативно впливають такі фактори, як недостатнє фінансування, ВМС, починаючи від перспективних науково-дослідних робіт і закінчуючи паливом для кораблів, незбалансованість ВМС по корабельному складу і виконуваних завданнях, швидке моральне і фізичне старіння кораблів та суден.

Згідно з розрахунками для повноцінного вирішення завдань щодо забезпечення інтересів країни на морі, які стоять перед ВМСУ, вони можуть мати не менше 300 сучасних кораблів, катерів і допоміжних суден різного призначення. На сьогодні у

жету на найближчий час є малоімовірним, тому потрібні альтернативні джерела фінансування флоту. Треба взяти до уваги, що середній вік більшості кораблів і суден, які входять до складу ВМСУ, перевищує 20 років. За незначним винятком усі вони фізично й морально застаріли. Тому вже сьогодні потрібно вжити екстрених заходів для оновлення корабельного складу ВМСУ. Виходячи з науково обґрунтованих термінів служби кораблів, у поєднанні з відсутністю на найближчий час реальної перспективи поповнення флоту новими кораблями, фахівцями прогнозується процес повального скорочення чисельності корабельного складу ВМСУ. У результаті цього ВМСУ можуть зайняти

п'яте, передостаннє, місце. У зв'язку з прогнозованим завершенням остаточних термінів служби вже до 2001 року очікується скорочення наявної чисельності кораблів удвоє, до 2003 року ця цифра зменшиться ще наполовину і в 2005 році у складі ВМСУ буде налічуватися не більше 20 кораблів та суден, тобто втричі менше ніж сьогодні має Болгарія. При тій ситуації, яка склалася (відсутність в Україні програми військового кораблебудування до 2015 року), ВМСУ просто можуть перестати існувати через відсутність кораблів.

Єдиним реальним джерелом поповнення корабельного складу ВМСУ на сьогодні є добудова бойових кораблів, які залишилися на суднобудівних підприємствах із часів колишнього СРСР. Це ракетний крейсер «Україна», 2 корвети (малі протичовнові кораблі) на підводних крилах «Луганськ» та «Львів», а також малий десантний корабель на повітряній подушці «Іван Богун», корвет «Тернопіль». До сьогодні через відсутність коштів добудова цих кораблів майже скрізь зупинена. Винятком є ракетний крейсер «Україна», добудова якого відновлена у червні цього року.

Якщо нині на державному рівні не будуть вжиті конкретні заходи для зміцнення національного військового кораблебудування, його потенціал залишиться незабезпеченим і врешті буде ліквідований, то в найближчі 5–6 років країна втратить свої ВМС.

РУМУНІЯ

На початку 90-х років ВМС Румунії характеризувалися низькою бойовою готовністю. Пізніше, відповідно до оголошеного військово-політичним керівництвом країни курсу на вступ у НАТО, рівень бойової підготовки був активізований, з 1994 року ВМС приступили до проведення спільних із країнами НАТО маневрів. Повільні темпи реформ і модернізації у збройних силах Румунії стали причинами, за якими цій країні було відмовлено у вступі до НАТО.

З 1995 р. ВМС перейшли на бригадну структуру організації. У їх складі є 3 бригади надводних кораблів, бригада ракетних і бригада торпедних катерів, а також бригада морської піхоти, частини берегової оборони та морської авіації, окрема Дунайська бригада річкових кораблів. Штаб ВМС розташований у Констанці.

Чисельність особового складу ВМС становить 11261 кадровий військово-службовець, плюс 9964 у складі морської піхоти. Основні румунські військово-морські бази на Чорному морі: Мангалія і Констанца; на Дунаї — Джурджу, Сулина, Галац, Тулча.

Корабельний склад румунських ВМС характеризується наявністю 174 бойових і допоміжних одиниць таких класів: підводний човен пр. 877Е («Delfinul», у ремонті), есмінець («Marasesti», у резерві), 6 фрегатів типів «Tetal» і покращений «Tetal», 10 корветів, 6 річкових моніторів, 6 ракетних, 25 артилерійських, 36 торпедних і 18 річкових патрульних катерів, 2 мінних загороджувачі, 41 тральник і 30 допоміжних суден та буксирів.

Переважає більшість корабельного складу ВМС, особливо Дунайської брига-

ди, побудована на румунських верфях. Основу надводних сил із початку 90-х рр. становлять кораблі класу «фрегат», до речі, оригінальних вітчизняних проектів і побудови. Головний корабель типу «Tetal» «Admiral Petre Barboneanu» (бортовий № 260) став у стрій 4 лютого 1983 р. Після нього були побудовані фрегати: «V-Am. Vasile Scordea» (№ 261), «V-Am. Vasile Urseanu» (№ 262), «V-Am. Engeniu Rosca» (№ 263).

Недоліками проекту є недостатня швидкість повного ходу, відсутність ударного протикорабельного ракетного озброєння, а також гелікоптерного комплексу. Наявність однієї гідроакустичної станції МГ 322 є недостатньою для гарантованого виявлення підводних човнів.

Недоліки були частково усунені при побудові двох останніх кораблів серії, відомих як фрегати типу покращений «Tetal». На відміну від кораблів попередньої серії в кормовій частині верхньої палуби обладнана гелікоптерна площадка для тимчасового базування протичовнового гелікоптера ІАР 316В (ліцензійна версія французького «Alouette III»).

Фахівці вважають, що покращений «Tetal» при тому ж корпусі і головній енергетичній установці перевершив своїх попередників. Але все ж і на ньому відсутнє ударне протикорабельне озброєння, що значною мірою зменшує його бойові можливості.

Головний корабель модифікованого проекту був закладений на стапелі в 1987 р. і став у стрій у 1989 р. Всього за модифікованим проектом в Мангалії було побудовано 2 фрегати, причому побудова другого корабля «С-Ам. Horia Maselariu», бортовий № 265 була тимчасово зупинена в 1993–1994 рр. у зв'язку з еко-

номічними труднощами, які виникли в країні. Спущений на воду в 1992 р., корабель став у стрій тільки в 1997 р. Із побудовою зазначених двох кораблів програма поповнення ВМС Румунії кораблями класу «фрегат» вважається завершеною.

Основна спеціалізація фрегатів типу «Tetal» обох модифікацій — пошук і знищення ПЧ в умовах Чорного моря при взаємодії з авіацією берегового базування та іншими силами. Вони здатні діяти самостійно або у складі з'єднання. У цілому ж, на думку фахівців, румунські фрегати уступають за всіма показниками кораблям цього класу інших країн регіону і повністю сучасними вважатися не можуть.

Румунські фрегати обох типів активно беруть участь у міжнародних військово-морських навчаннях в акваторії Чорного моря, які проводяться в рамках програми «Партнерство заради миру». У 1998 р. це були «Сі Бриз-98» (організатори США та Україна) і «Орел спасіння» (США та Румунія).

З 10 корветів, які перебувають у строю, до найсучасніших відносяться тільки три кораблі пр. 1241 РЕ (побудовані в 1990–1992 рр.).

Із річкових кораблів Дунайської флотилії найбільшими і найсучаснішими є 6 річкових моніторів типу «Brutar I» і «Brutar II», побудованих на суднобудівній верфі в Мангалії в 1986–1993 рр. спеціально для використання в умовах Дунаю. Румунія — одна з небагатьох країн світу, яка має практичний досвід у створенні великих річкових бойових кораблів, котрі входять до складу ВМС. Так, річкові монітори типу «Brutar I» при водотоннажності 380 тонн мають бортове озброєння у складі 100-мм баштової АУ (в танковій башті), чотирьох 14,5-мм кулеметів і 40-ствольної 122-мм установки залпового вогню типу ВМ-21. Крім цього, ці монітори пристосовані для встановлення мінних загороджень. Монітори типу «Brutar II» відрізняються складом артилерійського озброєння і оснащені двома 85-мм АУ, які розташовані в двох баштах.

Румунський флот також має сучасні і добре збалансовані мінно-тральні кораблі у складі двох мінних загороджувачів (МЗ) типу «Cosar», 4 базових тральників типу «Murca» і 25 рейдових тральників, які входять до складу Дунайської річкової бригади.

БОЛГАРІЯ

Аналіз стану флоту Болгарії свідчить, що, незважаючи на проведену у 1992–1993 рр. реструктуризацію, яка має забезпечити болгарським ВМС відповідність до вимог 2000 року, а також зменшення чисельного складу флоту, заплановані цифри для обмежених можливостей Болгарії виявилися нереальними і завищеними.

Чисельність особового складу флоту Болгарії становить 4000 чол., включаючи 2000 військовослужбовців строкової служби. Основні військово-морські бази: Бургас, Варна, Атія, Созопол, Балчик.

Корабельний склад ВМС представлений майже повністю кораблями радянської і частково польської побудови, а саме підводний човен пр. 633 («Слава», одержано у 1986 р.), легкий фрегат пр. 1159 «Смелі» (колишній «Дельфін», одержано в 1990 р.), 2 протичовнових корвети пр. 1241.2 («Бодрі» і «Решітелні», колишні відповідно МПК 146 та МПК 124, одержані у 1989–1990 рр.), 4 протичовнових корвети пр. 204 (одержані у 1973 р.), 3 торпедних катери пр. 206, 6 ракетних катерів пр. 205, 14 тральників, 10 патрульних катерів пр. 1400, 2 середніх десантних

кораблі пр. 773 (одержані у 1986–1987 рр.), 12 десантних катерів та ряд допоміжних суден.

У перспективі є плани побудови нових універсальних корветів (1300–1500 т), а також тральників. Побудову нових корветів вітчизняними підприємствами планується розпочати тоді, коли для цього з'являться відповідні кошти. Виробничі можливості болгарської промисловості щодо реалізації накреслених планів обмежені, в основному роботами по флотській проблематиці займається завод «Флотський Арсенал» у Варні.

У рамках оголошеної Болгарією нової оборонної доктрини пропонується ліквідувати у складі ВМС амфібійні сили, а обидва десантних кораблі підлягають переоб-

ладнанню на мінні загороджувачі (нині вони використовуються як транспорти). У 1998 році було завершено модернізацію 6 десантних кораблів із 12, три з яких перебувають у строю, а інші — в резерві.

Пропонується збільшення складу морської авіації до 12 гелікоптерів берегового базування. На сьогодні у складі ВМС Болгарії є невелика кількість гелікоптерів ПЧО типів Мі-14 і Ка-25.

Згідно з оцінками зарубіжних фахівців цей план очевидно буде переглянуто і відкориговано з урахуванням реальних фінансових можливостей економіки країни, бо для підтримання на належному рівні ВМС болгарська сторона розформувала навіть річкові сили на Дунаї.

ГРУЗІЯ

Протяжність берегової лінії уздовж узбережжя Чорного моря — 310 км. Територіальні води — 12 миль, головна база ВМС — Поті. ВМС Грузії (морські частини берегової охорони МВС) перебувають у стадії становлення.

Грузія після розпаду Радянського Союзу одержала від Росії 22 кораблі, з яких 16 є бойовими. Це насамперед 2 сторожових кораблі пр. 1124, торпедний катер пр. 206М, а також 10 прикордонних сторожових кораблі (ПСРП) пр. 205П, 2 — ПСРП пр. 133 (зі складу частин Моркордонохорони колишнього КДБ СРСР), допоміжне судно та 2 учебно-тренувальних судна (УТС). Крім того, зі складу колишнього 55 гідрорайону ВМС Грузії одержали 5 малих гідрографічних катерів: МГК-424, 647, 1232, 1424, 1628.

Беручи до уваги умови та обставини, в яких відбувалася постійна евакуація Чорноморського флоту з Поті, Сухумі та Батумі (штормова погода на морі, зима, загроза бути втягнутими в бойові дії між протиборчими в грузинсько-абхазькому конфлікті сторонами на суші тощо), фактично Грузії дісталися несправні кораблі та катери, евакуювати які не було можливості. Фахівцями висловлювалися сумніви стосовно боєздатності більшості перелічених кораблів. Серед кращих можна назвати кораблі колишньої Морприкордонохорони. Саме один із них, катер пр. 205П, борт-

вий № 301, у 1998 р. виходив у море для участі у навчаннях «Сі Бриз-98», але по дорозі до Севастополя сталася аварія і потім його ремонтували на одному з українських заводів у Балаклаві.

Починаючи з 1997 року, ВМС Грузії беруть участь у міжнародних навчаннях серії «Сі Бриз», які проводяться під егідою НАТО. На думку західних фахівців, Грузія планує створення берегової охорони (чисельність особового складу 3000 чол.). Виробничі можливості грузинських судноремонтних підприємств щодо побудови нових кораблів та катерів обмежені, тому для поповнення корабельного складу майбутніх ВМС країни потрібна іноземна технічна та фінансова допомога.

У червні 1996 року в Одесі Грузії був переданий Україною патрульний катер пр. 1400 типу «Гриф». У 1998 році ФРН передала Грузії тральник пр. 331, переоб-

ладаний на патрульне судно, а Греція — патрульний катер. Очікується, що найближчим часом у міру надходження чергових платежів міжнародних організацій для зміцнення кордонів Грузії ця країна розпочне купувати нові кораблі та катери.

Отже, ситуація в Чорноморському регіоні така, що основна мета ВМС країн цього регіону швидше дипломатична, ніж будь-яка інша.

Володимир ЗАБЛОЦЬКИЙ

На знімках:

1. СКР «Порывистый» (Росія). 2. Ракетний крейсер «Москва» (Росія). 3. Фрегат типу «ТЕРЕ» ВМС Туреччини. 4. Малий протичовновий корабель «Вінниця». 5. Корвет «Хмельницький». 6. Фрегат ВМС Румунії. 7. Корвет «Бодрі» (Болгарія). 8. Кораблі ВМС Грузії в Поті.

Фото В. Кондратенка, В. Заблоцького, А. Гончарова

ХТО ЗАВТРА НОСИТИМЕ ПОГОНІ?

Нині ведеться чимало розмов щодо удосконалення допризовної підготовки юнаків та патріотичного виховання учнівської молоді. Причому, часто-густо, думки тут не завжди збігаються. Прошу, шановний читачу, поміркувати з нами з цього приводу.

Історія свідчить, що на випадок війни держава повинна підготувати, сформувати і озброїти армію чисельністю, що дорівнює майже 12% від загальної кількості населення цієї держави.

Зрозуміло, що така армія може успішно вести бойові дії за умов, коли її особовий склад буде відповідно підготовлений. В умовах нашої оборонної доктрини, наростаючої тенденції скорочення Збройних Сил до рівня майже 1% від кількості населення України, що, безперечно, є позитивним явищем на сучасному етапі, не важко зрозуміти, що значна частина юнаків може опинитися поза лавами Збройних Сил. Отже, буде позбавлена можливість отримати відповідну військову підготовку і це негативно позначиться на якості людських мобілізаційних ресурсів на випадок війни.

На наш погляд, ця проблема частково може бути вирішена за рахунок допризовної підготовки. Бо тільки через ДПЮ молодь набуває певних військових знань і практичних навичок в обсязі підготовки молодого солдата. І тільки державним злочином і професійною безвідповідальністю можна пояснити дії окремих керівників освіти, коли в багатьох школах спостерігається тенденція до скорочення годин на допризовну підготовку, а в гімназіях, коледжах і ліцеях цей предмет взагалі вилучається з навчальних планів.

Сьогодні ми отримали нову програму «Допризовна підготовка юнаків» (1999 р.), яка затверджена Міністерством освіти та погоджена з Міністерством оборони України на підставі вимог Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу». Можна сперечатися, критикувати, висловлювати свої думки, чи відповідає вона вимогам державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» і вимогам змісту військової освіти на сучасному етапі? Відповідь одна — хто може, хай зробить краще.

Але йдеться про інше. Аналізуючи стан призову юнаків до Збройних Сил України, їх кількісний склад і тенденцію до скорочення кількості призовників, назва «Допризовна підготовка юнаків» у школах як предмет певною мірою втрачає право на існування. Але з метою посилення стану початкової військової підготовки юнаків нашої держави беру на себе сміливість запропонувати в перспективі ввести у навчальних закладах курс «Основи захисту держави». Безперечно, цей предмет як за формою, так і за змістом повинен бути іншим. На наш погляд, він міг би включити такі розділи:

➤ основи держави і права (сюди доцільно було б включити курс з основ правознавства, вивчення законів України про оборону і

військову службу, права й обов'язки громадянина держави; державну таємницю, відповідальність за розголошення державної військової та службової таємниці);

- основи військових знань;
- цивільну оборону;
- медико-санітарну підготовку.

Саме такий підхід до вирішення цієї проблеми міг би задовольнити вимоги багатьох сторін, причетних до розв'язання цього питання.

Деякі слів про проблеми патріотичного виховання учнівської молоді. Викликає подив той факт, що нині надто мало уваги приділяється проблемам військово-патріотичного виховання нашої молоді (у тому числі й у державних документах). Адже свого часу канцлер Німеччини, підбиваючи підсумки блискучої перемоги франко-пруської війни, зазначив: «Головним переможцем я вважаю німецького шкільного вчителя, який ліпше за французького колегу виховав у юнаків патріотизм і готовність до самопожертви!»

Тож Львівський обласний науково-методичний інститут освіти, реалізуючи першочергові заходи щодо впровадження основних положень концепції гуманітарної освіти та концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти, рекомендує слухачам курсів у процесі курсової перепідготовки орієнтуватися на вивчення Конституції України, формування патріотичних почуттів, високого ідеалу служіння своєму народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання незалежної України, вивчення бойових і трудових традицій, героїчних сторінок історії нашого народу. Саме тепер, у період бурхливого національного відродження, школа й педагогічні колективи покликані творчо осмислити суть перебудовних процесів для закладання міцних підвалин патріотичного виховання підрастаючого покоління.

Щоправда, навіть тепер дехто намагається відкинути ідею необхідності посилення патріотичного виховання, посилаючись на засади християнської моралі. Тут думка така: якщо християнське вчення закликає до вселенського братерства і любові, то навіщо тоді почуття патріотизму? Мовляв, християнин повинен бути інтернаціоналістом. Ніби все логічно й вірно, але в той же час і хибно. Бо, як казав І. Франко, любити всіх братів, усіх зарівно, як сонце боже, не означає нехтування своїм рідним.

Ведучи розмову про роль, місце і значення школи у системі патріотичного виховання, ми повинні пам'ятати, що, за даними медицини, психології, педагогіки, у вихованні найважливіше значення має вік дитини до п'яти років. Невипадково кажуть: «Від п'ятирічної дитини до дорослої людини один крок, а від новонародженої до п'ятирічної — величезна відстань». Тому саме родинне виховання є могутнім джерелом народного, національного, патріотичного виховання. Насправді час визнати незаперечну істину: батьки — головні вихователі дітей, відповідальні перед

своєю совістю, народом, державою за стан патріотичного виховання своїх дітей.

Але справжня любов до Батьківщини досягне вершин лише тоді, коли вона духовно усвідомлена, самовизначена. Саме цю функцію повинна взяти на себе школа, національний вчитель, сучасний педагог. Звернення до історії свого народу, літературних героїв через пісні, легенди, думи, балади — важливий фактор патріотичного виховання учнівської молоді. Тож особливе значення у системі патріотичного виховання маємо надати козацькій добі.

Козаки стали тією силою, яка впродовж століть пишно стояла на сторожі свободи і гідності України як незалежної, суверенної держави. Твердиня за порогами Дніпра на завжди залишилась у пам'яті народній, а її відважне козацтво стояло стіною і вело постійну боротьбу за визволення України від чужоземного панування. «Так ось вона, Січ! Ось це гніздо, звідки вилітають усі ті горді і сильні, як леви, козаки, ось звідки розливається козацтво на всю Україну», — писав М. Гоголь у повісті «Тарас Бульба». Суворе аскетичне життя, яким жили запорозькі козаки, викликало справедливий подив у очевидців, а право називатися запорозьким козаком вважалося найпочеснішою відзнакою не тільки серед українців. Наприклад, багато хто з польських шляхтичів, а пізніше і російських дворян прагнули здобути «військову освіту» на славному «Запорожжі». Так, російський полководець М. Кутузов отримав атестат «знатного товариша Шербицького куреня» Запорозької Січі. Такі атестати були видані й іншим військовим діячам того часу, а саме: київському генерал-губернатору Глібову, графу Паніну, князю Прозоровському, графу Остерману. Навіть Г. Потьомкін охоче отримав атестат коша Запорозької Січі, вступивши в один з її куренів. Тож важливими традиційними засобами патріотичного виховання учнівської молоді є символи, пов'язані з козацтвом, Запорозькою Січчю, Гетьманщиною. І програма допризовної підготовки юнаків передбачає приділити цьому особливу увагу.

Організуючи роботу з патріотичного виховання, ми повинні пам'ятати, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально-політичних та регіонально-культурних відмінностей, існує регіональна неоднорідність і неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності, багато інших особливостей. Так, Галичина стала місцем визначних подій, боротьби кращих синів нашого народу за волю і незалежність України. Тому цілком зрозуміло, що саме на теренах Яворівщини, Скольного, Сокаля, Червонограда та інших районів тепер відроджуються і створюються осередки молодіжних організацій («Січ», «Сокіл», «Хортиця» та інші, навчально-виховний процес яких базується на засадах українського козацтва.

Створення таких організацій сприятиме патріотичному вихованню молоді, активізує культурно-просвітницьку, фізкультурно-спортивну та оздоровчу роботу в учнівському середовищі, збереже і зміцнить нашу незалежну Україну.

Микола ЯДЛОШ,
методист Львівського обласного
науково-методичного інституту освіти

СМОЛИ: 14 МГ/СИГ
НІКОТИН: 1.0 МГ/СИГ

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПОПЕРЕДЖУЄ:

Веселих свят від Marlboro

ПАЛІННЯ ШКІДЛИВЕ ДЛЯ ВАШОГО ЗДОРОВ'Я

*Полковник медичної служби
Марк Городецький як і п'ятдесят
років тому продовжує рятувати
людей від смертельних хвороб*

Минулого року в київському видавництві «Довіра» вийшла книга Анатолія Єчкала і Олександра Зажи́рея «Родной дом Городецкого». Її героєм — кандидат медичних наук, заслужений лікар України, головний інфекціоніст Міністерства оборони України і начальник клініки інфекційних хвороб Головного військового клінічного госпіталю Міністерства оборони України полковник медичної служби Марк Городецький.

У 1995 році Указом Президента України за мужність та самовіддані дії, проявлені в рятуванні людей під час ліквідації спалахів холери і дифтерії, високу лікувальну майстерність Марка Михайловича було нагороджено почесною відзнакою Президента України — хрестом «За мужність». З усіх медиків незалежної України він був першим, хто отримав таку високу нагороду. І це визнання справедливе, адже за плечима Городецького — п'ятдесят років лікувального стажу, сотні людей зобов'язані йому своїм життям.

СЛОВО ПРО ЛІКАРЯ

Удитинстві герою нашої публікації дуже хотілося стати льотчиком-випробувачем. І не було нічого дивного в тому, що іноді йому снівся птах із срібними крилами і вони літали разом у синьому небі. Але з часом хлопчик почав мріяти про інше — стати лікарем, як батько.

... Непомітно пролетіли роки навчання в академії. І ось уже лейтенант Городецький повертався до рідного міста з направленням у розпорядження штабу Київського військового округу. Його давня мрія здійснилася. Він — лікар! У нього — чудова професія!

У кадрах військового округу Городецькому запропонували посаду начальника медичної частини військових складів округу, але вже в липні 1949-го склади розформували і його направили лікарем Ржищівського окружного навчально-артилерійського табору, який очолював генерал-майор Колесов. Генерал належав до тих командирів, котрі вважали, що лікар зобов'язаний забезпечувати керівний склад санаторно-курортними путівками і до того ж у кількості, яка не обхідна. Інакше...

Молодий лікар чудово розумів, що вимоги командира були протизаконні і виконати їх неможливо. Отож надії, які генерал

Колесов покладав на Городецького, не справдилися і його... направили на курси удосконалення з фтизіатрії при окружному військовому госпіталі. Це і стало першим кроком Городецького у небезпечній роботі інфекціоніста.

Потрібно зазначити, що у ті повоєнні роки в країні прогресували туберкульоз, дизентерія та інші інфекційні хвороби, котрі забірала життя тисяч людей. Не вистачало медикаментів, а ефективні препарати тільки-но починали з'являтися. Тому, щоб їх опанувати, були потрібні справжні спеціалісти. За рекомендацією головного терапевта округу професора Бурчинського (який вже чув про здібності молодого лікаря) Городецького направили для проходження подальшої служби начальником фтизіотерапевтичного відділення Окружного військового санаторію для хворих на туберкульоз, а ще через три місяці — ординатором інфекційного відділення Окружного військового госпіталю.

І знову Городецький потрапив у немилість. Щоправда, цього разу в нього стався серйозний конфлікт із своєю підлеглою, яка була дружиною одного з начальників. Людини, яка б захистила молодого лікаря, на той момент не знайшлося, і Марк Михайлович був змушений доводити свою правоту командувачу маршалу Чуйкову, який пригрозив йому військовим трибуналом.

До трибуналу справа не дійшла, бо для цього просто не було підстав. Товариський суд все ж таки відбувся, який прийняв рішення: клопотати про пониження майора М. Городецького у званні на один ступінь. Згідно з наказом командувача Сухопутних військ від 8 січня 1958 року Городецький знову став капітаном.

Проте Марк Михайлович ні на кого не ображався. Єдине, чого він не міг і не хотів зрозуміти, — це людської черствості та байдужості, коли в очі кажуть одне, а роблять інше, коли нагороджують високими нагородами Батьківщини і водночас гальмують просування по службі. Адже зовсім недавно його було нагороджено медаллю «За бойові заслуги», в грудні 1956-го — орденем Червоної Зірки, а рівно через рік позбавлено майорського звання. Але пройде небагато часу, і Горо-

децький знову стане майором. Це буде не останнє військове звання Марка Михайловича...

У липні 1965-го Городецький щойно повернувся від друзів. На годиннику — друга година ночі, коли в двері квартири настирливо постукали. Городецький зрозумів: щось трапилось. Уже через декілька хвилин службове авто пригальмувало біля штабу округу і Марка Михайловича провели до кабінету командувача маршала Якубовського.

— Щойно ми отримали важливу директиву Генерального штабу, — сказав Якубовський. — Потрібно терміново організувати госпіталь для лікування особливо небезпечних інфекцій. Так ось, ми порадилися і вирішили, що краще за вашу кандидатуру на посаду начальника госпіталю ми не знайдемо. Отже, приступайте до виконання своїх обов'язків.

Пройшло трохи більше доби і госпіталь було укомплектовано. Одинадцять «бортів» Ан-12 піднялися в повітря і взяли курс на столицю Каракалпакії Нукус. Для Городецького це завдання було дуже відповідальним. На щастя, мав досвід і до того ж — чималий: ліквідація спалахів дизентерії в Бердянську, Дніпропетровську, Херсоні, Одесі не обійшлася без участі Городецького, який до того керував медичною службою майже на всіх великих і малих військових навчаннях. І ось тепер Нукус...

Через дві доби госпіталь був готовий до прийому хворих. Щоправда, для цього медперсоналу прийшлося попрацювати не покладаючи рук. Проблема нейтралізації інфекції ускладнювалася ще й тим, що в Радянському Союзі епідемія холери в такому масштабі виникла вперше. Все, що робилося в госпіталі, робилося вперше. Госпіталь Городецького торував до цього нікому незнаний шлях. Природно, що його діяльність не залишилася поза увагою Міністерства охорони здоров'я, вищих медичних закладів, учених. У самому ж госпіталі битва (так, саме битва!) за життя людей тривала понад три місяці. В період спалаху епідемії в Тахта-Купирському осередку до госпіталю поступило понад 170 хворих. У них були виявлені такі інфекційні захворювання, як холера, бактеріальна дизентерія, гастрити, гастроентерити, ентероколіти, тифо-паратифозні захворювання, пневмонія. Але за весь час у госпіталі не померло жодної людини. Жодної! Випадок, справді, безпрецедентний...

...Рівно п'ять років промайнуло з того часу, коли ескадрильї повітряних гігантів «перекинули» госпіталь Городецького у піски Кизилкумів на боротьбу з холерою. І ось він знову в повітрі, цього разу — на шляху до Астрахані. І знову з тим самим завданням — приборкати нищівний Ель-Тор. В Астрахані була паніка. В міських лікарнях медичний персонал працював у протичумних костюмах, а ті, хто рангом вище, закрилися у своїх кабінетах і здійснювали «керівництво» по телефону. Тому госпіталь Городецького фактично виявився єдиним центром по боротьбі з холерою.

Як із Середньої Азії, так і з Астрахані Городецький та його польовий госпіталь повернулися переможцями. І хай це звучить трохи пафосно, але краще за нього і його підлеглих ту роботу виконати будь-хто інший просто б не зміг...

На рахунок Марка Михайловича Городецького чимало перемог над небезпечними інфекціями. Одна з них — це приборкання епідемії менінгіту, яка виявилася досить поширеною в Україні на початку шістдесятих, армія теж не стала винятком. Так ось, шляхом розробки нових методів терапії, зокрема в результаті застосування гепарину при інфекційно-токсичному шоці, вдалося звести до нуля смертність при цій інфекції. І що показово — Київський військовий округ на той час був єдиним в усіх Збройних Силах колишнього Союзу, де вдалося досягти таких результатів.

...Цінні подарунки... Скільки їх було і скільки їх ще буде у полковника Городецького! — Ви знаєте, — якимось із цього приводу зауважив Марк Михайлович, — вони, ці подарунки, мене хвилюють як пам'ять про минуле. Однак понад усе ціную людську пам'ять. Я вдячний людям за їхню чуйність до мене. Ви б тільки знали, як це приємно... І дійсно, листи на адресу Городецького приходять звідусіль — з України, Каракалпакії, Росії, Монголії, Туркменистану... Городецький згадує такий випадок. У 1997 році аби врятувати курсанта Бердимурата Абдулаєва від смертельної хвороби — лешманіозу — знадоби-

лися ліки, яких в Україні просто не знайшлося. І тоді через своїх друзів Марк Михайлович «вийшов» на туркменське посольство у Великобританії, яке, відшукавши необхідні ліки аж на Кіпрі, літаком доставило їх до Києва. Життя хлопця було врятовано...

Про самого Марка Михайловича можна з впевненістю сказати: він — безсрібник. І на підтвердження цих слів хочеться навести такий приклад. 1997 року російський офіцер Микола Пліс приїхав в Україну до матері, яка мешкає в Ніжині, на Чернігівщині. Коли хвороба «скрутила» хлопця, у місцевій лікарні вирішили, що в нього — апендицит. Миколі стало зовсім погано і про це доповіли в Київ — у Головний клінічний госпіталь Міністерства оборони. На жаль, час був утрачений, і життя військовослужбовця реально загрожувала небезпека: у нього був виявлений лептоспироз. Тоді ж до Києва з Росії прибули начальник медичної служби армполку і офіцер штабу.

— Приїхали вони пізно ввечері, — розповідає полковник Городецький. — Бачу, хлопці дуже хвилюються, а тоді й кажуть: «Ось ми чули, що російських офіцерів в Україні лікують тільки за гроші. Так ось привезли із собою гарантійний лист на оплату всіх медичних послуг». Ну що я міг відповісти їм на це? Тому просто повів у палату, познайомив із лікарем, розповів, як лікуємо артилериста. А щодо платні... то хто тільки міг це вимагати? Вилікуємо — і слава Богу.

Проте ця історія має щасливий кінець: російського офіцера капітана Гліса військові побратими з України вилікували. Вони зробили неможливе: безнадійно хворому врятували життя!

На цій оптимістичній ноті й хотілося б закінчити розповідь про Марка Михайловича Городецького. Три чверті століття, прожитих цією людиною, — це час роздумів і тривоги, знахідок і втрат, зустрічей і розставань, але лише одне було й залишилося притаманне Маркові Михайловичу — це його незвичайна чуйність до людей і відданість обов'язку лікаря.

*Підготував майор
Володимир ГОРІШНЯК*

*Фото майора
Володимира ПОЛІЩУКА*

Наприкінці Другої світової війни з даних розвідки радянському керівництву стало відомо, що в Німеччині досягнуто нечуваного рівня розробок у галузі військової техніки. З деякими зразками такої техніки Червоній Армії навіть прийшлося зіткнутися на фронті, наприклад із реактивним винищувачем Me-262 «Швальбе», протитанковими гранатометами «Панцершрек», штурмовими карабінами StG-44, електричними торпедами з акустичними головками самонаведення. Про інші розробки інформацію отримали від союзників та від своєї агентури на Заході. Це були, у першу чергу, дані про «чудо-зброю» Фау-1 та Фау-2, керовані бомби «Фритц-Х», швидкісні підводні човни, прилади для виявлення роботи радарів та визначення напрямку на такі радари. Нарешті власні джерела інформації на теренах Німеччини повідомляли про роботи над створенням атомної зброї. Війна закінчувалася, а керівництво СРСР уже почало розмірковувати про новий «останній та рішучий двобій», оскільки ця війна не виправдала сподівань «кремлівських мрійників» — більшовизації всієї Європи не відбулося. Червона Армія могла сподіватися лише на окупацію Східної Європи, новим «ворогом № 1» ставали Сполучені Штати Америки з їх невичерпним економічним потенціалом та фантастичним за масштабами й можливостями військово-промисловим комплексом. У майбутньому двобої все повинна була вирішувати новітня зброя. Як показав досвід Другої світової війни, лише масове використання принципово нового озброєння у поєднанні з принципово новими методами проведення війни могли гарантувати успіх. А для цього треба було заздалегідь підготуватися і якнайшвидше отримати в розпорядження всі найновітніші досягнення німецьких учених та інженерів, що завжди були попереду вчених інших країн у галузі створення засобів знищення. З огляду на ці міркування прийняли рішення про проведення операції «Агенда». За наказом Сталіна та Берії були створені спеціальні групи, до складу яких входили співробітники НКДБ та військової контррозвідки СМЕРШ, а також провідні вчені й конструктори військової техніки, метою яких було захоплення лабораторій, документів і персоналу, що вели атомні, авіаційні, радіоелектронні та ракетні дослідження в Німеччині. Ці групи діяли на терені Німеччини безпосередньо у смузі бойових дій, рухаючись одразу ж за передовими частинами. Їхні дії координувалися генералом І. Серовим (майбутнім шефом КДБ та ГРУ), який був у той час заступником маршала Г. Жукова. Обладнання й документи, викрадені у лабораторіях, передавалися до СРСР одночасно із захопленими у полон німецькими вченими. Так, влітку 1945 року до СРСР разом із родинами було вивезено майже 200 фахівців, які працювали над німецьким урановим проектом, у тому

числі лауреата Нобелівської премії Г. Герца, професорів Р. Допеля, М. Вольмера, Г. Позе, П. Тіссена. Під Москвою, у Малоярославцях-10 (теперішній Обінськ), було створено таємний центр із питань збагачення уранової руди й металургії урану, укомплектований німецькими вченими, інженерами та техніками. На півночі Челябінської області працювали фізики-ядерники Г. Борн, Р. Ромпе, К. Цімермер та інші. Г. Герц та його група у Сухумі виконували роботи з технології розподілу ізотопів урану-235 та урану-238. З Німеччини було привезено майже 100 тонн окису урану (прямо з-під носа американських окупаційних влад). Німецький професор Стейнбек керував дослідженнями з центрифугової технології розподілу ізотопів урану. Нобелівський лауреат Н. Риль, фахівець з отримання торію та чистого металевого урану, навіть одержав від Берії звання Героя Соціалістичної Праці за заслуги у створенні радянської атомної бомби. Для фахівців у галузі ракетобудування, електроніки та деяких інших сферах було організовано два головні центри зосередження німецьких учених: один під Москвою, у селі Богородському, інший — під Куйбишевим, де під час війни тимчасово перебував радянський уряд. Німецькі вчені опинилися під патронатом Берії, який у 1945 році став першим заступником голови Ради народних комісарів, керівником ядерної зброї та куратором усіх праць у галузі оборонної тематики. Трофейні документи, обладнання й вчені сприяли потужному поштовху в розвитку радянських озброєнь. Мало хто з громадян країн СНД знає, наприклад, що славнозвісний автомат Калашникова АК-47 — це модифікація німецького StG-44, а не менш широко розповсюджений протитанковий гранатомет РПГ-47 — відомий свого часу «Пан-

цершрек». Перші радянські ракети далекої дії були копією Фау-2, а перші крилаті ракети КБ Челомея були модифікаціями Фау-1. Реактивні винищувачі Me-262 «Швальбе» вироблялися на радянських авіазаводах під маркою КБ Сухого (Су-9), ППО Москви та Ленінграда забезпечувалася у перші післявоєнні роки реактивними винищувачами Me-163 «Комет» та зенітними ракетами «Рейнтохтер». Документація на німецькі підводні човни дала змогу організувати серійне виробництво велетенських серій підводних човнів проєктів 611, 613, 615 та 617, а автоматичні лінії по виробництву електрообладнання для підводних човнів, вивезені з Німеччини й встановлені на заводі «Електросила» в Ленінграді, ще й у середині 50-х років були гордістю цього заводу. Завод фірми «Опель», що був вивезений до Дніпропетровська і мав спочатку виготовляти вантажівки «Україна» (колишні «Опель-Блітц»), перепрофілювали (через найсучасніше на той час у межах СРСР обладнання) на перше у СРСР підприємство по виготовленню ракет (майбутній «Південмаш»). Важко навіть перелічити результати операції «Агенда» та повністю оцінити її вплив на весь розвиток радянського військово-промислового комплексу. Кораблі на підводних крилах та на повітряній подушці, системи телекерування, стабілізовані корабельні артилерійські системи, активні стабілізатори коливань кораблів, радіолокаційні вимірювачі відстані, пасивні радіолокаційні системи викриття носіїв радарів та визначення їх координатів із метою подальшого знищення, системи таємного радіозв'язку, не кажучи вже про згадані вище ракети, підводні човни та реактивні літаки, а також безвідкатні артилерійські системи, — з'явлення усього цього на озброєнні Радянської Армії стало

ОПЕРАЦІЇ «АГЕНДА» ТА «ЕНОРМОУЗ»

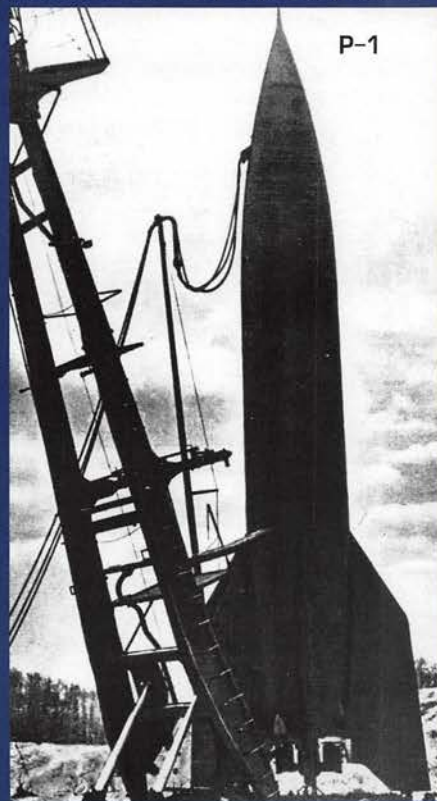
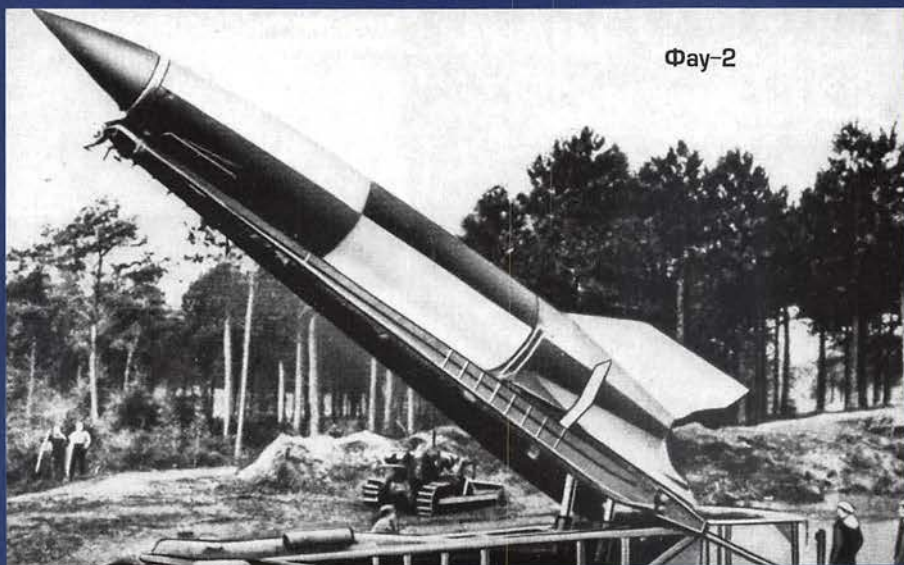
наслідком втілення в життя саме операції «Агенда». Тільки розвиток атомної зброї пішов іншим шляхом завдяки другій таємній операції радянських спецслужб — «Енормоуз» («Enormous»), що була пов'язана з викраденням атомних секретів у союзників по антигітлерівській коаліції, які при створенні атомної зброї випередили німців.

Ідея проведення «атомного шпигунства» виникла ще на початку війни, коли агент НКВС Д. Маклін повідомив із Лондона Центр про те, що англійці серйозно зайнялися проблемою розробки атомної зброї, а невдовзі аналогічна інформація надійшла із США. У зв'язку з цим резиденту-нелегалу НКВС у США В. Зарубіну було поставлене завдання зайнятися викраденням атомних секретів США та їх західних союзників. «Хрещеним батьком» операції «Енормоуз» став керівник радянської нелегальної резидентури НКВС у Нью-Йорку Г. Овакімян. Завданням операції було виявлення місць, де велася розробка атомної зброї, стадій виконання робіт, учасників робіт й підходів до них. Крім того, необхідно було виконати дорозвідку уранових родовищ, підприємств-постачальників ядерного палива, будівництва нових заводів, лабораторій та цехів. Нарешті слід було отримати інформацію про координацію робіт між Англією та США, а також спробувати використати розвідників-нелегалів в окупованих країнах Європи й Німеччині для викрадення атомних секретів. У ході реалізації операції «Енормоуз» була створена розгалужена розвідувально-агентурна мережа із залученням значної кількості фахівців, які безпосередньо виконували «Тьюб еллоуз» (британський атомний проект) та «Манхетенський проект» (американський атомний проект). В операції «Енормоуз» безпосередню участь взяли такі видатні фізики, як Клаус Фукс (Чарльз), професор математики Ізраель Гальперін (Бекон), учені Нед Мазерал (Баглі) й Денфорд Сміт (Бад), фізик-експериментатор Аллан Нан Мей (Алек), фахівці у галузі радарів та систем керу-

вання Мортон Собелл (Реле) й Джоел Барр (Метр), молодий вчений з металургійної лабораторії Чиказького університету Персей та ряд інших фахівців, а також зв'язкові, інформатори й груповоди (Джуліус Розенберг, Гаррі Голд, Девід Грінглас, подружжя Морріс та Леонтина Коени та багато інших). У процесі проведення операції були отримані фотокопії декількох тисяч сторінок звітів американських, англійських та канадських лабораторій, що висвітлювали всі етапи й нюанси створення атомної бомби, ядерного реактора та підприємств для очищення урану, а також зразки отриманого плутонію та урану. Всі ці матеріали суттєво прискорили проведення робіт у створенні першої радянської атомної бомби та атомної промисловості в цілому. Слід зазначити, що радянське керівництво не дуже довіряло вітчизняним ученим і вимагало копіювати американські та англійські розробки без будь-яких змін. Це призвело до того, що стандартом у цій галузі було прийнято американську систему вимірювань, усі обчислення та креслення наводилися й виконувалися з використанням зовсім незвичних для вітчизняної практики дюймів, фунтів, унцій та їх похідних, а для цього необхідне було виготовлення відповідних лекал, еталонів, вимірювальних приладів тощо. Операція «Енормоуз» фактично завершилася у 1950 році, коли американська й британська контррозвідки приступили до масових арештів «атомних» шпигунів завдяки отриманій від дешифрувальної системи «Венона» інформації про співпрацю деяких американських та англійських учених-ядерників із радянською розвідкою. Перша атомна бомба власної конструкції була створена у СРСР тільки в 1951 році (як і передбачали американські фахівці ще в 1945 році).

Треба зазначити, що в цілому, як це не дивно, операція «Агенда» мала негативні наслідки. Річ у тому, що зосередження всіх зусиль на освоєнні чужого досвіду та «доведенні» чужих розробок не є плідним у будь-якому сенсі: воно обмежує творчість

принциповими рамками цих розробок, спрямовує всі зусилля на зрозуміння й «привласнення» ідей, що народилися в чужих головах, подолання припущених авторами помилок; блокує альтернативні шляхи (якщо вони виходять за межі прийнятої концепції). Саме такий підхід сприяв створенню у СРСР велетенських колективів, пристосованих до копіювання викрадених чужих розробок, що не тільки заважало власній творчості, а й відкидало назад рівень цих «копій», які завжди відставали від рівня розробок супротивника (бо викрадали завжди те, що вже прийняли на озброєння, а не те, що тільки-но розробляється, та ще й вимагався певний час для його «засвоєння»). Саме тому німецька техніка початку 40-х років була прийнята на озброєння Радянської Армії наприкінці 40-х, незважаючи на наявність неповного комплексу документації, працюючих виробничих потужностей та фахівців, які брали участь у розробці аналогів-оригіналів. Пристосування до крадіжок чужого призвело до того, що замість розвитку своїх дуже перспективних розробок у галузі обчислювальної техніки та програмного забезпечення, які певною мірою випереджали передовий досвід Заходу (як відомо, перша оригінальна електронна обчислювальна машина на європейському континенті була створена в Києві), радянська промисловість перейшла до серійного випуску аналога американської системи обчислювальних машин IBM-360 (яка вже на той час почала замінюватися у США більш сучасними системами) лише тому, що вдалося вкрати повний комплект робочої документації. Черговий крок у «розвитку» вітчизняної обчислювальної техніки — перехід на мікрокомп'ю-

Me109B-1

тери — теж був пов'язаний з крадіжкою документації на перші (ще не досить досконалі) мікрокомп'ютери. Отже, кожного разу промисловість стартувала з того місця, яке на Заході вже було пройденим етапом, тобто замість пошуків нових шляхів радянська наука і промисловість із відставанням йшли протореним шляхом. Це американські спецслужби усвідомили й не дуже турбувалися про свої секрети. Міністр оборони США Роберт Макнамара з цього приводу навіть виголосив: «Треба підкидати росіянам «кістки» — нехай спрямовують свій потенціал на розробку наших ідей: по-перше, вони діють не дуже оперативно, з великим відставанням, і тому ми завжди будемо їх суттєво випереджати; по-друге, не всі наші ідеї плідні, а головне — ми завжди будемо знати, чим вони займаються». Саме це і мало місце у дійсності, про що свідчить, наприклад, нав'язана нам система глобального спостереження за підводними човнами у світовому океані: США витратили лише 3 млн доларів і один рік на три конкурсні ескізні проекти системи (яку вони визнали після розгляду результатів конкурсу безглуздою), примусивши радянський ВПК витратити понад 50 млн карбованців на технічний та окремі частки робочого проєктів і закласти в бюджет на п'ятирічку декілька мільярдів карбованців для подальшого будівництва підприємств, що забезпечать серійне виготовлення компонентів системи (поки розвідка не повідомила, що американський проєкт — химера).

Таку ж подвійну роль й виконала операція «Енормоуз». Завдяки надзвичайному прискоренню робіт у галузі атомної зброї вона сприяла гальмуванню власних оригінальних розробок, у першу чергу розробок детекторів та вимірювальної апаратури, які до середини 80-х років залишалися майже на рівні вкрадених у 40-і роки «аналогів», а також розробок у сфері будівництва деяких перспективних типів

реакторів. Це призвело до створення «Чорнобильського чудовиська», котре нагадувало перший реактор Фермі з 1942 року, але було набагато небезпечніше, а також низки реакторів для підводних човнів (на основі вкрадених у американців, але не реалізованих ними через явні та приховані хиби), які завдали клопотів як персоналу, так і навколишньому середовищу. Крім того, поспіх у роботах вилучив зовсім з уваги проблеми ядерної безпеки, що неодноразово призводило до тяжких радіаційних аварій.

Узагалі, науково-технічна розвідка потрібна не для того, щоб копіювати чужі розробки, а для того, аби бути в курсі справ супротивника, щоб вчасно дізнаватися про шляхи розвитку нової зброї, про допу-

наної війни, якою досить реально загрожував СРСР. Слід вважати, що операції «Агенда» та «Енормоуз» були спрямовані проти добробуту власного народу і об'єктивно сприяли дестабілізації у світі. Наслідки цих операцій, крім того, заважали природному розвитку науки та технологій в країні, тому що орієнтували на використання вже на той час застарілих методів та засобів, на вдосконалення того, що вже стало вчорашнім днем, на виправлення похибок та невдалих рішень дійсних авторів розробок, на пошуки виходу з глухих кутів. Нарешті, реалізація вищезгаданих таємних операцій сприяла поглибленню комплексу меншовартості, створювала умови для розквіту різного роду імітаторів від науки, робила з тих небагатьох, хто був

StG-44

щені помилки та робити адекватні висновки у вигляді створення альтернативних систем озброєння та систем протидії.

Враховуючи той факт, що в таборі союзників як під час, так і після Другої світової війни ніхто не збирався організовувати «хрестовий похід» проти більшовизму (народи всіх країн були вже втомлені війною і скинули би той уряд, який проголосив такий похід, — про це розвідці і просто пересічним політикам було достатньо відомо, взяти хоча б випадок із програвшем виборів войовничим У. Черчиллем), а усі держави були зайняті лише одним — як уникнути

утаємничений у дійсні джерела, звідки бралися ідеї й відповіді на виникаючі проблеми (наприклад І. Курчатова), справжніх ідолів та «оракулів», заважала розвитку й реалізації розробок власних молодих талановитих учених та конструкторів, що бажали йти новими непротореними шляхами й пропонували нестандартні рішення.

Ігор ЄРЕМЕНЬОВ,
доктор технічних наук,
капітан 2 рангу у відставці

AK-47

За мужність і героїзм, проявлені під час Великої Вітчизняної війни, 1142 танкісти стали Героями Радянського Союзу, а 16 із них були удостоєні цього звання двічі. На жаль, серед героїв, які за правом заслужили ці високі нагороди, немає імені старшого лейтенанта Дмитра Федоровича Лавриненка, котрий знищив 52 німецьких танки.

...Пізньої осені 1941-го 1-а гвардійська танкова бригада, у складі якої воював Дмитро Лавриненко, разом із 361-ю стрілецькою дивізією генерала Панфілова

пруження. Танкісти були настільки вражені смертю Панфілова, що діяли підкоряючись інстинкту помсти. Сім пострілів упритул — сім чадних факелів. Лавриненко отямився лише тоді, коли заїло спусковий механізм, і не зміг зробити постріл по восьмій машині, яка втікала.

5 грудня 1941 року, представляючи Д. Лавриненка до звання Героя Радянського Союзу, комбриг 1-ї гвардійської М. Катюков, згодом маршал бронетанкових військ, писав: «Тов. Лавриненко, виконуючи бойові завдання командування з

стим панцирем і мали потужні довгоствольні 88-мм гармати. Освоївши стрільбу з танкової гармати, Вітман незабаром став справжнім снайпером. Тактику своїх дій і ступінь власного ризику він визначав відповідно до обстановки на полі бою. Смівливістю, а також узгодженими діями прекрасно навченого екіпажу, Вітман зажив майже легендарної репутації кращого танкіста німецької армії. Під час Курської битви (5 липня—23 серпня 1943 р.) він знищив 30 радянських танків.

Під час боїв за Лівобережну та Право-

ТАНКІСТИ

вели виснажливі оборонні бої на підступах до Москви. Прорвавшись на фланзі панфіловської дивізії, ворог загрожував виходом у тил стрілецького полку, з яким взаємодіяв Лавриненко. Більше того, завдяки глибокому обхідному маневру нацисти могли вдарити й по інших частинах панфіловців. Танкова колона фашистів вже просувалася в тилу дивізії. Що робити? Та й взагалі, чи можна було щось зробити одним танком? У цій ситуації Лавриненко прийняв єдине правильне рішення — стати у засідку.

Відважний офіцер приховано вивів свій танк назустріч танковій колоні ворога. «Тридцятьчотвірка» стала неподалік від дороги. Снігова завіса надійно маскувала пофарбовану в білий колір машину. Незабаром німецька колона з 18 танків виповзла на шлях. Першими ж пострілами Лавриненко знищив декілька танків, що рухалися у голові колони, після чого раптово переніс вогонь по машинах, які були у кінці колони, а потім, не даючи ворогові схаменутися, вдарив декілька разів по центру. Три середніх і стільки ж легких ворожих машин підбив гвардійський екіпаж, а сам неушкодженим вислизнув від погоні.

Того чорного листопадового дня, коли загинув генерал Панфілов, Лавриненко став свідком цієї трагічної події: йому було доручено прикривати командний пункт комдива. Він бачив, як штабні командири несли на шинелі тіло генерала, чув, як якийсь літній червоноармієць, вискочивши з-за рогу будинку, закричав: «Генерала вбили!»

Саме в цей момент на шосе з'явилося вісім німецьких бронемашин.

— У танк! Швидко! — крикнув Лавриненко механіку-водію.

Те, що сталося далі, могло відбуватися лише у момент найвищого емоційного на-

4 жовтня і до цього дня, безперервно перебував у бою. За період боїв під Орлом і на Волоколамському напрямку екіпаж Лавриненка знищив 37 ворожих танків». За наказом командуючого Західним фронтом від 22 грудня 1941 року гвардії старший лейтенант Лавриненко був нагороджений орденом Леніна. Одержати цю нагороду відважний танкіст не встиг. 18 грудня Лавриненко провів свій останній 28 бій, в якому довів рахунок знищених ворожих машин до 52 (німецька танкова дивізія налічувала 154—208 танків).

У повоєнний час не було прийнято гонорити і писати про перемоги, отримані танкістами інших держав, зокрема німецькими. Але часи змінилися, і читачеві, очевидно, цікаво буде довідатися, хто ж очолює список танкістів Другої світової війни за кількістю знищених танків. Відомий американський історик, автор багатьох книг, який спеціалізувався на історії вермахту (збройні сили Німеччини у 1935—1945 рр.), Семюел У. Мітчем вважає, що цей список очолює німецький танкіст Міхаель Вітман.

До початку війни з Радянським Союзом командир самохідної гармати Вітман уже мав чималий бойовий досвід, одержаний під час воєнних дій у Польщі, Бельгії, Франції та Греції. Маючи міцні нерви, він підпускав танки ворога на близьку відстань і підбивав їх першим же снарядом. Саме так у літньо-осінню кампанію 1941 року він знищив майже десять радянських танків. У 1942 році Вітмана направили до Німеччини на навчання. Після закінчення військового училища він знову потрапив на Східний фронт, де одержав під своє командування підрозділ «тигрів».

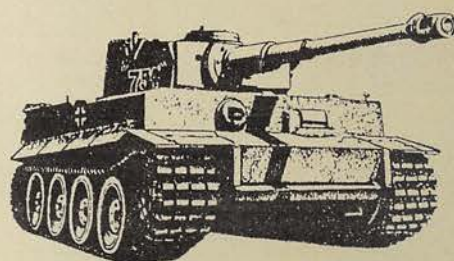
Хоча ці важкі німецькі танки (вага 57 т) мали слабку маневреність і часто виходили з ладу, однак вони були захищені тов-

бережну Україну Вітман був одним із тих, хто прикривав відхід німецької армії. Діючи з винятковою ефективністю, він за один день особисто підбив десять радянських танків. У квітні 1944 року, коли Вітман залишив Східний фронт, на його рахунок було 119 знищених танків.

Міхаель Вітман перебував у Франції, коли союзні війська 6 червня 1944 р. розпочали висадку в Нормандії, відкривши там Другий фронт. 13 червня 1944 р. Вітман знищив 19 танків союзників, довівши загальний рахунок підбитих ним бронемашин до 138, а артилерійських гармат — до 132. Його бачили живим у серпні 1944 року, коли він командував ар'єргардом, і його одинокий «тигр» ув'язався в запеклий бій з п'ятьма «шерманами» (танки американського виробництва). Цілих 43 роки Вітмана вважали пропавшим безвісти.

У 1987 році французька автошляхова служба, яка займалася розширенням шосе поблизу невеличкого містечка Сінтьє, знайшла безіменну могилу. У ній виявилися останки командира танкової роти капітана Міхаеля Вітмана. Нині він похований на солдатському цвинтарі у Ла-Камбе.

Леонід ПОРИЦЬКИЙ,
військовий історик,
полковник у відставці

На долю екіпажу підводного човна серії «С-12» під командуванням капітана 3 рангу Василя Тураєва випали тяжкі випробування під час бойового походу в Балтійське море у вересні—листопаді 1942 року.

Спущений на воду на третій день Другої світової війни, 24 червня 1942 року, підводний човен, не до кінця пройшовши потрібні випробування, приступив до виконання бойових завдань.

Відомо, що в 1942 році нацистсько-фінське морське керівництво зробило все можливе, щоб жоден радянський підводний човен не зміг прорватися в Балтійське море через Фінську затоку. Балтійське море відігравало важливу роль для обох країн у забезпеченні стратегічними вантажами та в перевезенні військ морем. Тому в Фінській затоці знаходилася значна частина бойових кораблів та катерів, мисливців за підводними човнами, які вели постійне патрулювання, а над морем регулярно перебували літаки Німеччини та Фінляндії, на обох берегах затоки стояли пости спостереження та артилерійські батареї. Найбільшу загрозу для підводних човнів становили морські міни, затока була ними

підводним човном, що занурювався майже вертикально вниз.

Ранком 22 вересня 1942 року підводний човен знову був викритий двома фінськими катерами, які атакували «С-12» глибинними бомбами. На борту підводного човна не здогадувалися, що пляма від дизельного палива видає знаходження його під водою. По зрадницькому сліду ще чотири фінські літаки продовжували скидати свій смертельний вантаж. Через деякий час до них приєдналися і два німецькі літаки. Після атаки літаків бомбометання продовжили два фінські мисливці за підводними човнами катери. Проте, незважаючи на таке активне переслідування з боку ворога та мінні поля, 26 вересня 1942 року В. Тураєв доповів у штаб про закінчення форсування Фінської затоки.

Перші тижні знаходження на позиції в районі ворожих портів Лібава та Мемель не принесли успіху. 29 вересня 1942 року був вистежений перший конвой ворога, але вийти в торпедну атаку не вдалося, кораблі охорони були на варті. 5—8 жовтня спроби атакувати також не принесли бажаного результату.

НАЙТРИВАЛІШИЙ БОЙОВИЙ ПОХІД ПІДВОДНОГО ЧОВНА В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

буквально нашпигована: майже 14 тисяч одиниць. Але, незважаючи на всі ці заходи з боку ворога, підводні човни все ж таки прорвалися в Балтійське море.

15 вересня 1942 року в Ленінграді у штабі флоту була проведена нарада, на якій начальник штабу бригади підводних човнів ознайомив із планом виходу підводних човнів у бойовий похід, у тому числі і «С-12». Наступної ночі під обстрілом ворожої артилерії «С-12» успішно перейшов у Кронштадт. Увечері 19 вересня під охороною катерів та тральників «С-12» розпочав бойовий похід. На шляху до острова Лавенсарі неодноразово в сітках тральників вибухали морські міни, підсічені тралами, що давало змогу підводним човнам уникнути пошкоджень. За островом Лавенсарі підводний човен занурився під воду і самостійно почав слідувати до моря під мінними полями ворога. Вранці 20 вересня 1942 року в районі острова Гогланд ПЧ «С-12» піднявся на поверхню моря, щоб підзарядити акумулятори, і в цей же час він був викритий фінським літаком, який скинув на нього глибинні бомби. Деякі з них вибухнули поряд із рубкою. Швидке занурення під воду закінчилося легкими пошкодженнями корпусу, набагато більшими ж були пошкодження акумуляторних батарей: 32 з 62 вийшли з ладу.

Викликані на місце події ворожі мисливці за підводними човнами помітили масляну пляму і вирішили, що ПЧ потоплений. До такого ж висновку дійшов і фінський пілот Бергер, який спостерігав за

Успіх прийшов лише 21 жовтня під вечір, коли був помічений ворожий конвой з п'яти пароплавів та трьох кораблів охорони, що слідували з військово-вслужбовцями з Фінляндії в Німеччину. Командир проголосив команду на торпедну атаку, і високий стовп води сповістив про влучне попадання в німецький пароплав «Сабіна Ховальдт».

Бойовий успіх був повторений 27 жовтня в районі мису Стейнорт. Ворожий конвой з чотирьох пароплавів та шести бойових кораблів знову слідував із військово-вслужбовцями в Німеччину з Фінляндії. Пароплав «Мальгахе» був дуже пошкоджений торпедою, тільки близькість суші допомогла буксирам його довести до берега. На підводний човен було скинуто 9 глибинних бомб, але вмілі дії екіпажу допомогли уникнути пошкоджень.

Підводний човен «С-12» знаходився на патрулюванні до 7 листопада 1942 року, після чого був отриманий наказ повертатися на базу. На зворотному шляху в Фінській затоці ПЧ двічі підривався на мінах ворога, отримав великі пошкодження, але все ж таки 18 листопада повернувся у Кронштадт після 61 дня перебування в бойовому поході.

Це був найтриваліший за часом бойовий похід підводного човна в Другій світовій війні. Під командуванням командира капітана 3 рангу Василя Тураєва особовий склад ПЧ «С-12» показав мужність та витримку, незважаючи на тяжкі випробування.

Анатолій ОВЧАРЕНКО

СВІТ ЛОВИВ ЙОГО, ТА НЕ СПІЙМАВ

До 205-ї річниці світлої пам'яті Григорія Сковороди

*Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами
Мандрівника Сковороди...*

М. Рильський

Український Сократ, стоїк-філософ, харківський Діоген, духовно споріднений із Спінозою, таємний батько слов'янофільства, народний філософ, апостол раціоналізму...

Можна й далі продовжувати перелік цих досить-таки протилежних характеристик, однак і наведених цілком достатньо, аби відчуті деяке збентеження. Ким же був насправді Григорій Сковорода — славний син України, народжений Полтавським краєм?

У XVIII столітті сотенне село Чорнухи Лубенського полку складалося з кількох хутірських поселень: Бондарів, Ковалів, Нехристівки, Сухоносівки, Харсиків. Саме тут, у сім'ї священика — вихідця з козаків — Сави Сковороди, 3 грудня 1722 року народився син Григорій.

У школі, за свідченням Михайла Ковалінського, учня й автора першої біографії Сковороди, малий Григорій «після сьомого року від народження примітний був схильністю до богочитання, обдарованим до музики, охотою до наук і твердістю духу». За тодішніми звичаями він спочатку навчався в дяка, а потім у церковно-парафіяльній школі.

У вересні 1738 року, коли Григорій Сковорода вступив до Києво-Могилянської академії, в її списках числилося 444 чоловіки. Класи насилу вміщали цю, на ті часи дуже велику, студентську масу. Умови життя й навчання були нелегкими, однак тим, хто по-справжньому прагнув до знань, це додавало енергії та рішучості. У

тому, як велися заняття, якими були взаємини між учнями та викладачами і вихователями, якими правилами регламентувалося студентське життя, є багато чого цікавого й повчального.

Наприклад, латину, на одну лише згадку про яку виникає асоціація нудного зубріння, київські «спудеї» освоювали без надмірних зусиль. Вивчення цієї мертвої мови й справді було подібне до гри: не тільки в аудиторіях, а й після занять молоді люди, за встановленими правилами, повинні були спілкуватися латиною в гуртожитках. Тому, хто в розмовах допускався певної кількості помилок, вручалася особлива скринька — «калькулюс», у середині якої був аркуш паперу, де записувалося прізвище недбалого студента. Власнику цієї скриньки треба було докласти неабияких зусиль, аби до вечора позбутися неприємного «трофею», знайшовши студента, який би (при свідках) допустив у спілкуванні з ним кілька помилок. Якщо ж такого знайти не щастило, «калькулюс» залишався в невдахи, а вранці його публічно висміювали в класі.

У 1742 році до Києво-Могилянської академії, яка славилася своїм хором, завітав придворний півчий із Санкт-Петербурга Гаврило Матвеев на прізвисько Головня. Він мав спеціальне доручення — відібрати кращих півчих до придворної капели. З усіх учасників хору він вибрав 7 чоловік, серед яких був і Григорій Сковорода. Ще 1652 року цар Олексій Михайлович узяв до себе 12 київських «вспеваков». Тон серед них задавали тенори й дисканти, що й створювало зворушливий і солодкоголосий «київський распев». Якщо за давнього виконання музичних творів в унісон одну й ту ж мелодію вели всі одночасно, то тепер виконувалися концертні номери із спеціальними партіями для кож-

ного голосу. Така розбивка робилася надзвичайно майстерно: співали на 16, а то й на 24 голоси, що справляло надзвичайне враження.

У придворній капелі імператриці Єлизавети, до якої потрапив 20-річний Сковорода, було 24 чоловіки. Вони одержували персональне «жалование» і мали власний гардероб: «шуба із сукна на вовчому хутрі; жупан із блакитної китайки, комір і обшлагі якого — з червоного еддабу. Такою була повсякденна форма, а на свята — мундир з тонкого сукна зеленого кольору, напівжупан із червоного сукна, комір і обшлагі — з малинового бархату. Навколо коміра — золотий шнур із китицями, на боках — золотий позумент, а поли золотим шнуром обшиті; підкладка — червона, а до всього цього ще й пояс із червоногарячої тафти».

Придворні півчі мали багато роботи: кількогадинні репетиції, церковні співи на кліросі та хорах, банкети й опери, хрестини та іменини, поминки й вечірки, виїзди на гуляння до Петергофа, катання на човнах і галерах по Неві...

Через два роки такого життя Григорій Сковорода відпросився з імператорської придворної капели назад в Академію, чим немало здивував і навіть образив решту півчих. Улітку 1744 року, під час подорожі імператриці в Україну, він повернувся до Києва продовжувати навчання. На той час мав уже звання придворного устатка. Сковорода швидко надолужив прогаване в навчанні й знову повернув собі славу одного з кращих слухачів Академії. Коли йому запропонували прийняти постриг, що вважалося надзвичайно почесним для київського «академіка», Григорій відмовився, вбачаючи у цьому посягання на свою свободу.

Згодом він сказав, що «світ ловить людей різними тенетами: багатством, славою, знайомствами, покровительством, вигодами, утіхами... І святиною теж ловить, а ці тенета — нещасніші над усі».

У 1750 році через Київ прямував невеличкий загін «служилих» людей у «Токайські гори» — виноградники Угорщини. Саме тоді й стало в пригоді Григорію Сковороді його звання придворного устатка — він, не закінчивши Академію з тих причин, що «обсяг наук, які викладалися в Києві,

здався йому недостатнім», забажав побачити чужі краї й відбув у свою першу трирічну мандрівку.

Перебування за кордоном дало Сковороді можливість набути нових знань, удосконалитися у володінні іноземними мовами. І, нарешті, саме відтоді його життєвий досвід збагатився ще одним спостереженням, на яке він буде згодом посилається у своїх розмовах, листах, віршах, філософській прозі. Йдеться про те, що мрії про далекі подорожі створюють враження: найкраще там, де нас немає. А треба дорожити тим, що даровано від народження. Сковорода радить «не шукати щастя за морем, не просити його в людей, не волочитись по двірцях, не плазувати на земній кулі, не бродити по Єрусалимах...», адже «повітря і сонце завжди з тобою».

1753 року, повернувшись на батьківщину, Григорій Сковорода щонайперше відвідав рідне село Чорнухи. Поклонившись могилам батьків, він переїхав до Переяслава, де став викладати курс пітики в семінарії. Ставши викладачем, Сковорода написав власний трактат з теорії віршування — «Міркування про поезію...», який читав у семінарії, незважаючи на негативний відгук єпископа. Справа скінчилася розглядом у суді консисторії, внаслідок чого

автор трактату опинився на вулиці без копійки в кишені, а з власності мав лише «жупан, дві старі сорочки та черевики...». Довелося йти працювати домашнім учителем сина багатого поміщика Томари у маєток Каврай.

У листуванні російського поета Гаврила Державіна є цікаві дані про Василя Томару — колишнього учня Сковороди, професійного військового, російського посла в Константинополі. Під час другої російсько-турецької війни він брав участь у воєнних операціях на Середземному морі й зустрічався з молодим Наполеоном Бонапартом. Майбутній імператор Франції мав тоді чин підполковника й забажав найнятися на службу в російську армію. Його запит надійшов до Василя Томари, якому здалося, що французький офіцер вимагає для себе забагато — російська сторона може запропонувати йому лише звання майора. Така умова не влаштувала Наполеона, і контракт не був підписаний.

Довіру і любов до свого наставника Василь Томара виявляв упродовж усього життя. Уже на схилі літ, у 1788 році, він із вдячністю згадував, скільки праці, терпіння й тактовності докладав Сковорода, аби виправити помилки його домашнього виховання й стверджував, що завжди потребував порад свого вчителя.

У 1755 році Григорій Сковорода поїхав до Москви і зупинився в Троїцько-Сергіївській лаврі. Там він працював у монастирській бібліотеці, вивчаючи рукописні книги двох-, трьох-, а то й чотирихсотлітньої давності. Лаврський настоятель Кирило Ляцєвський — колишній учень Києво-Могилянської академії — радив йому залишитися викладачем семінарії, однак Сковорода повернувся працювати домашнім учителем у Каврай. Про своє перебування тут він пише так:

*В город не піду багатий — у полях я буду жить,
Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить...
І нічого не бажаю, окрім хліба та води,
Вбогість я за друга маю, з нею ми давно свати...
Здрастуй, любий покою! Ти навіки уже мій!
Добре бути нам з тобою: ти для мене, а я твій.
О, діброво! О, свободо! Я в тобі почав мудріть.
І в тобі, моя природо, шлях свій хочу закінчить.*

Переважну більшість своїх віршів Григорій Сковорода написав у 50–60-х роках XVIII століття. Після того настав час філософської прози. Якось, на схилі років, Сковорода вирішив упорядкувати свої поезії, а зібравши виділив 30 віршів у окремий збірник — «Сад божественних пісень». Відомий філософ Володимир Ерн, який вперше здійснив дослідження цього твору, вважав, що він є свідченням напруженої внутрішньої боротьби мислителя: «Сад божественних пісень» відкриває нам «душу бунтівливу, глибоко скорботну, переповнену волею пристрасною, хаотичною, важко наситимою».

Нудьга і туга у віршах Сковороди — не самовідчуття окремої особи, не психологічне переживання кімнатного масштабу. Більшість його віршів присвячені рішучому добровільному обмеженню:

*Пропадайте думи трудні
І міста багатолюдні!
Я й на хлібові сухім житиму в раю такім.*

Подібне самообмеження надає його творам характеру різко-го соціального виклику. Надзвичайно чітко звучить він у «Пісні 10-й» — знаменитому вірші Сковороди — «Всякому місту звичай і права». Це соціальний протест поета проти сучасної йому «ма-лороссийской» дійсності:

*Всякому місту звичай і права,
Всяка тримає свій ум голова.
В серця є власні любов і тепло,
Всякеє горло свій смак віднайшло.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.*

*Панські Петро для чинів тре кутки,
Федір-купець обдурити прудкий,
Той зводить дім свій на модний манір,
Інший гендлює, візьми перевір!
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.*

*Той безперервно стягає поля,
Сей іноземних заводить телят.
Ті на ловецтво готують собак,
В сих дім, як вулик, гуде від гуляк.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.
Ладить юриста на смак свій права,
З диспуту учню тріщить голова,
Тих непокоїть Венерин Амур,
Всякому голову крутить свій дур.
В мене ж турботи тільки одні,
Як з ясним розумом вмерти мені?*

*Знаю, що смерть, як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона,
Байдуже смерті, мужик то чи цар,
Все пожере, як соломі пожар.
Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
Той, в кого совість, як чистий кришталь...*

У 1759 році Григорія Сковороду запросили працювати в Харківський колегіум. Тут він читав лекції з деякими перервами до 1769 року — спочатку з поезії, а потім з синтаксису й грецької мови, катехісису. Цим же роком починається мандрівний період у житті Сковороди. У квітні 1769 року він одержує останнє «жалование» у своєму житті — 23 рублі.

Сковорода помандрував Слобожанщиною. У цей період він написав основні свої філософські твори: «Діалог, або Розмова про древній світ» і «Розмова п'ятьох подорожніх про справжнє щастя в житті» (1772), «Байки харківські» (1774), «Розмова звана алфавіт, чи Буквар світу» (1775), трактат «Ікона Алквідська» (1776).

1781 року Григорій Сковорода здійснив подорож до Таганрога, звідки

знову повернувся на Слобожанщину, де завершив роботу над діалогом «Битва архистратига Михайла з сатаною» (1783), пише «Бесіду 1» і «Бесіду 2» та діалог «Битва біса з Варсавою» (1785).

Сковорода-поет запам'ятовувався народові більше ніж Сковорода-філософ, однак фрагменти його «розговорів» були досить поширеними навіть у селянському середовищі. Водночас спостерігається і вплив народної мудрості на стиль та характер мислення Григорія Сковороди. Йому не треба було «ходити в народ», адже він був невіддільний від нього.

Цікаво, що Сковорода ніколи не називав себе філософом. Найчастіше він підписував свої твори словами «старець», «старчик», «пустинник», «любитель и син мира». Для його сучасників поняття «філософ» частково мало відтінок, що пов'язував його з язичницьким любомудрством античності, тобто філософ у цьому розумінні був антагоністом богослова. Тому за часів Сковороди так не називав себе ніхто.

Якщо б мислителі мали свої герби, то девізом Григорія Савича були б слова «Пізнай себе!». Саме ними відкривається його вчення про людину і світ, у них розкривається сенс його життя: людині треба пізнати себе. У своєму творі «Кільце. Дружня розмова про душевний світ» (1774) Сковорода радить: «Не будь нахабою і вискочем, ступай потихеньку, життя — то шлях небезпечний; привчай себе задовольнятися малим, не наслідуй розтратників свого серця для зовнішніх приваб. Учись збирати розкидані думки свої і повертати їх усередину себе. Щастя твоє в тобі самому: пізнавши себе, пізнаєш усе, а не пізнаєш себе — ходитимеш у темряві і побитимешся там, де страху й не було. Пізнати себе вповні, пізнати й здружитися із собою — се невід'ємний світ, правдешне щастя і досконала мудрість. О, коли б я міг накреслити в серці твоєму пізнання самого себе! Але се світло починає сяяти в пізні літа, коли хто щасливий... Будь добрий до всіх. Не образиш і ворога свого, коли хоч трохи спроможешся себе пізнати... Звичайно, пізнаєш самого себе, коли вникатимеш міцно всередину себе, — міцно-міцно...».

Хоча світогляд Сковороди формувався на основі Біблії, а також під впливом античної філософії, він, передусім, виражає у довершеній формі народне світосприйняття на основі споконвічної культурно-моральної традиції вільної улюбленої праці, яка тільки й може забезпечити щасливе життя.

Відповідно до філософських поглядів Сковороди основна проблема людського існування — щастя конкретної людини — розв'язується лише шляхом пізнання. А самопізнання, як на філософському, так і на конкретно-індивідуальному рівні, сприяє створенню розумного громадянського суспільства з відповідним державним устроєм, який забезпечив би самовиявлення творчого потенціалу народу.

З 1785-го по 1794 рр. Григорій Сковорода живе переважно на Слобожанщині. Пише діалоги «Убогий жайворонок» і «Вдячний Еродій» (1787), «Книжечка Плутархова про спокій душі» (1790). Свій останній філософський діалог «Потоп зміїн» він написав 1791 року. Помер Григорій Сковорода в селі Пан-Іванівці (нині Сковородинівка) 9 листопада 1794 року, де й похований під заповіданою ним автоепітафією: «Світ ловив мене, та не спіймав».

Людмила ЗАГОРЮК

Новий протиповітряний снаряд 9М96 був розроблений російською фірмою «Факел» на замовлення ВМС Росії.

Одноступінчатий снаряд на твердому паливі має 2 варіанти, які відрізняються потужністю маршового двигуна. Більший з них 9М96Е2 важить 420 кг і має дальність польоту 120 км (для порівняння: ракета 9В55, що використовується в комплексі С-300РМ, важить 1650 кг і має дальність польоту 90 км).

У першій фазі польоту снаряд керується завдяки інерційній системі згідно із заданою перед стартом програмою. При цьому існує можливість коригування траєкторії. Снаряд має високу точність наведення, незважаючи на те, що його бойова частина важить усього 24 кг. У 70% пробних пострілів відмічено 100% попадання, а в інших ви-

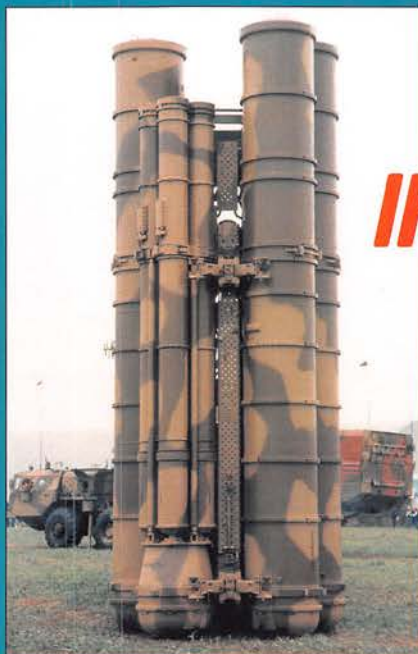
падах відхилення становило не більше 2 м від цілі. Снаряд випускається вертикально та направляється на ціль за допомогою корекційних двигунів, і тільки тоді запускається головний двигун, що зменшує до мінімуму ризик ушкодження пускової установки вихлопними газами.

У разі застосування снаряда 9М96 в уже існуючих комплексах типу С-300РМ кількість цілей, що відстежується одночасно, — шість, але при змінах програми радіолокатора їх можна збільшити до 24 та більше. Завдяки новій ракеті комплекс С-300РМ, з точки зору кількості снарядів у батареї, не поступиться американському

«Patriot РАС-3». А якщо брати до уваги кількість цілей, що одночасно уражаються, то російський протиповітряний комплекс із новим снарядом не поступається європейському SAMP-T.

Керівництво російських військово-промислових підприємств «Алмаз» повідомило про проведення робіт над протиповітряною системою «Триумф», дальність дії якої 1–50 км. Концептуально вона схожа на систему MEDAS, створену спільними зусиллями німецьких, італійських та американських спеціалістів. За неофіційними даними, росіяни працюють над протиповітряною системою з 90-х років, уже проведені випробування. Однак невідомо, коли «Триумф» буде запущено у серійне виробництво. Батарея повинна складатися з однієї машини із системою виявлення цілей та керування вогнем, трьох машин із ракетами (по 12 ракет у кожній), а також ще однієї машини із запасними снарядами. Комплекс буде розміщений на вантажних машинах бхб. Радар та система керування вогнем дасть змогу виявляти та відстежувати 40 цілей одночасно.

ЕКСПРЕС-ІНФОРМАЦІЯ

У лютому 1999 року фірма Lockheed Martin Tactical Aircraft Systems проінформувала про підписання угоди з ВПС Бельгії щодо поставок обладнання для модернізації літаків F-16 до стандарту Mid Life Update. Вартість підписаного контракту становить 46 млн дол. США.

Доставка оснащення для бельгійських літаків розпочнеться в березні 2002-го і закінчиться в червні 2003 року. Всього буде модернізовано 360 літаків.

Станом на лютий 1999 року модернізували 75 європейських F-16 до стандарту MLU.

Індія підписала контракт із словацькою фірмою «ZTS тіз мартін» про виробництво 42 танкових тягачів VT-72В і з польською компанією «Закладі механішн Бумар-Лабеді» — 43 тягачів WZT-3. Кожна машина буде коштувати Індії 723,8 тис. доларів. Танкові тягачі поставлятимуться без двигунів, які планують встановлювати на вітчизняних заводах. У подальшому індійськими фірмами за ліцензією буде зроблено 300–400 таких машин.

На жовтневому параді в Пекіні, присвяченому 50-річчю КНР, уперше був продемонстрований ряд балістичних ракет. Це «Донг Фенг-15» (DF-15), DF-21A і DF-31. Ракета DF-15 — оперативно-тактична, перебуває на озброєнні із середини 90-х років.

Дальність стрільби до 600 км, ракета може мати ядерну, звичайну або касетну бойову частину.

DF-21A — це варіант ракети для підводних човнів JL-1, має дальність стрільби до 2500 км. Вона також може мати ядерну,

звичайну чи касетну бойову частину. Найсучаснішою вважається ракета DF-31, яка досягає дальності до 8000 км і перебуває на озброєнні від 1 до 2 років.

У США розроблений новий варіант танка M1 «Абрамс». Основна відмінність цієї модифікації, названої M1A2 SEP, це заміна газової турбіни AGT-1500 на силову установку «Євро Пауер Пак», яка складається з дизеля MTU 883 V-12 (1500 к.с.) і трансмісії HSWL-295TM. Отже, M1 значно підвищив свої шанси на перемогу в тендері на основний бойовий танк для Туреччини. Однією з важливих вимог командування сухопутних військ Туреччини до танків є наявність дизельного двигуна. Така силова установка уже застосовувалася на 436 танках «Леклерк» для Об'єднаних Арабських Еміратів, також планується її монтаж на англійському «Челенджері-2». Вона стане серйозною конкуренцією харківському дизелю танка Т-84.

У російському конструкторському бюро ім. Яковлева тривають роботи над новим тактичним розпізнавальним апаратом «Стрекоза», який повинні взяти на озброєння до 2005 року. Апарат, оснащений електричним двигуном, важить 60 кг. Бюро займається розробкою безпілотних розпізнавальних систем «Строй» на базі безпілотних літальних апаратів «Пчела», що були взяті на озброєння в 1997 році після випробувань під час воєнних дій у Чечні. Системи мають у своєму складі пускові установки та апаратуру керування і відбору інформації, розміщену на БМП.

Китайська сторона має наміри закупити близько 20 винищувачів Су-30. Одночасно розглядається можливість купівлі партії Су-27. На сьогодні ЗС Китаю мають на озброєнні 50 літаків Су-27. За укладеною домовленістю Китай отримав ліцензію на випуск на вітчизняних військово-промислових підприємствах 150–200 літаків Су-27, названих J-11 або JJ-11 (навчально-бойова версія).

У США проведено перше успішне льотне випробування мобільного протиракетного комплексу далекого перехоплення THAAD. Протиракета, яка стартувала з полігону Уайт-Сендз, знищила через декілька хвилин ракету-мішень, створену з балістичної ракети «Мінітмен-2».

Нове в законодавстві України про оренду майна

З розбудовою незалежної Української держави та впровадженням елементів ринкової економіки у Збройних Силах України питання оренди військового майна стає дедалі актуальнішим. Оренда у сучасних умовах розглядається як один із напрямів підвищення ефективності використання військового майна.

Декретом Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1992 року № 26–92, іншими нормативно-правовими актами не накладаються обмеження на оренду військового майна. Разом із цим правове регулювання орендних відносин постійно вдосконалюється. 20 травня цього року Верховною Радою України було ухвалено нові зміни до Закону України «Про оренду державного та комунального майна», які набрали чинності від дня опублікування цього Закону — 24 червня 1999 року. Ці зміни були зумовлені потребою урахування особливостей оренди нерухомого та іншого індивідуально визначеного майна, узгодження законодавства про оренду майна із законодавством про оподаткування прибутку підприємств, наближення розмірів орендної плати за державне та комунальне майно до ринкових реалій і збільшення доходів державного і комунального бюджетів та підприємств-орендодавців від оренди.

Внесено деякі суттєві і редакційні зміни, а саме:

включення до переліку об'єктів оренди майна, що не увійшло до статутних фондів господарських товариств, створених у процесі приватизації або корпоратизації (ст. 4);

визначення орендодавцями державного майна, що не увійшло до статутних фондів господарських товариств, створених у процесі приватизації або корпоратизації (але знаходиться на балансі цих підприємств), Фонду державного майна, його регіональних відділень і представництв (ст. 5);

впровадження конкурсів на оренду нерухомого майна за умови відсутності заяви бюджетної організації, установи (ст. 9, частина 7);

на відміну від орендованих цілісних майно-

вих комплексів підприємств, організацій, їх структурних підрозділів орендоване нерухоме майно та інше окреме індивідуально визначене майно не передається на баланс утвореного орендарем підприємства (господарського товариства), а залишається на балансі державного (комунального) підприємства чи господарського товариства, створеного в процесі приватизації або корпоратизації (ст. 13);

знято обмеження рівня орендної плати за нерухоме та інше окреме індивідуально визначене майно, а максимально можливий рівень річної орендної плати за цілісні майнові комплекси збільшено з 5 до 10% вартості орендованого майна. При цьому допускається і більший розмір орендної плати в разі визначення орендаря за конкурсом (ст. 19, частина 6);

знято обмеження щодо використання орендної плати лише для фінансування капітальних вкладень (ст. 19, частина 1);

законодавчо закріплено стягнення заборгованості з орендної плати в безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса (ст. 19, частина 6);

з урахуванням названих змін у ст. 13 відповідно до законодавства про оподаткування прибутку підприємств встановлено, що амортизаційні відрахування на орендоване майно нараховує балансотримач цього майна, а саме: в разі оренди цілісного майнового комплексу — орендар, а в разі оренди нерухомого й іншого окремого індивідуально визначеного майна — підприємство або господарське товариство, створене в процесі приватизації (корпоратизації), на балансі якого знаходиться це майно (ст. 23, частина 2);

законодавчо підтверджено право власності орендаря на продукцію в незавершеному виробництві та амортизаційні відрахування на майно, що є власністю орендаря (ст. 23, частина 2);

встановлено пріоритетне право бюджетних організацій і установ на оренду нерухомого майна (ст. 9, частина 7) й надана можливість

державним і комунальним орендодавцям на підставі пропозицій місцевої державної адміністрації або відповідного органу місцевого самоврядування щодо розміщення бюджетних установ і організацій укладати з останніми договори оренди нерухомого майна незалежно від згоди на це підприємства-балансотримача (ст. 9, частини 3 і 4).

Відповідно дещо змінено порядок розгляду заяв на оренду майна державними і комунальними органами; до підстав відмови в укладанні договору оренди віднесено також прийняття Фондом державного майна України, його регіональними відділеннями чи представництвом, або органом, уповноваженим Верховною Радою АР Крим та органами місцевого самоуправління управляти відповідним майном, рішення про укладення договору оренди нерухомого майна з бюджетною установою, організацією (ст. 9, частина 4).

У разі приватизації орендованих нежитлових приміщень у будинку між новим власником та іншими співкористувачами нежитлових приміщень цього будинку, в тому числі закріплених за ними в установленому порядку на праві нового господарського відання або оперативного управління, має укладатися угода про спільне користування будинком і прибудинковою територією (ст. 25, абзац другий).

Такі зміни до Закону «Про оренду майна» вимагають приведення у відповідність та розробки нових відомчих нормативно-правових актів Міністерства оборони, в яких повинні знайти своє відображення питання порядку використання плати за оренду державного майна, визначення нових орендних ставок та інше. Положення Закону «Про оренду державного та комунального майна» потребують урахування в господарській діяльності військових частин.

*Провідний спеціаліст відділу
(цивільно-правового) Правового управління
Міністерства оборони України
Неля РИБАСЬ*

Які пільги поширюються на військово-службовців, котрі проходять службу в Збройних Силах України за контрактом, і чи можуть звільнити їх без пенсійного утримання у випадку скорочення посади?

Згідно з частиною 6 статті 26 Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» від 18 червня 1999 року № 766–XIV контракт припиняється (розривається), а військовослужбовці, які проходять службу за контрактом, звільняються з військової служби:

- а) після закінчення строку контракту;
- б) за віком — у разі досягнення граничного віку перебування на військовій службі;
- в) за станом здоров'я — на підставі висновку (постанови) військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби;
- г) у зв'язку зі скороченням штатів — у разі неможливості використання на службі у зв'язку

із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

д) через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

е) за службовою невідповідністю;

є) у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту військовослужбовцем;

ж) у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту командуванням;

з) у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Згідно з частиною 3 прикінцевих положень вищезгаданого Закону України контракти про проходження військової служби, які були укладені до набрання чинності цим Законом, діють протягом строків, на котрі вони були укладені.

Порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України визначає Закон України «Про пенсійне забезпечення

військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 9.04.1992 р.

Згідно з п. «б» ст. 12 цього Закону особи офіцерського складу, прапорщики і мічмани, військовослужбовці надстрокової служби та військової служби за контрактом, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, звільнені зі служби за вислугою строків служби, за віком, за станом здоров'я, у зв'язку із скороченням штатів або організаційними заходами і які на день звільнення досягли 45-річного віку, а ті з них, хто є інвалідами війни, незалежно від віку, і мають загальний трудовий стаж 25 календарних років і більше, з котрих не менше 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба або служба в органах внутрішніх справ, мають право на пенсію за вислугою строків служби.

БАГАТОЦІЛЬОВИЙ РАКЕТНИЙ КОМПЛЕКС ADATS (США — КАНАДА)

ПРОТИКОРАБЕЛЬНА РАКЕТА «ПІНГВІН» (НОРВЕГІЯ)

БАГАТОЦІЛЬОВИЙ РАКЕТНИЙ КОМПЛЕКС ADATS (США — КАНАДА)

БРК ADATS створений в 1984 році спільно з швейцарською фірмою "Ерлікон" і американською компанією "Локхид-Мартін". На сьогодні прийнятий на озброєння у США і Канаді, а також планується для озброєння деяких країн-членів НАТО. Спочатку проектування БРК розроблявся як зенітно-танковий комплекс, здатний уражати наземні броньовані цілі та високошвидкісні низькопролітаючі повітряні цілі. БРК може використовуватися для оборони як мобільних, так і стаціонарних об'єктів. Він має модульну конструкцію, яка дає змогу монтувати його на гусеничних і колісних машинах або на стаціонарних платформах. Для сухопутних військ США комплекс монтується на базі БМП М2 "Бредлі", а Канади — на базі БТР М113А2. У стаціонарному варіанті ADATS може інтегруватися в ракетно-артилерійський комплекс. БРК здатний виявляти повітряні цілі на дальностях до 25 км та висотах до 6 км і уражати їх від 1 км до 8 км і висотах до 5 км. Залежно від рельєфу місцевості комплекс може виявляти та знищувати наземні бронеоб'єкти на дальностях до 8 км.

ADATS повністю автономний, оснащений переважно пасивними системами виявлення і наведення.

У передній частині поворотної башти розміщені електронно-оптичний, телевізійний та інфрачервоний приціли, а в задній частині — імпульсно-доплерівське виявлення цілей. З кожного боку башти розміщені 8 ЗКР у транспортно-пускових контейнерах. ЗКР, керована лазерним променем, оснащена кумулятивно-уламковою бойовою частиною, електронно-оптичним підризником. Якщо курс ЗКР перетинається з курсом цілі, підризник установлюється на ударну дію. Фірми-розробники повідомили про 90% успішних запусків із 200, а також про можливість ракети маневрувати з перевантаженням 60 G.

ТТД ADATS на базі М113А2:

Маса, т	15,5
Маса без шасі	4,5
Дальність виявлення, км:	
повітряних цілей	до 25
наземних цілей	до 8
Висота виявлення повітряних цілей, км	до 6
Дальність ураження, км:	
повітряних цілей	1-8
наземних цілей	до 8
Висота ураження повітряних цілей, км	0,5-5
Маса ЗКР, кг	51
Маса бойової частини, кг	12
Маса контейнера із ЗКР, кг	64
Довжина ЗКР, м	2,08
Діаметр, м	0,152
Максимальна швидкість	М=3
Бронебійність, км	900 (броня НАТО)
Швидкість БРК, км/год	64
Запас ходу, км	540

ПРОТИКОРАБЕЛЬНА РАКЕТА «ПІНГВІН» (НОРВЕГІЯ)

ПКР «Пінгвін» розроблена норвезькою фірмою «Конгсберг воєнфабрик» на початку 60-х років. Спочатку вона призначалася для малих надводних кораблів, але пізніше її почали встановлювати і на більших кораблях (модифікації Mk.1 та Mk.2), а в 1988 році було створено авіаційний варіант Mk.3. На сьогодні ПКР перебуває на озброєнні Норвегії, Греції, США, Туреччини та Швеції. Ракета — двоступінчаста, твердопаливна, виконана за аеродинамічною схемою «качка», має модульну конструкцію. В носовому відсіку розташовані автономна перешкодозахисна ІЧ головка самонаведення, висотомір, автопілот і сервоприводи поверхонь керування, інерційна навігаційна система, джерело живлення.

У центральному відсіку розміщено бойову частину і контактний підризник повільної дії. В хвостовому відсіку знаходяться однокамерний двигун і запобіжно-виконавчий механізм. На поверхні відсіку кріпиться хрестоподібне крило з елеронами. Всі три варіанти ПКР практично не відрізняються. Модифікація Mk.2 має комбіновану систему наведення, яка дає змогу застосовувати ракету поблизу берега. Тому Mk.2 також перебуває на озброєнні частин берегової оборони і гелікоптерів (Mk.2 мод. 7). Модифікація Mk.3 призначена для озброєння надзвукових літаків (у т.ч. F-16). При її створенні був урахований досвід бойових дій в районі Фолклендських (Мальвинські) островів. Трохи збільшена довжина ПКР, а розмах крила зменшений. Крім того, покращені системи наведення.

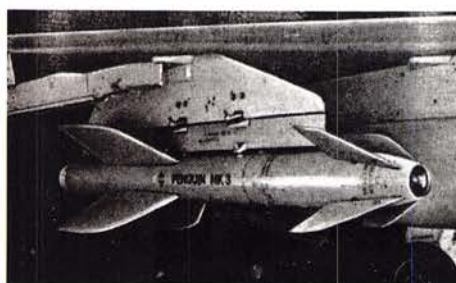
У кінці польоту ПКР наводиться ІЧ ГСН у режимі вузького або широкого кута захоплення, який встановлюється перед запуском. Наявність вузького кута дає змогу краще відрізнити окремі цілі в групі, особливо при атаці декількома ракетами.

Для запуску Mk.3 застосовується спеціальний пусковий пристрій, в якому розміщується частина електронних систем ракети, котрі інтегрують її у систему керування вогнем літака-носія. Корабельні варіанти «Пінгвіна» запускаються з пакетних поворотних ПУ або спарених поворотних ПУ з перезарядженням. При використанні з літака діапазон висот запуску ракети становить 45—9000 м. Максимальна висота польоту винищувача F-16 із ПКР — 12 км, а максимальна швидкість не більше 1,2 М.

ТТД:

	Mk.1	Mk.2	Mk.3
Довжина, м	3,00	3,00	3,20
Розмах, м	1,40	1,40	1,00
Діаметр, м	0,29	0,28	0,28
Маса, кг	330	340	350
Маса бойової частини, кг	120	120	120
Дальність запуску макс., км	20	30	55
Швидкість польоту макс.	М0,8	М0,8	М1,2

ЛІТАК-РОЗВІДНИК RS-7B (США)

БОЙОВА МАШИНА ПІХОТИ VCC-80 «ДАРДО» (ІТАЛІЯ)

ЛІТАК-РОЗВІДНИК RS-7B (США)

Літаки RS-7B (початкове позначення E-5A) є основою системи армійської багатофункціональної авіаційної розвідки ARL-M, яка призначена для ведення цілодобової видової, радіо- й опто-електронної розвідки з малих висот у регіонах конфліктів малої інтенсивності. Вона забезпечує викриття дислокації військ противника, окремо діючих підрозділів, засад, укриттів снайперів, складів зі зброєю та інших замаскованих об'єктів, а також виявлення засобів радіозв'язку і постановників радіоперешкод противника, визначення їх місцезнаходження.

У повному складі система має три RS-7B та наземний мобільний центр обробки і розподілу розвідінформації. Розвідник створений на базі канадського чотиримоторного пасажирського літака DHC-7-102. Обладнання літака складається з оптоелектронної камери для денної зйомки, 14 станції переднього і нижнього огляду, РЛС із синтезуванням апертури антени і автоматичної секції рухомих цілей, станції радіорозвідки і пеленгування в УКХ і КХ діапазонах. Розвідка проводиться на малих висотах на безпечній відстані від лінії стикування військ. Відеозображення цілей, а також результати радіолокаційної та радіорозвідки передаються в реальному масштабі часу в цифровій формі до наземного центру.

На озброєння сухопутних військ США у 1997 році поступило три RS-7B. Проте ці літаки, виходячи зі встановленого на них обладнання (відсутні станції радіорозвідки), призначені в основному для ведення видової розвідки і тільки наступна модифікація може розглядатися як варіант, відповідаючий вимогам ведення електронної війни.

Згідно з планом до 2004 року до складу сухопутних військ повинно надійти вісім RS-7B. У 1998 році розпочато роботи щодо оснащення літаків принципово новим комплексом радіорозвідки LBSS, який планується встановити та випробувати у 2000–2001 рр.

ТТД

Злітна маса, т	20
Максимальна швидкість, км/год	500
Час патрулювання, год	8
Дальність польоту з макс. навантаженням, км	1300
Двигуни	4ТВД, PWС РТ-6А-50
Потужність двигунів, е.к.с.	4х1120
Екіпаж, чол.	6

БОЙОВА МАШИНА ПІХОТИ VCC-80 «ДАРДО» (ІТАЛІЯ)

БМП «Дардо» взята на озброєння сухопутних військ Італії в 1992 р., але серійне виробництво розпочато в 1999 р. Спочатку було заплановано виготовити 200 машин.

Корпус і башта БМП виконані з алюмінієвої броні товщиною до 50 мм, яка посилена рознесеними сталевими листами (6–13 мм). Компонування передбачає переднє розташування моторно-трансмісійного відділення і відділення керування і заднє – десантного (на шість чоловік). Штатне озброєння – 25-мм автоматична гармата фірми «Ерлікон» і спарений з нею 7,62-мм кулемет, які встановлені в двомісній башті з електроприводом. Гармата має подвійний механізм живлення, забезпечуючий стрільбу бронебійними підкалібрними й уламково-фугасними снарядами без перезаряджання.

VCC-80 оснащена сучасною системою керування вогнем, яка є спрощеним варіантом установленої на танку «Арісте». Вона має комбінований (денний та нічний) тепловізійний приціл навідника, лазерний далекомір і командирський приціл із незалежною стабілізацією кута зору. Стрільбу з гармати і кулемета можуть здійснювати як навідник, так і командир машини. Бронезахист – протикулевий і протиуламковий. Для ведення вогню із стрілецької зброї піхотний десант використовує п'ять бійниць (по дві на бортах і одна – позаду). Висадка десанту здійснюється через відкидну апарель із гідроприводом, у якій є також двері, або через люки в даху корпусу.

Силова установка складається з шестициліндрового дизельного двигуна й автоматичної гідромеханічної трансмісії. Ходова частина (з переднім розташуванням ведучих коліс) має по шість опорних котків і по чотири підтримуючих ролики. Машина оснащена фільтровентиляційною установкою, протипожежним устаткуванням і кондиціонером. На бортах башти встановлені димові гранатомети. На початку серійного виробництва VCC-80 модернізували. На машині встановлена нова двомісна башта HIT FIST фірми «ОТО Бреда» з 25-мм автоматичною гарматою «Ерлікон», 7,62-мм кулеметом і ПУ ПТКР «ТОУ» на бортах. Бронювання башти аналогічне корпусу БМП. Також передбачені й інші варіанти: санітарний, керування, самохідний міномет.

ТТД VCC-80 «Дардо»:

Бойова маса, м	18
Довжина, м	5,65
Ширина, м	2,60
Висота, м	2,48
Дорожний просвіт, м	0,40
Швидкість макс., км/год	70
Запас ходу, км	500–600
Потужність двигуна, к.с.	520
Озброєння:	
гармата	1х25 мм
кулемет	1х7,62 мм
ПТКР «ТОУ»	2 од.
Екіпаж, чол.	2
Десант, чол.	9–10

Людина, як відомо, є біосоціальною істотою, тому фізіологічні процеси, які відбуваються в її організмі, тісно пов'язані з психологічною діяльністю. І навпаки, порушення психічної рівноваженості, а тим більше симптоми психічної хвороби супроводжуються певними порушеннями обміну речовин в організмі. Чисельними науковими працями доведено, що порушення фізіології організму (гомеостазу) є результатом розладу психіки людини. Так, наприклад, при шизофренії та інших тяжких формах психічних захворювань виразно спостерігаються порушення білкового, жирового та вуглеводного обміну, електролітного балансу, зміни у системі ферментів і гормонів. Крім того, доведений вплив на розвиток цих захворювань імунологічних порушень: у крові хворих з'являються антитіла до антигенів власного мозку. Це, в свою чергу, ще більше послаблює адаптаційні можливості організму.

Виходячи з викладеного, попередження усунення інтоксикацій організму, що викликаються різноманітними факторами, є важливим заходом оздоровлення населення. Нині постає одне з найголовніших завдань — створення системи профілактики захворювань шляхом організацій масових заходів щодо дезінтоксикацій організму та відновлення його імунітету. Передумови для цього є.

За останні роки все більше і більше поширюються методи детоксикації організму з використанням ентеросорбентів — нейтральних речовин, які під час вживання, проходячи через шлунково-кишковий тракт, не видозмінюючись, поглинають і виводять природним шляхом токсичні речовини, шлаки, продукти незавершеного метаболізму, які утворюються як у звичайному режимі життєдіяльності організму, так і при його патологіях.

У цивільну практичну медицину за останні 4–5 років вводиться принципово новий ентеросорбент «Ентеросгель», який було розроблено згідно із замовленням військових медичних працівників.

Новий вітчизняний ентеросорбент має пористу глобулярну структуру кремнійорганічної матриці. Завдяки цьому, на відміну від інших ентеросорбентів, «Ентеросгель» вибірково пов'язує і виводить з організму лише токсичні речовини та хвороботворювальні мікроорганізми. Висока сорбційна активність поєднується з його абсолютною нешкідливістю та біосполучністю. Він не пошкоджує слизисту оболонку шлунково-кишкового тракту та швидко виводиться з організму, вносячи практично всі шлаки, не ушкоджуючи життєво важливих органів. Ці властивості ентеросгелю дають змогу досягти значного ефекту під час лікування хвороб шлунково-кишкового тракту, особливо печінки, нирок. Він дає змогу легко, протягом 4–7 днів, долати гострі інфекційні хвороби, спричинені різними мікроорганізмами, вірусами (гепатит, сальмонельоз та ін.), алкогольні та наркотичні інтоксикації. «Ентеросгель» також ефективний при лікуванні шизофренічних захворювань та психологічних розладів. Під час його використання як препарату детоксиканту значно скорочуються терміни лікування. До того ж підвищується ефективність профілактики захворювань шкіри, гостроти реакцій. Він успішно використовується в онкології, гінекології та багатьох інших сферах медицини.

У всіх випадках застосування «Ентеросгелю» для профілактики та лікування соматичних та психічних захворювань дає змогу усунути зашлакованість організму токсичними речовинами та покращити функціонування всіх органів і систем, у тому числі центральної нервової системи, кровоотворювального імунного апарату, що, в свою чергу, покращує адаптаційні можливості організму.

Існує перевірений досвід використання «Ентеросгелю» у комплексі з деякими вітчизняними імунними препаратами, фітопрепаратами та іншими лікувальними засобами. Отримані чудові результати не лише в загальній реабілітації організму, а й в лікуванні багатьох тяжких недугів під час комплексного використання «Ентеросгелю» з новим вітчизняним імунним препаратом «Ербісол», який вже зараз з'явився в аптеках. «Ербісол» сприяє відновленню власного імунітету, спрямовуючи його на пошук та ліквідацію порушень в організмі. Цей процес супроводжується появою додаткової інтоксикації, яка і ліквідується ентеросорбентом.

Із впевненістю можна стверджувати, що за сприяння органів влади вітчизняному виробнику медикаментів та впровадженню в медичну практику кращих препаратів і методів лікування можна створити власну надійну систему захисту здоров'я населення України.

Юрій ШЕВЧЕНКО

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

ЗИМОВІ ПОХОДИ АРМІЇ УНР

Перший Зимовий похід (6 грудня 1919 — 5 травня 1920 рр.)
Другий Зимовий похід (4—21 листопада 1921 р.)

Д. Поторока. Вояки Армії Української Народної Республіки в Зимовому поході 6. 12. 1919 р. — 6. 05. 1920 р.

На початку серпня 1919 р. об'єднана Армія УНР у складі Української Галицької Армії та Дієвої Армії УНР перейшла в наступ проти більшовицьких військ у напрямку Києва та Одеси. Водночас генерал Антон Денікін розпочав військові дії проти більшовиків на Лівобережній Україні, просуваючись на північ. 31 серпня 1919 р. об'єднані українські війська через Шепетівку—Жмеринку—Вінницю—Бердичів—Житомир увійшли до Києва, куди в цей же час, але лівим берегом вступили частини Добровольчої Армії генерала Денікіна. Щоб не допустити збройного конфлікту між двома противниками більшовиків, українське командування внаслідок переговорів відтягнуло свої війська на південний захід від Києва. Саме тоді між українськими союзниками виникли розбіжності у стратегії подальшої боротьби.

Уряд Директорії УНР вважав за свого основного противника біло-червону Росію і для здобуття перемоги збирався укласти союз із Польщею. Однак галицькі українці на чолі з Євгеном Петрушевичем мали за найбільшого противника Польщу і задля звільнення Галичини від поляків були готові порозумітися з Денікіним. Тим часом держави Антанти ставилися вороже до української державної незалежності, ведучи на захоплених територіях окупаційну політику, нищачи все українське й відновлюючи поміщицьке землеволодіння, що спричинило масові повстання під проводом отаманів Нестора Махна, Данила Зеленого та інших.

Контрнаступ Армії УНР наприкінці вересня 1919 р. проходив у надзвичайно важких умовах: раптово наступила сильна холоднеча, і спалахнула епідемія тифу. Несподівана поява цієї хвороби на українських землях у 1919—

1920 рр. не має однозначного пояснення. Одна з версій свідчить, що найбільше захворювань мав 2-й корпус УГА і група Січових стрільців, які наступали на Коростень поруч із союзними дивізіями генерала Юзефа Галлера, котрі прибули з Познані. А в архіві Бактеріологічного інституту в Парижі зберігаються документи судового слідства, з яких випливає, що навесні 1919 р. звідти було викрадено тифозну сировотку, котра, можливо, й була використана для поширення тифу в Україні. Внаслідок цього українське військо втратило до 70% особового складу і з останніх сил чинило опір денікінським частинам, які в жовтні 1919 р. захопили значну частину Правобережної України. У таких катастрофічних умовах Начальна команда УГА під проводом генерала Мирона Тарнавського підписала 6 листопада 1919 р. перемир'я з генералом Денікіним, за умовами якого галицька армія ввійшла до складу Збройних сил Півдня Росії (офіційна назва армії Денікіна).

Сімнадцятого листопада 1919 р. поляки окупували Кам'янець-Подільський — тимчасову столицю УНР. Наприкінці листопада українські війська, відступивши в район Чорторія над Случем (Волинь), були оточені більшовиками, денікінцями та поляками. На нараді членів уряду Директорії УНР і командувачів частин Армії УНР, яку скликав Симон Петлюра 4 грудня 1919 р. у Чорторію, було вирішено перейти на партизанську форму боротьби в заплілі більшовиків і денікінців.

Шостого грудня 1919 р. частина військ УНР під командуванням генерал-хорунжих Михайла Омеляновича-Павленка і Юрія Тютюнника вирушили в перший Зимовий похід у тили ворога. Тим часом Симон Петлюра виїхав до Варшави,

де перебувала місія УНР, для переговорів із поляками. На окупованому Польщею Поділлі перебували уповноважений уряду Директорії УНР Іван Огієнко та голова Ради Міністрів УНР Ісаак Мазепа, завданням яких була підтримка зв'язку між Армією УНР, яка пішла в перший Зимовий похід, та Симоном Петлюрою.

За оцінками військових істориків перший Зимовий похід Армії УНР є найгероїчнішою сторінкою військового мистецтва періоду національно-визвольних змагань в Україні в 1917—1921 рр., під час якого українська армія вперше вдало застосувала партизанські методи боротьби з численними ворогами. Сучасний український історик Богдан Якимович зазначає, що ця наперед засуджена багатьма скептиками ідея мала глибокий сенс — зберегти Армію УНР. Зимовий похід дав зразки характерної партизанської війни. За весь рейд у тили ворога пройдено 2500 км, проведено більше ніж 50 боїв, здобуто перемоги над противником під Вознесенськом, Онанієм, Валняркою та ін., здійснено прорив фронту 14-ї більшовицької армії, розгромлено штаби 41-ї, 45-ї, 46-ї червоних дивізій.

Перед тим, як вирушати в похід, його учасники розділилися на чотири збірні групи:

1. Запорозька збірна група, або Запорозький корпус з усіма частинами, що до нього раніше входили, за винятком Гайдамацької бригади Волоха.

2. Київська збірна група, що складалася з 5-ї та 12-ї Селянських дивізій, полку морської піхоти, частин Залізної дивізії.

3. Волинська збірна група, що складалася з 1-го збірного пішого полку, до складу якого входили й рештки Північної дивізії (колишня

«Запорозька Січ»), з 4-го полку сірожупанників, 2-го кінного ім. Залізняків полку, кінного полку ім. гетьмана Мазепи та Волинської гарматної бригади.

4. 3-я Стрілецька дивізія, або група, до складу якої входили частини тієї ж 3-ї Стрілецької дивізії та Спільна юнацька школа.

Усього в першому Зимовому поході брали участь 10000 чоловік при 2000 шабелі і багнетів та 12 гарматах.

Сьомого грудня 1919 р. учасникам першого Зимового походу вдалося пробитися в денікінські тили через райони, де стояла УГА. 31 грудня генерал Омелянович-Павленко зі своїми військами зайняв Умань, а вже 10 січня 1920 р. пішов у тили більшовицьких військ у район Черкас—Чигирин—Канева, пробиваючись невеликими групами. Місцеве населення допомагало українським воякам, беручи активну участь у боях. Через 10 днів бойових дій учасники першого Зимового походу зішлись в с. Медведівці для вироблення подальшого плану бойових дій. Уже тоді деякі частини армії генерала Денікіна відмовлялися стріляти по українських повстанцях. Денікінський полковник Попов писав із цього приводу: «У вас є те, чого немає в нас, — прихильність населення; у нас є те, чого вам бракує, — військовоєзнавство. Коли б ми йшли у згоді, Україна не терпіла б зараз від комуністів, а Добармія давно порішила б комуністичну гідру в Москві».

Упродовж 6 місяців військово-політичній частині під проводом генерала Омеляновича-Павленка діяли на Єлисаветградщині, Ольгопольщині, переходили Дніпро, досягаючи Золотоноші. За свідченням генерал-хорунжого Олександра Удовиченка — учасника Зимового походу — головним завданням цього рейду в тили ворога було: нищити живу силу противника, руйнувати залізницю, склади тощо; підтримувати силу й бойовий дух українських повстанців; вести пропаганду серед українського населення, підтримувати його моральний і патріотичний дух, закликати до подальшої боротьби; чинити збройний опір до того часу, поки український уряд проведе намічену політичну роботу серед держав Антанти. Під час боротьби в тилах ворога жодна з цих частин не була розбита — генерал зумів зберегти свою армію серед чисельно сильнішого ворога. Навесні українські війська зайняли Катеринослав і Черкаси. До них переходили галицькі стрільці, які не бажали воювати як на стороні білогвардійців, так і на боці більшовиків. У березні 1920 р. Симон Петлюра видав наказ учасникам першого Зимового походу пробиватися на захід для з'єднання з іншими частинами армії УНР.

Двадцять першого квітня 1920 р. у Варшаві був укладений політично-військовий договір уряду Директорії УНР і Польщі, безпосереднім наслідком якого мала бути спільна воєнна акція українців і поляків в Україні. Симон Петлюра сподівався здобути підтримку поляків у боротьбі проти більшовиків, прагнучи зберегти українську державність, однак був свідомий їхньої непослідовності. Коли 1 травня 1920 р. він повернувся в Україну, то своїм однодумцям, яким добре були відомі польські методи господарювання в Україні, сказав: «Я знаю, що багато з вас не вірять у наш новий союз, то нагадаю вам такий випадок: «Тату! Он чорт лізе в хату!» — закричав переляканий син. А батько спокійно відповів: «Нехай чорт, аби тільки не москаль!»

26 квітня 1920 р. польські війська і дивізії Петлюри рушили в Україну з гаслом «За вашу і нашу свободу!». 6 травня поблизу Ямпольа до стрілецьких дивізій полковника Безручка і генерал-хорунжого Удовиченка приєдналися учасники першого Зимового походу під керівництвом генерала Омеляновича-Павленка. Добре організована польсько-українська армія швидко просувалася до Києва, і 7 травня дивізія полковника Безручка ввійшла в місто.

Однак зайняття Києва не вирішило долі війни та незалежності України. В околицях Умані більшовики зібрали 4 кінні дивізії під командою Будьонного. З початку червня вони вирушили в наступ з району Канева—Білої Церкви, а вже 5 червня 1920 р. після важких тижневих боїв більшовики вийшли в тили 3-ї польської армії, спричинивши її панічний і хаотичний відступ. Водночас більшовицький фронт під командуванням Тухачевського швидким маршем просувався на Варшаву, а на Південному фронті більшовики в середині липня перейшли Збруч, захопивши частину Галичини, — у Тернополі був створений уряд Галицької радянської соціалістичної республіки.

У результаті того, що 1-а кінна армія Будьонного, прорвавши польський фронт у районі Рівного на Волині, вирушила на Львів, а армія Тухачевського, зосередившись над Віслою, готувалася захопити Варшаву, Польща опинилася перед загрозою поневолення більшовиками.

Вирішальна битва під Варшавою, що відбулася 15 вересня 1920 р., змусила поляків підписати перемир'я з більшовиками, що поставило українські війська у важке становище. На той час Армія УНР мала 6 дивізій, підпорядкованих оперативному штабові 6-ї польської армії. Переправившись 15 вересня через Дністер біля Жежери, частина військ УНР почала наступати на більшовиків під Чортковом, а ліва група військ — на Підгайці.

С. Кіндзерявий—Пастухів.
Зимовий похід армії УНР, 1919—1920 рр.

18 вересня більшовики відступили за Збруч, переслідувані військами УНР до річки Колісся поблизу Старокостянтинова і Летичева. Саме в ході цього успішного наступу українських дивізій від польського командування надійшов наказ — дивізії УНР мають припинити бойову акцію проти більшовиків 18 жовтня 1920 р. о 24-й годині. Разом із повстанцями, чисельність яких становила майже 40 тисяч чоловік, українське військо продовжувало чинити опір більшовикам на Поділлі, Київщині, Катеринославщині та Полтавщині. Однак уряду УНР і його армії уже не було місця в Україні.

Перемир'я між поляками і більшовиками було підписане 9 листопада 1920 р., а наступного дня червоні дивізії перейшли в наступ проти армії генерала Денікіна в районі Шаргорода. Українські вояки, опинившись наодинці з великим більшовицьким військом, змушені були 21 листопада після тяжких боїв відступити за Збруч — тогочасний українсько-польський кордон, де потрапили в табори інтернованих. Там відразу ж розпочалася активна підготовка до нового повстанського походу в Україну.

Вісімнадцятого березня 1921 р. у Ризі був підписаний і ратифікований договір про перемир'я та вступні умови між радянськими Росією та Україною, з одного боку, і Польщею, з другого, який означав кінець самостійності Української держави в новітніх часах. Історія повторилася — соціалістична Польща і більшовицька Росія поділили українськими землями, як в Адрусові 1667 р. Ціною визнання більшовицької України Польща виторгувала собі значні українські території — Галичину, Волинь і Полісся.

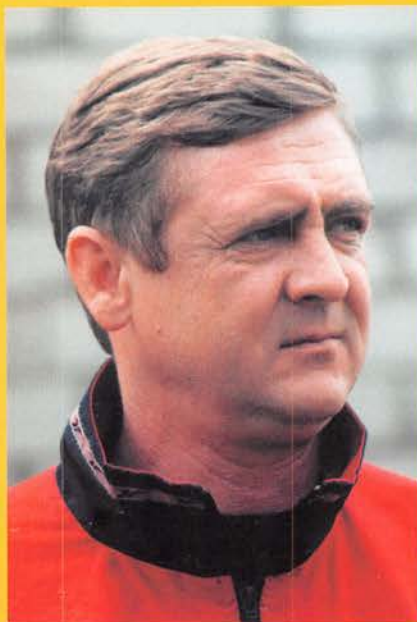
Восени 1921 р. Повстанча команда УНР зібрала на території Польщі серед інтернованих півтори тисячі добровольців і створила з них дві групи: Подільську під командуванням М. Палія і Волинську під командуванням Ю. Тютюнника. Група Палія перейшла польсько-більшовицький кордон 25 жовтня 1921 р. Через Проскурів—Летичів вона вийшла на київське Полісся і 25 листопада через Радомисль повернулася назад на польську територію.

Четвертого листопада 1921 р. Волинська група добровольців під командуванням генерал-хорунжого Юрія Тютюнника перейшла польсько-радянський кордон поблизу Сарн із наміром викликати в Україні загальне повстання проти більшовиків — так розпочався другий Зимовий похід. Українські вояки діяли на Правобережжі протягом листопада — дійшли до Коростеня, де були оточені більшовиками, через що мусили пробиватися лісами на захід. Поблизу с. Мінків групу оточила кінна армія командарма Котовського — відбулася жорстока битва, в якій загинули 500 повстанців, а 359 потрапили в полон. Котовський намовляв полонених перейти на сторону більшовиків, але жоден вояк не згодився на цю пропозицію. 21 листопада 1921 р. біля с. Базару на Волині всі 359 українських патріотів були розстріляні. Востанне співаючи «Ще не вмерла України і слава, і воля!», вони віддали свої молоді життя за відновлення української державності, започаткованої в часи існування княжої Київської та Галицько-Волинської держав.

Людмила ЗАГОРНОЮК

Володимир БЕЗСОНОВ, головний тренер ФК ЦСКА (Київ):

«ЦСКА ЩЕ ГРАТИМЕ В ЛІЗІ ЧЕМПІОНІВ. ДАЙТЕ НАМ ЛИШЕ ЧАС...»

Володимир Безсонов

Народився 5 березня 1958 року. Заслужений майстер спорту. Віце-чемпіон Європи 1988 року, бронзовий призер Олімпійських Ігор-80, учасник світових чемпіонатів 1982, 1986, 1990 років. У складі київського «Динамо» був багаторазовим чемпіоном і володарем Кубка СРСР, а також володарем Кубка кубків 1986 року й учасником матчу за Суперкубок УЄФА 1987 року. Світове визнання здобув ще 1977 року, коли 19-річним юнаком став чемпіоном світу серед молоді й був визнаний найкращим гравцем фінального турніру.

Тренерську діяльність розпочав у київському «Динамо», потім очолював бориспільський «Борисфен», працював у ЦСКА. 3 березня 1998 року — головний тренер армійського клубу столиці України.

За оцінками футбольних експертів, ФК ЦСКА (Київ) вважається одним із наймолодших і найперспективніших колективів у вітчизняному футболі. Втім, численні вболівальники цієї команди, не втративши оптимізму, котрий рік поспіль задають запитання: коли ж, нарешті, армійці зможуть стати гідними конкурентами столичним динамівцям у боротьбі за чемпіонське звання або ж для початку нагадають гравцям донецького «Шахтаря», що серед претендентів на футбольне «срібло» є ще одна гідна команда — столичні армійці.

І дійсно, чого бракує київському ЦСКА, щоб на кожній грі демонструвати змістовний та результативний футбол і зайняти вище місце турнірної таблиці? Саме з цим запитанням кореспондент часопису звернувся до головного тренера армійського клубу Володимира Безсонова.

— Володимире Васильовичу, майже два роки Ви обіймаєте посаду головного тренера армійського футбольного клубу. Отже, час звіту перед численними вболівальниками настав...

— Так, я готовий до відвертої розмови. Я очолив команду у березні 98-го, за кілька тижнів до того, як мало розпочатися друге коло національної першості 1997/1998. І сьогодні не соромлюся визнати, що той чемпіонат для нас виявився дуже невда-

лим — команда опинилася аж на 13 місці в підсумковій турнірній таблиці. Однак уже через рік армійський клуб займав сьому сходинку серед команд вищої ліги. Крім того, наша команда змогла вийти у фінал Кубка України і гідно репрезентувати український футбол в єврокубку. Разом з тим я б не наважився стверджувати, що ЦСКА демонструє сьогодні гру вищого ґатунку і готовий на рівних протистояти грандам вітчизняного футболу, — об'єктивно клуб перебуває на стадії свого становлення.

— І все ж таки: яке завдання поставлено перед футболістами та її тренерами на цей сезон?

— Своєю грою ми маємо довести, що гідні виступати в такому престижному футбольному турнірі, як Кубок УЄФА. А для цього в національній першості ми маємо посісти місце не нижче четвертого. А якщо говорити про програму-максимум, то це...

— ... то це ви-клик київським динамівцям у боротьбі за чемпіонський титул?

— Так, Ви абсолютно праві. Однак будемо реалістами: на вирішення цього завдання нам потрібно ще сезонів два-три, не менше. Іншими словами, ми орієнтуємо наших гравців на досягнення найвищих результатів, до яких ми будемо йти цілеспрямовано, з року в рік, не форсуючи підготовку футболістів. Більше того, в ідеалі я бачу футбольну команду ЦСКА такою, яка в єврокубках не виконувала б роль статиста, а була потужною силою. Значною мірою це залежатиме від того, як ми укомплектуємо команду. Це чи не вирішальний фактор для досягнення поставленої мети і перші кроки нами вже зроблено — команда посилена такими гравцями, як Анненков, Скоропад, Мусолітін...

— Чи означає це, що Ви робите ставку на леґіонерів?

— Ні. Основою команди мають стати наші вихованці, випускники дитячої юнацько-спортивної школи ЦСКА, яку, між іншим, очолює колишній гравець київського «Динамо» Віктор Хлус. І хай ми програємо в часі, але започаткуємо власну футбольну школу, а отже, серед запасних гравців будуть не леґіонери, а наші вихованці.

— Але ж давайте не забувати, що у Вашому розпорядженні гравці численних армійських команд, які виступають у чемпіонаті Збройних Сил України.

— Так, практично всі гравці — учасники цих змагань — мають шанс потрапити до головної армійської команди країни. Принаймні, всі пропозиції, які надходять до нас, ми розглядаємо, в цьому напрямку працюють і наші селекціонери.

— Чи можете Ви стверджувати, що на сьогодні основу команди вже сформовано?

— Звичайно, ні. Команда укомплектована відсотків на 50, не більше. Ви ж розумієте, що команду за рік-два створити не можна, це процес довготривалий.

— Володимире Васильовичу, як свідчить статистика, армійці гірше виступають у гостях?

— Така проблема існує, але здебільшого я пов'язую її з тим, що багатьом гравцям команди бракує досвіду гри у вищій лізі. З тих же причин, вважаю, не має й бажаної стабільності, коли видовищна і результативна гра змінюється невиразною. Так, досвід — це той чинник, який за гроші не придбаєш, він набувається лише з часом.

— До речі, якщо згадали про гроші, то не можу не поцікавитися: чи потерпає фланган армійського футболу від фінансових труднощів?

— На щастя, ані фінансових, ані побутових проблем у команди не існує. Спонсори клубу створили нам сприятливі умови для тренувань, і тепер ми просто змушені віддячити їм змістовною, а головне результативною грою.

— Як відомо, будучи гравцем Ви відповідали за побудову оборонних редутів. Чи означає це, що тепер, уже як тренер, Ви притримуєтеся гри від оборони?

— Ні, як тренер, я хочу бачити своїх гравців універсалами, які були б здатні однаково ефективно грати як у захисті, так і на передньому рубежі.

— А що для Вас є первинним — гра заради результату чи результат заради гри?

— Безперечно, результат заради гри. І тільки результат. Гра ж лише похідна від нього. Це — футбольна аксіома.

— Володимире Васильовичу, як тренер, чи багато Ви запозичили у Валерія Васильовича Лобановського, чи не прагнете його сліпо копіювати?

— Лобановський — тренер від Бога і його досвід я не можу не використовувати. Але ж у мене була нагода спостерігати ще й за тренерською роботою таких фахівців футболу, як Бесков, Симонян, Морозов... Тому, як тренер, я прагну не копіювати когось окремо, а акумулюючи досвід видатних тренерів, пропонувати гравцям нове, те, що відповідає сучасному футболу.

— Під час нашої бесіди Ви вже процитували мені одну футбольну аксіому. Тож дозвольте нагадати Вам ще одну: класний гравець не обов'язково стає у майбутньому видатним тренером...

— Так, але щодо мого бажання працювати на тренерській ниві, то хочу Вас запевнити: докладу всіх зусиль, щоб підняти футбольний клуб ЦСКА на якісно новий рівень. Більше того, впевнений, що команда прямує вірно обраним шляхом і, як тренер, я готовий взяти на себе всю відпові-

дальність за підготовку команди до матчів національної першості і до ігор в єврокубках. А в тому, що ми будемо грати в цих престижних футбольних турнірах, не маю жодного сумніву.

**Бесіду вів майор
Володимир ГОРІШНЯК**

Із історії ФК ЦСКА «Київ»:

Президент клубу: А. В. Артеменко
Віце-президенти: С. М. Григорович, М. В. Поліщук

Головний тренер: В. В. Безсонов
Рік заснування: 1936

Попередні назви: КОБОЧА, ОБО, СКВО, СКА, ЗС «Оріяна», ЦСК ЗСУ, «ЦСКА-Борисфен».

Досягнення: четверте місце чемпіонату України 1995/1996 років, півфіналіст Кубка СРСР 1952 року, Кубка України 1997 року, чемпіон УРСР 1949, 1951, 1967, 1980, 1983 рр.

Найвідоміші тренери: В. Богданович, В. Безсонов, Ю. Войнов, В. Лозинський, О. Мамікін, М. Махия, М. Манюшин, В. Мунтян, С. Морозов, Й. Сабо, М. Фоміних, В. Фомін

Найвідоміші гравці: В. Богданович, Д. Багрич, В. Голубев, Ю. Істомін, В. Кузнецов, В. Кобзарев, В. Насташевський, А. Полунін, В. П'яних, М. Соколовський, В. Трошкін, Е. Цихмейструк, Л. Шмуд, І. Яремчук

Колектив було організовано 1936 року в Києві як команду Українського Будинку Червоної Армії, що брала участь у міських і республіканських змаганнях. Одразу після війни вона була відновлена й отримала назву «Київський окружний Будинок офіцерів Червоної Армії» — КОБОЧА. З 1947 року армійці змагаються в класі Б союзного чемпіонату. Дебютний матч відбувся 16 травня («Спартак» Херсон — 5:0). 1949 року кияни вперше стають чемпіонами республіки. За три роки футболісти Київського окружного Будинку офіцерів дійшли до півфіналу Кубка СРСР, де у складній боротьбі поступилися в Москві «Спартак» з рахунком 0:2.

Упродовж трьох сезонів (1970, 1981, 1982 роки) київський СКА виступав у першій союзній лізі.

У чемпіонатах України київські армійці беруть участь із весни 1992 року. У вищій лізі національного чемпіонату України армійці Києва дебютували 1995 року. Найвище досягнення — 4 місце в прем'єрному сезоні. Серед еліти команда посідала такі місця: 1996 рік — 4, 1997 — 11, 1998 — 13, 1999 — 7.

Едвард Гоч

ШМАТОК МИЛА

Ніка Велвета клієнти звичайно могли знайти вдома, неподалік Нью-Йорка. Він полюбляв сидіти з пляшкою імпортованого пива в руці на ганку свого реконструйованого старого будинку. Траплялося, що його викликали, коли він був далеко від дому, або в тих рідкісних випадках, коли вони з Глорією зникали на кілька днів, щоб покататися на яхті у протоці Лонг-Айленд.

Але теперішній липень обіцяв бути зовсім іншим. Вони рушили на вітрилах із протоки і йшли до бухти Баззард, що між мисом Код і Массачусетсом, наміряючись причалити в обладнаній зоні відпочинку, аби на кілька днів просто розслабитися. Цей рік щодо прибутків був для Ніка вдалим і можна було зачекати з діловими пропозиціями. Він почувався винним перед Глорією в тому, що зовсім забув про неї під час своїх від'їздів. Отже, провести кілька днів разом, відкинувши всі клопоти, — саме цього він прагнув.

Надвечір Нік і Глорія поставили яхту біля Вейрхема і зійшли на берег, щоб купити пива й чогось на сніданок. Вони саме розплачувалися за покупки, коли до них наблизилася струнка молода брюнетка у блузці-безрукавці й джинсах.

— Даруйте, ви часом не Нік Велвет? — запитала вона.

Заперечувати не було сенсу.

— Саме так. Хіба ми знайомі?

— Ні, але одного разу ви допомогли моєму приятелю. Чи можна поговорити з вами? Мене звуть Малкехай.

— Так, певно, що можна, — знехочу відповів Нік.

Зоставивши закупки в машині, вони перейшли вулицю до кав'ярні. Вже за кавою дівчина сказала:

— Мені треба, аби ви дещо для мене викрали.

— Перепрошую, але я у відпустці, — відказав Нік.

— Це надзвичайно важлива справа. Коли я щойно впізнала вас, то вже була в безвиході. Навіть думала про те, щоб самій забратися в той дім.

— Якщо ви розповісте все з початку, я вислухаю вас, проте допомогти не обіцяю.

— Певно, спочатку треба розповісти про Рода Сікера. Йому належить кілька розкішних клубів у Новій Англії і серед них клуб під назвою «Магеллан» біля Плімута. Останні два роки я співала з ансамблем «Блакитне полум'я», і Род ангажував нас навесні на шість тижнів. Однієї ночі після закриття «Магеллан» зайнявся і згорів дощенту. Ми втратили всю нашу апаратуру і радіопідсилювачі. Дещо було застраховане, але цього не досить, аби відшкодувати наші втрати, ми ще й залишилися без роботи. На нашу думку, Род Сікер нам заборгував.

— Є підозри щодо причини пожежі? — запитав Нік.

— Зразу ж прибула поліція — відділ підпалів, але тієї ночі Сікер був у Бостоні. Його алібі бездоганне.

— А що каже Сікер?

— Що всі претензії ми маємо пред'явити страховій компанії. Коли ж я сказала йому, що він винний нам сто тисяч доларів, Род тільки розсміявся.

— Сто тисяч?..

— Я забула розповісти про всі наші угоди.

Дворічна праця пішла прахом. А це, мабуть, ще більше, ніж сотня тисяч.

— І ви пропонуєте мені викрасти у Сікера ці гроші?

— Звісно ж, ні! Я знаю, що ви крадете лише безвартісні речі. Мені треба, щоб ви, пане, викрали змилос із ванної кімнати, на верхньому поверсі його будинку.

— Шматок мила?

— Саме так. — Вона по-змовницькому перехилилася через стіл. — За кілька тижнів до пожежі Сікер замовив партію рожевого мила з викарбованою назвою «Магеллан». Коли я зайшла до нього, щоб обговорити питання про наші втрати, то побачила один шматок цього мила у ванній кімнаті. Тоді я не збагнула, наскільки це важливо. Потім до мене дійшло: якщо він це мило тримає вдома, то цілком можливо, що він його перевіз, бо знав про неминучу пожежу. Розумієте?

— Тут можуть бути й інші тлумачення, — обережно зауважив Нік.

— Сьогодні я знову пішла до нього. Гадала побалакати з ним, а потім попросити дозволу скористатися ванною кімнатою і викрасти це мило. Але він не пустив мене й на поріг.

— Він одружений?

— Розлучений. Зараз живе один, навіть при слуги не має.

Нік міркував не надто довго.

— Розумієте, я не краду з доброго дива. Мій гонорар буде досить високий.

— Скільки?

— Двадцять п'ять тисяч.

Очі Лайзи Малкехай полізли на лоба.

— Скільки грошей за шматок мила?

— Але ж ви збираєтесь у такий спосіб заповісти оті сто тисяч, тож моїх буде тільки двадцять п'ять відсотків.

— Не знаю, — відповіла вона, — треба поговорити з іншими.

— Хто ті інші?

— Хлопці з нашої групи. «Блакитне полум'я» — пам'ятаєте? Джейгер, Мишеня та Кен.

— Гаразд, — погодився Нік. — Поговоріть між собою і дайте мені знати завтра вранці.

Уранці Нік вирішив узяти напрокат автомобіль. Вибравши малолітражку, вони повернулися до кав'ярні, де мали зустрітися з Лайзою та її друзями.

Лайза з'явилася раніше, і тільки-но Глорія з Ніком увійшли, помахала їм, жестом запрошуючи до кабінки, де сиділо ще двоє молодих борданів в обрізаних джинсах і безрукавках. Вони поручкались, і Джейгер сказав:

— Дякуємо за вашу готовність допомогти нам, пане Велвете.

— Кен не зміг прийти, — пояснила Лайза. — Він у Бостоні, шукає нову апаратуру.

Мишеня, коротун з очима-намистинками, що, напевно, були вивуватцями його прізвиська, ошкірився, виставляючи щербу замість зуба:

— Було б здорово, якби ви дістали для нас те

мило.

— Ви назвали їм мій гонорар? — запитав Нік у Лайзи.

— Якщо нам пощастить, ми сплатимо вам ваші двадцять п'ять кусків, — випередив Лайзу Джейгер. — Але нам потрібне те мило, аби довести, що він знав про пожежу завчасно. Тільки-но роздобудемо його, Сікер буде в наших руках.

— Чи не скидається це на шантаж? — запитала Глорія.

— Це єдиний спосіб отримати гроші, наші гроші! — гнівно вигукнула Лайза Малкехай. — Сікер — злочинець, то він пустив із димом будинок.

Нік жестом зупинив її. Він давно перестав давати моральну оцінку іншим.

— Я це зроблю. І одержу гонорар. І тоді чинить із тим змилком, що хочете.

— Коли ви це зробите? — запитав Мишеня.

— Поталанить, то, може, й сьогодні.

— Але ви навіть ще не бачили будинку, — заперечила Лайза.

— Тоді їдьмо на нього поглянемо. Усе одно я маю зустрітися з містером Сікером.

Ретельно спланований маєток Сікера розташовувався посеред лісу на південь од Плімута. Перед фасадом білого головного корпусу в колоніальному стилі вишикувалися, наче варта, кілька могутніх дубів.

Пройжджаючи повз маєток, Нік помітив кілька метеликів-шовкопрядів, що кружляли довкола стовбурів дубів. І це насторожило його на ідею. То були самці, він знав. Адже самиці не літають.

Приблизно через півмилі пікап з'їхав з дороги, аби почекати на них.

— Ну, що? — запитала Лайза.

— Я можу це зробити, але спочатку треба дещо закупити.

— Що саме?

— Мені потрібна крамниця садового реманенту. Потім поясню.

— На Біч-Роуд є така і досить велика, — сказав Мишеня.

Вони поїхали вперед, Нік — за ними. Всередину він зайшов один і відразу побачив потрібну річ: пастку для шовкопрядів. Особливий запах, як від самиць, вабив самців у металеве відерце, де вони гинули від пестициду.

— Навіщо це? — поцікавилася Лайза, коли він повернувся до машини.

— Побачите.

Нік швидко відкрив коробку і порпався в ній, аж поки знайшов фольгову торбинку зі стрічкою, просякнutoю заманливим духом самиць. Стрічка була завбільшки з півмарки; її поверхню, наділену могутньою притягальною силою, захищав лейкопластир. Він поклав торбинку в кишеню.

— Хтось один мусить мені допомогти. Гадаю, краще, коли це буде Глорія. Вас усіх він знає. Та давайте обмінємося машинами. Ми сядемо в пікап, а ви розташовуйтеся в цьому автомобілі. Зустрічаємося біля тієї самої кав'ярні.

Нік сів за кермо і рушив назад до будинку Рода Сікера. На його дзвінок з'явився чоловік у спортивній сорочці й штанах.

— Ви тут господар? — запитав Нік.

— Я.

— Нік Велвет, — він простяг руку. — Массачусетс, боротьба із сільськогосподарськими шкідниками.

— Род Сікер, — він міцно потис Нікову руку. — Але в нас немає сільськогосподарських шкідників.

— Немає? А всі оті метелики, що кружляють навколо ваших дубів?

Сікер уп'явся очима в дерева.

— Я й справді помітив: останніх кілька днів щось там кружляє. З метеликами цього року, безперечно, багато клопоту.

— Ось ходіть зі мною — побачите, скільки їх.

Коли метеликів забагато, вони, як відомо, навіть нападають на людей, чи не так, Глоріє?

— Авжеж, — погодилася вона.

Сікер подивився на неї із сумнівом:

— Зроду не чув, щоб вони нападали на людей.

— Ми намагаємося не роздзвонювати про це в газетах.

Ледь Сікер одійшов від дверей і почав спускатися сходами, як один шовкопряд сів на нього. Решта наслідувала його приклад. Сікер намагався відмахнутись од них.

— Мій Боже, — вигукнув Нік, — це напад!

На той момент усі метелики вже роїлися навколо Сікера.

— Допоможіть мені! Відженіть їх од мене!

— Треба викликати нашу рятувальну бригаду обприскувачів, — сказав Нік. — Де тут телефон?

— Одразу за дверима, — крикнув Сікер, відбиваючись од нової атаки шовкопрядів.

Поки Глорія намагалася збивати метеликів своїм жакетом, Нік зайшов у дім через прочищені парадні двері. Лайза та її дружки казали йому, що Сікер живе один, і він сподівався, що це правда. Кинувши швидкий погляд на телефон, він поспішив по сходах, переступаючи через дві сходинки. Увійшовши до ванної кімнати, побачив на вологій полиці майже використаний шматок мила. Хоча від нього мало що лишилося, Нік швидко зумів побачити витиснуте на ньому слово «Магеллан».

Він схопив змилко, загорнув у чистий носовичок і загнув у кишеню. Потім спустився сходами. І менш як за хвилину вийшов із парадних дверей.

— Скільки мені на них чекати? — запитав Сікер, лежачи долі. Глорія стояла над ним, вимахуючи жакетом.

— Боюся, прийдуть не так швидко. Втім, спробую щось інше.

Він забрав у Глорії жакет і нахилився, допомагаючи Родові Сікеру піднятися.

— Інколи їх можуть відволікти рухи, — сказав Нік, енергійніше вимахуючи жакетом.

Немов якими чарами, шовкопряди почали рухатися за жакетом, наче забувши про Сікера.

— Умикай машину, — крикнув Нік до Глорії, — можливо, вдасться виманити їх.

Нік стрибнув у машину разом із метеликами, що обліпили жакет. Поки Глорія повільно вирулювала, Нік із вікна вимахував жакетом, і хмара метеликів невідступно летіла за ними.

— А що тепер, Ніккі?

— Ідь повільно, аж поки будинок зникне з очей.

— Таж ці метелики переслідують нас!

— Коли ми потиснули один одному руки, я приліпив оту запашну стрічку до Сікерового рукава, а потім, допомагаючи йому підвестися, переліпив її на жакет. Тепер я відліплю її й кину на узбіччя, і вони дадуть нам спокій.

— Ти дістав мило?

— Так. Воно в моїй кишені.

Вони поїхали до кав'ярні, де Лайза Малкехай з компаньйонами вже чекали на них.

— Дістали? — одразу запитав Джейгер.

— Ось, тримай, — відповів Нік, розгортаючи носовичок і простягаючи змилко. — Нашу угоду пам'ятаєте? Гроші за це — вражайте, вже в моїй кишені.

— Будьте певні, — мовив Джейгер, беручи змилко.

— Це те саме? — запитала Лайза, нахилившись, щоб роздивитися змилко. — Точнісінько. Сікерова пісня скінчена.

Нік дав їм свою адресу на узбережжі.

— Певно, ми пробудемо тут до кінця тижня. Сподіваюся, гроші ви мені принесете.

— Не турбуйтеся, — заспокоїв його Джейгер, — за нами затримки не буде.

Наступного ранку Нік прокинувся від м'якого погойдування яхти, проте відразу зрозумів, що це не через хвилю. Хтось сторонній був на борту. Дослухаючись на своєму ліжку, він розрізнув кроки двох осіб. Нік зіслизнув із ліжка і прошепотів Глорії:

— Зберігай спокій, маємо гостей.

Нік не брав із собою зброї на відпочинок, тому зараз у пригоді мав стати один із камбузних ножів для різання м'яса. Він тихо ступав босоніж по палубі, призиваючи очі до темного світла: до світанку залишилося ще кілька хвилин.

Нік уже намацав ножа, коли люк над його головою закрився, і в сутніні він побачив руку, що тримала пістолета.

— Не рухатись! — скомандував голос.

Нік зробив те, що йому звеліли, а потім відступив на крок назад, поки озброєний спускався до нього, вимахуючи пістолетом. За ним спустився Род Сікер:

— Ну, Велвете, як іде боротьба із сільськогосподарськими шкідниками?

— Не знаю, я ще не прокинувся.

Глорія зіскочила з ліжка, статечно закутавшись у простирadlo.

— Що сталося, Ніккі?

— Нічого. Містер Сікер вирішив поснідати з нами до схід сонця.

Род Сікер невесело посміхнувся.

— Не спускай їх з ока, Томмі. Як поворухнуться — стріляй.

Глорія втупилася в Сікера та Томмі.

— Якщо ви справді бажаєте поснідати, я б нашвидкуруч зробила яєчно з шинкою.

— Замовкни! — наказав Томмі, бавлячись пістолетом.

— Не знаю, як ти утнув оту штуку з метеликами, — вів далі Сікер, — але вийшло досить тепло.

Нік лише посміхнувся.

— Що ти взяв учора в моєму домі? Або що там залишив?

— Залишив?

— Бомбу, потаємний мікрофон, телефонний підслуховувач?

— Якби це була бомба, ви б уже встигли про це дізнатися. А підслуховування — то не мій бізнес.

— А який у тебе бізнес, Велвете? — не терпіння Сікерове зростало. — І хто найняв тебе, щоб ти вдерся в мій дім?

Глорія знову перепинила:

— Якщо хочете, можете балакати весь ранок, а я готуватиму сніданок.

Томмі ступив крок уперед, та Сікер жестом зупинив його:

— Нехай іде, тільки не спускай з неї очей.

Томмі обрав місце, звідки було добре видно камбуз, а Нік запропонував Сікерові, щоб вони присіли.

— Можна поговорити про все, як культурні люди, — сказав він.

— Що тебе зв'яже з Лайзою? — запитав Сікер.

— Я стрів її кілька днів тому. Вона розповіла, що через пожежу ви заборгували їй чималий куш.

— Я нічогосінько їй не винен. Вона та її приятелі намагаються обдурити страхову компанію та мені на це начхати. Щодо тієї пожежі, то я чистісінький.

Нік почув, як вариться кава в камбузі, й голос Глорії, що озвалася до нього:

— Ніккі, яку тобі яєчно, окату чи бовтанку?

— Бовтанка годиться. — Нік весь напружився і подався вперед на своєму стільці. Він ніколи не снідав яєчною.

— Якщо ти в одній зграї з Лайзою Малкехай та її двома приятелями...

— Двома? — перепитав Нік.

Раптом почувся зойк Томмі. То Глорія вихлюпнула йому в обличчя розтоплене масло прямо зі сковороди. Нік рвонувся вперед, поваливши Сікера на палубу. Все сталося в лічені секунди.

— Пістолет у мене, — сказала Глорія.

— Добре! Як буде треба, пускай його в хід.

Нік сидів на грудях Рода Сікера, не зважаючи на його опір та прокльони.

Нарешті Сікер припинив і запитав:

— Що тепер? Викличеш поліцію?

— Міг би.

— Ця баламутка Лайза обдурила вас! — шаленів Сікер. — Те, що вона про мене розповіла, — брехня. Вони займаються здирством.

— Можливо. Побачимо.

Вони залишили їх на яхті зв'язаними, з кляпами в роті й пішли на берег, щоб знайти Лайзу з приятелями. Та спочатку Нік вирішив розшукати числа місцевої газети за той тиждень, коли сталася пожежа в «Магеллані». Вони подалися спершу до бібліотеки, але о цій порі там було ще зачинено. В редакції газети їм пощастило більше: Нік знайшов там звіт про пожежу з очевидним натяком на підпад.

— А тепер чого ти шукаєш? — запитала Глорія, коли він почав вивчати розділ розваг, рекламованих у газетному випуску напередодні пожежі.

— Мені треба глянути на рекламу «Блакитного полум'я». Лайза казала, що в їхній групі є ще троє, а Сікер згадував лише двох.

— Гадаєш, Кен — вигадка Лайзи?

Він тиснув пальцем у виділене шрифтом оголошення:

— Ні, Кен цілком реальний. Ось він на фотографії поруч із Лайзою та Мишеням. Схоже, що нереальний тут Джейгер.

— Може, вони просто найняли його?

— Навіщо це їм? Адже в них згоріла апаратура —

ра! Крім того, він, безперечно, знає про Сікера та про пожежу.

— Ніккі, нам, мабуть, варто просто забути про це. Повернімося на хвту і розв'яжемо їх.

Але той похитав головою:

— Я ще маю отримати свій гонорар.

Коли вони виходили з редакції, Нік помітив, що мимо проїжджає пошарпаний пікап.

— Он Мишеня! Мишеня!

Той почув їхній галас і під'їхав до тротуару.

— О, привіт. Так рано — і вже на ногах?

— Так само, як і ти, — зауважив Нік. — А де інші?

— Лайза ще у ліжку, в motelі, а я їду зустрічати Кена. Він везе поїздом із Бостона новий підсилювач.

— А як там Джейгер?

— Не знаю, він десь тут вештається, — не зграбно викрутився Мишеня.

— Він також грає на гітарі?

— Еге ж, на гітарі.

Нікові урвався терпець:

— Облиш дурити, Мишеня! Я бачив рекламу «Блакитного полум'я» і знаю, що Джейгер не належить до вашої групи. Хто він?

Маленький чоловічок облизнув губи, озирнувся, наче шукаючи виходу. Його руки вп'ялися в кермо, але Нік міцно схопив його за плечі.

— Хто він? — повторив Нік.

— Лягавий, — насилу витис той із себе.

Нік рвучко відчинив дверцята пікапа й відштовхнув Мишеня від керма.

— Ми їдемо до motelю по Лайзу. Потім зайдемося Джейгером.

Було лише кілька хвилин по восьмій, коли вони ввійшли до Лайзиної кімнати. Побачивши їх позаду Мишеня, вона мерщій напнула халат на коротку піжаму.

— Що це таке? — звернулася вона до Ніка. — Для відвідин трохи зарано, га?

— Зніми трубку і зроби так, щоб твій дружок Джейгер з'явився сюди.

— Що?

— Не чула чи що? Я знаю, що він лягавий.

Лайза подзвонила, і вони почали чекати.

Джейгер з'явився близько дев'ятої. Він оглянув кімнату motelю і запитав:

— Що сталося?

— Ти лягавий, — випалив Нік. — Ось що сталося.

— Звичайно, — не конфузючись, погодився той. — Відділ підпалів, я думаю, ви знаєте.

— До бісового батька, ти добре тямив, що не знаю, — прогримів Нік. — Це ти впізнав мене, чи не так? Ти, а не Лайза. Ти примусив її звернутися до мене за допомогою.

— Нік Велвет добре відомий на північному сході, — погодився Джейгер. — Я подумав: якщо з вашою допомогою можна розплутати цю справу, то треба спробувати. Кінець кінцем, я ж не з відділу пограбувань. Ми не були цілком з вами відверті, — вів далі Джейгер. — Річ у тім, що ми вже маємо докази підпалу. Вогонь зайнявся від своєрідної хімічної бомби, де вода і натрій відокремлені мильним тампоном. За якийсь час вода розчиняє мило, натрій запалюється, і спалахує контейнер бомби. Ні тобі бензину, ані вибухівки, ні металевих частин, ані годинника чи іншого реле часу, ніякої електрики. На наше щастя, палій використав дві бомби, аби бути певним, що його схема спрацює. Другу бомбу, перш ніж вона вибухнула, знайшов Мишеня. Розкажи йому про це сам, Мишеня.

— Ну, це було тієї ночі, коли сталася пожежа. Лайза і Кен уже пішли. Я залишився, щоб запалювати апаратуру, і помітив, що Сікер іде в напрямку артистичних убиралень, розташованих поруч із кухнею. Він ніс два дерев'яних ящики такого приблизно розміру, як з-під молока. Один поставив, прикривши папером, у велику коробку з усіляким мотлохом, а другий сховав десь у іншому місці. Мене, природно, це зацікавило, от я й узяв ящик із лахміттям, аби перевірити, що в ньому. Чорт забері, я не знав тоді, що то бомба, інакше й на гарматний постріл не наблизився б до неї.

— Перевернувши її, Мишеня на якийсь час вивів її з ладу, — пояснив Джейгер. — Вода більше не торкалася мильного тампона, і вся штуковина стала нешкідлива.

— Так чи інакше, коли хвилин через двадцять я пішов звідти, — провадив Мишеня, — в кухні зайнялося полум'я. Раптом я збагнув, що то за дерев'яний ящик. Я побіг назад, щоб дістати його звідти, де покинув разом із нашим обладнанням. Викликав пожежну команду, але та стара споруда горіла, як порохня. Ми втратили все.

— За винятком другої бомби, — уточнив Джейгер. — Як доказ ми мали свідчення Мишеня. Проте, оскільки Сікер наполягав, що був у Бостоні, нам потрібно було щось іще. Один чи більше компонентів бомби треба було якось пов'язати із самим Сікером.

— Мило, — сказав Нік, починаючи все розуміти.

— Слушно. Неможливо встановити, звідки взято той натрій, зате мильний тампон було вирізано з цілком певного бруска. Так, його колір, як і запах, дещо звичні, і я подумав, що ми зможемо знайти сліди. Все мило, що було в клубі, пропало у вогні. Та Лайзі, коли вона завітала до Сікера, пощастило углядіти таке саме у ванній кімнаті. На жаль, Сікер не дозволив їй увійти ще раз, і вона не змогла його вкрасти. Ось як розвивалися події, коли позавчора я випадково впізнав вас у крамниці.

— І ви не мали наміру заплатити мені гонорар?

— Якщо пригадуєте, гроші ви повинні були отримати за рахунок Сікера. Мене гроші не обходять — я маю знайти винного. Скажіть іще спасибі, що проти вас я не висуваю звинувачень.

— Дякую й на цьому, — сказав Нік. — Ходімо, Глоріє.

Вона затрималась у дверях і запитала:

— А як щодо Сікера? Вже заарештували?

— Я мусив дочекатися результатів лабораторного аналізу того змилка. Його зробили милого вечора і все збігається. Цього ранку ми подаємо справу до суду.

— А якусь винагороду за Сікера передбачено?

— Ніякої винагороди, — злегка посміхнувся Джейгер. — Ми знаємо, де знайти Сікера, коли приїде час.

На шляху до яхти Глорія сказала:

— Що ж, я спробувала. Здається, ти працював задарма.

— Не будь надто певна цього, — відказав Нік.

Нік велів Глорії розв'язати Рода Сікера і Томмі леще тоді, коли вони були за п'ять миль від бухти Баззард.

— Куди, до біса, ви нас везете? — заволав Сікер, тільки-но вона витягла кляпа.

— Ти маєш триматися чимдалі, — сказав

Нік, — якщо не хочеш повернутися назад і бути звинуваченим у підпалі.

— Вони нічого не мають проти мене.

— У них є шматок мила з твого дому, тотожного з мильним тампоном у запальній бомбі. І свідка вони мають.

— Я був у Бостоні! — наполягав Сікер. І без усякого переходу запитав: — Ви мене їм здасте?

— Ні, якщо викуп мене влаштує. Я не правляю пасажирів за спасибі. Я висаджу тебе на Лонг-Айленді або в океані, вибирай сам.

— Десять кусків вистачить? — запитав Сікер, нервово облизуючи губи.

— Двадцять п'ять — це звучить краще.

— Двадцять п'ять?

— Це моя ціна. За двадцять п'ять тисяч я вивезу тебе з цього штату і гарантую, що тебе не віддадуть під арешт.

— Як вам це вдається?

— То вже не твій клопіт.

Поки вони розмовляли, Глорія розв'язала Томмі. Розтерши зап'ястки, він мовив:

— Певно, слід на це погодитися.

Сікер, зітхнувши, поглянув на Велвета:

— Гадаю, скільки б ми не заплатили, з двох бік це менша. Ви маєте чековий бланк?

— Щодо цього можеш бути спокійний. А на Лонг-Айленді знайдемо банк, що оплатить його, перш ніж ми розстанемося.

Ім вдалося потрапити у відділення банку на краю Лонг-Айленда незадовго до закриття. Після телефонного дзвінка до нью-йоркської контори чек оплатили. Сікер і Томмі вирушили пішки до найближчої залізничної станції, а Нік — на пошуки телефону.

Він швидко знайшов Джейгера в поліцейному управлінні по той бік протоки.

— Джейгере, це Нік Велвет. Слухай уважно, бо я хочу зробити тобі послугу. Журі вже видало вердикт про притягнення Сікера до суду?

— Ні, ще розглядають докази, проте сподіваємося, що сьогодні його матимемо.

— Мабуть, справу слід переглянути. Та історія, що вранці розповів Мишеня, — липа. Розглянемо такі три пункти. По-перше, чи став би Сікер ризикувати, розміщуючи ці бомби сам, коли для всякої брудної роботи в нього є охоронець Томмі? По-друге, чи став би Сікер встановлювати бомбу, яка за двадцять хвилин розчинить мило й вибухне, якщо він намагався забезпечити собі алібі в Бостоні, до якого їхати щонайменше годину? По-третє, коли зайнялася пожежа, чи став би Мишеня повертатися, щоб урятувати цей таємничий ящик, дозволяючи згоріти їхній апаратурі вартістю в тисячі доларів? Пам'ятаєш, він казав, що той ящик із мотлохом стояв біля самої апаратури.

— Гадаю, ти маєш рацію, — погодився Джейгер.

— Цей змилوک лише доводить, що палій мав доступ до нього в клубі. Мишеня, напевне, мав такий доступ, бо працював там. Він викрав апаратуру групи і влаштував пожежу, щоб приховати крадіжку. Перевірте кілька музичних крамниць у Бостоні і ви знайдете, куди він її продав.

— Гаразд, — рішуче відповів Джейгер. — Саме так я й зроблю. Дякую, Велвете.

— Прошу. — Він поклав трубку і вийшов до Глорії. Вся ця справа починала йому подобатися.

(Друкується зі скороченням,
журнал «Всесвіт» № 2, 1998 р.)

Ні пуху, ні пера! ЯК ВИБИРАТИ РУШНИЦЮ?

Після публікації у 9–10 числах нашого часопису інтерв'ю з керівниками Центральної ради товариства військових мисливців та рибалок Збройних Сил України в редакцію журналу надійшли листи від військовослужбовців із проханням частіше друкувати матеріали, які б містили інформацію та поради про найцікавіші сфери цього захоплюючого виду дозвілля.

Виконуючи численні побажання читачів, ми започатковуємо нову рубрику, в матеріалах якої спробуємо відповісти на найрізноманітніші запитання.

На полювання, як відомо, без рушниці не ходять. Вона є найголовнішим атрибутом кожного мисливця. А якщо зважити на те, що від рушниці на полюванні часом залежить і життя її власника, то цілком зрозуміло, чому її вибору приділяється така велика увага.

Отже, давайте й ми підійдемо до цієї важливої справи відповідально, а головне професійно подивимось, що сьогодні пропонують покупцям столичні мисливські магазини, скажімо, один із них, що розташований на Чоколівському бульварі, 27.

Перше, що впадає в око відвідувачу цього магазину, — безліч товарів для мисливства та рибальства: від патронів та рибальських гачків до гладкоствольної і нарізної зброї відомих фірм світу, сучасної екіпіровки та плавзасобів.

Рушниці, що виставлені у вітрині, можуть задовольнити найвибагливіший смак покупця. Відділ зброї тут представлений 18 моделями заводу «ARMS BRNO» (Чехія), постачання яких здійснюється безпосередньо із заводу. А які тут газові й пневматичні пістолети! Який вибір засобів оборони й захисту! Але найбільше вражає асортимент мисливських ножів фірми «Marttini». Їх тут представлено

майже 100 видів. Слід зауважити, що продукція цієї відомої фірми із сімдесятирічною історією дуже високо цінується у світі.

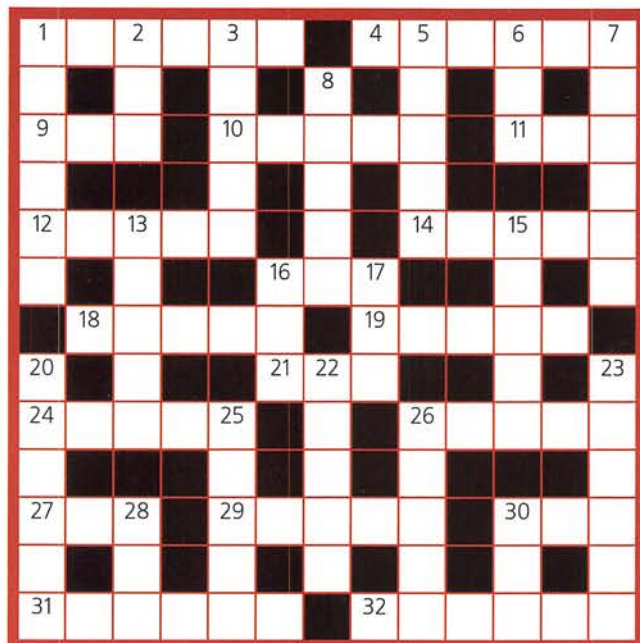
Однак слід зосередити увагу на тому, що цікавить нас найбільше, — на мисливських рушницях. Для більшості мисливців-аматорів найуніверсальнішою зброєю є безкуркова двостволька. Порівняно з усіма іншими типами рушниць вона дає змогу, крім можливості швидко здійснити повторний постріл, ще й мати наготові два варіанти стрільби по різних цілях. А при виході з ладу одного з ударно-спускових механізмів, другий, як правило, продовжує працювати.

Яку ж рушницю слід купувати? Найкращою для полювання є дванадцятикаліброва рушниця з вертикальним розташуванням стволів. Купувати нарізну зброю немає сенсу, бо вона не універсальна, потребує високої стрілецької підготовки і навичок поводження з нею. Деякі труднощі можуть виникнути з отриманням дозволу на придбання нарізної зброї в органах МВС.

Коштовне оздоблення рушниці для полювання значення не має. Інколи воно навіть змушує власника користуватися рушницею під час полювання так, щоб не пошкодити його. Це не дає можливості при необхідності швидко застосувати рушницю.

Рушниці можуть бути простими на вигляд, але зручними і надійними в експлуатації. А взагалі, вибираючи рушницю, потрібно враховувати який вид полювання вам до вподоби, у якій фізичній формі ви перебуваєте, наскільки вправно володієте зброєю ну і, звичайно, які ваші фінансові можливості. Наприклад, у магазині, про який ми розповіли, рушниці коштують від 800 до 6000 гривень.

**Старший лейтенант
Вадим ЗЕЛІНСЬКИЙ**

Відповіді на кросворд, надрукований у № 9–10

По горизонталі: 2. Анапа. 6. Велюр. 7. Габен. 8. Крона. 9. Верба. 10. Макет. 11. Наяда. 12. Майя. 14. Шлам. 15. Ной. 16. Хна. 17. Гонг. 20. Храм. 22. Барто. 24. Книга. 25. Ланка. 26. Кріль. 27. Квота. 28. Гопак. 29. Луара.

По вертикалі: 1. Венера. 2. Аркан. 3. Акоюн. 4. Агама. 5. Мегера. 13. Янг. 14. Шах. 18. Основа. 19. Орлова. 21. Анклав. 22. Бакал. 23. Ольга.

По горизонталі:

1. Прилад для визначення сторін світу. 4. Солодкий напій з фруктів та ягід, зварених у воді. 9. Здатність людини і тварин сприймати різні запахи. 10. Комора. 11. Англійський мореплавець XVIII ст. 12. Риба родини лососевих. 14. Льотчик-космонавт СРСР. 16. Вистава циганського театру «Циганка...». 18. Річка в Європі. 19. Один із керівників Коліївщини. 21. Повість О. Купріна. 24. Велика княгиня київська. 26. Доход із капіталу, землі або майна. 27. Сланка спорова рослина без коріння та квітів. 29. Хімічний елемент, газ. 30. Чаклун, чародій. 31. Штат у центрі США. 32. Французький поет і драматург («Сірано де Бержерак»).

По вертикалі:

1. Військовий підрозділ для охорони. 2. Австрійський філософ і фізик, один із засновників емпіріокритицизму. 3. Комерційний банк України. 5. Податок грошима чи натурою. 6. Жмут, горстка. 7. Рід рослин родини бегонієвих. 8. Зовнішній вигляд кого-, чого-небудь. 13. Рід водяних або болотних рослин. 15. Природна або штучно захищена від льодоходу і течії ділянка річки. 16. Крайній мис Південного Криму. 17. Офіцерський титул в Османській імперії. 20. Місто у Запорізькій області. 22. Тропічне плодове дерево родини анакардієвих. 23. Столиця Бірми. 25. Рід рослин родини амарилісових. 26. Музичний твір. 28. Титул правителів у Монголії, в державах Близького і Середнього Сходу. 30. Шорсткість на склі, що позбавляє його блиску й прозорості.

Склав Борис КОРОВ'ЯКОВ

Relcom
2000

(044) 268 41 85
268 36 79
269 63 14

hot-line:

(044) 46 100 46

Email: info@relc.com

http://www.relcom

Київ

ул.Красноармейская 111/113

- DIAL-UP \$1/час
- "БИЗНЕС-ЛИНИЯ" \$1.8/час
- БЕСПЛАТНОЕ ПОДКЛЮЧЕНИЕ

В НОВЫЙ ГОД
С НОВЫМИ ЦЕНАМИ

2000

A group of soldiers in camouflage uniforms are kneeling in a field, aiming a machine gun. One soldier is jumping in the air above them. The background shows a hilly landscape under a clear blue sky.[illegible]

11-12'

З Новим Роком!

ВІЙСЬКО
УКРАЇНИ

Передплатний індекс 74101